



รายงานฉบับสมบูรณ์

(Final Report)

Sense of Belonging: พลเมืองกับความไม่เป็นอื่น

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพลิน ภูจินาพันธุ์

ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนงานคนไทย 4.0

สนับสนุนโดย

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ธันวาคม 2563

เลขที่สัญญา

รายงานฉบับสมบูรณ์

(Final Report)

Sense of Belonging: พลเมืองกับความไม่เป็นอื่น

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพลิน ภูจินาพันธุ์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนงานคนไทย 4.0

สนับสนุนโดย

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

คำนำ

รายงานเรื่อง “Sense of Belonging: พลเมืองกับความไม่เป็นอื่น” ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจาก แผนงานบูรณาการยุทธศาสตร์เป้าหมายด้านสังคม คนไทย 4.0 โดยใช้กระบวนการเก็บข้อมูลเชิงเอกสารและการ สัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคล องค์กร เครือข่ายที่ทำงานสนับสนุน ช่วยเหลือ แก้ปัญหาให้กับชุมชน สังคม และพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 30 คน โดยการศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อนำเสนอข้อมูล ที่มาและแนวทางการทำงานอาสาสมัครและแนวคิดเรื่องจิตสาธารณะเพื่อผลิตงานเขียนกรณีศึกษาของการ ทำงานของอาสาสมัคร โครงการจิตสาธารณะในประเด็นสำคัญ 5 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นไฟฟ้าภาคเหนือ / ประเด็น PM 2.5 / ประเด็นโควิด-19 / คนไร้บ้าน / สิ่งแวดล้อม พื้นที่สีเขียว และเพื่อนำเสนอแนวทางในการ ขยายเครือข่ายอาสาสมัครและ platform ของการทำงานโครงการจิตสาธารณะ

โครงการคนไทย 4.0 มีเรื่องราวของการศึกษาวิจัยด้านจิตสาธารณะ ที่เชื่อมโยงกับ Sense of Belonging ซึ่งเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของการเป็นพลเมือง พื้นฐานความคิดของการเป็นพลเมืองของการศึกษานี้คือ การเชื่อว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของทั้งปัญหาและทางออกและการเป็นสมาชิกของสังคมที่ไม่ได้มีเพียงหน้าที่ตาม กฎหมายและรวมถึงบทบาทในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่ต้องรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะและพร้อมแก้ปัญหาหรือ สร้างการเปลี่ยนแปลงโดยไม่ได้หวังผลตอบแทนในเชิงมูลค่าแต่คือคุณค่าของคุณภาพชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานของ การเกื้อกูลและความเสมอภาคกัน

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด ที่ได้ให้คำแนะนำ จุดประกายความคิดใน การทำงานวิจัย พร้อมทั้งการให้โอกาสในการสนับสนุนทุนวิจัยที่ทำให้ผู้วิจัยได้เปิดมุมมองและเห็นความสวยงาม ของความคิดของผู้คนที่พร้อมสรรสร้างสังคมและคุณภาพชีวิตให้แก่คนอื่น ที่สำคัญคือ ขอขอบคุณบุคคลผู้ให้ ข้อมูลทุกคนในการดำเนินการวิจัยนี้ การได้ฟังเรื่องราว ความรู้สึก ความฝัน และความตั้งใจในการทำงานจิต สาธารณะเพื่อชุมชน สังคม และผู้อื่น ทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่างานวิจัยฉบับนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของแรงบันดาลใจในการ สร้างบทบาทของพลเมืองให้เติบโตได้พร้อม ๆ กับการมีจิตสาธารณะที่สร้างความสุขที่เกิดขึ้นจริงได้จาก ความหวังและความเชื่อว่าอนาคตคือสิ่งที่มนุษย์ร่วมกันสร้างได้

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าสาระ เนื้อหา ประสบการณ์ที่ปรากฏในรายงานการวิจัยฉบับนี้จะนำมาสู่ ความรู้ความคิดและการสร้างเครือข่ายการทำงานเพื่อสาธารณะไม่ว่าจะในระดับปัจเจกบุคคล องค์กร หรือ เครือข่าย หากเกิดความผิดพลาดใดจากการวิจัยต้องขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

ไพลิน ภูจินาพันธุ์

2563

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	6
บทที่ 2 แนวคิดในการศึกษา การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
2.1 แนวคิดและทฤษฎีมนุษย์กับสังคม	12
2.2 แนวคิดการกลายเป็นเมือง สังคมเมือง และคนในเมือง	15
2.3 แนวคิดเรื่องพลเมือง (Citizenship)	18
2.4 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	21
บทที่ 3 ทิวทัศน์ การดำเนินงานและเป้าหมายของพลเมืองจิตสาธารณะ	28
3.1 ทิวทัศน์ การดำเนินงานและเป้าหมายของพลเมืองจิตสาธารณะ	30
- กลุ่มสายใต้ออกรถ	30
- เครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวย หอม	33
- กลุ่มสวนผักคนเมืองเชียงใหม่	37
- กลุ่ม In Chiang Mai	41
- เยาวชนอาสา	42
- มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ (Map Foundation)	45
- Green Ranger และบ้านเต็มฝันเพื่อคนไร้บ้าน	47
- ครูอาสาวัดป่าเป้า	48
- สภามหาใจเชียงใหม่	50
- เครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่	52
- กลุ่มป่าเขาลมหายใจเรา	54
- กลุ่มรักษ์ดอยหลวงเชียงดาว	55
- ประชานโครงการศูนย์ปฏิบัติการดูแลรักษาคลองแม่ข่า และลำน้ำสาขาในระดับชุมชน	58
- กาแฟอาข่า อาม่า และสมาชิกกลุ่ม Chiang Mai Trust	61
- ผู้แทนสำนักภาคเหนือของสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุม	63

และนิทรรศการ (องค์การมหาชน) : TCEB

- บุคคลทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะ	66
บทที่ 4 การก่อรูปของการทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะและ แนวทางการขับเคลื่อนเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	82
4.1 การก่อรูปของการทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะและโครงการจิตสาธารณะ	82
4.2 การขับเคลื่อนจิตสาธารณะเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	86
บทที่ 5 บทสรุป และข้อเสนอแนะ	95
บรรณานุกรม	99
ภาคผนวก	105
ภาคผนวก ก รายชื่อและข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล	106
ภาคผนวก ข ภาพถ่ายผู้ให้ข้อมูล	109

สารบัญตาราง

ตาราง 3.1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลและเครือข่ายกลุ่มจิตสาธารณะ 30 คน	28
ตาราง 3.2 สรุปประเด็นการขับเคลื่อนและการดำเนินงานของกลุ่มจิตสาธารณะ และเครือข่ายภาคประชาสังคม	70

บทที่ 1

บทนำ

ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา “พลเมือง” กลายเป็นคำที่ท้าทายความรู้ ความคิดของสังคมไทยอย่างมาก แม้ในอดีต การเป็นพลเมืองสำหรับประเทศไทยเป็นคำที่มีนัยยะในทางการเมืองการปกครอง เป็นเครื่องมือของรัฐในการกำหนดบทบาทหน้าที่พลเมืองตลอดระยะเวลาที่ศตวรรษ แต่ในปัจจุบันการเป็นสมาชิกของชุมชนสังคม มีความหมายมากไปกว่าเรื่องการเมืองการปกครอง มากกว่าบทบาทที่ถูกกำหนดโดยรัฐผ่านข้อกำหนดกฎหมายต่างๆ จากหนังสือ “Assessing the Quality of Democracy : A Practical Guide” แปลโดยสถาบันพระปกเกล้ามีการเสนอกรอบแนวคิดในการประเมินคุณภาพประชาธิปไตยที่ผ่านการประยุกต์ใช้มาแล้ว 20 ประเทศ ว่า มี 4 กรอบแนวคิดคือ 1. ความเป็นพลเมือง กฎหมายและสิทธิ 2. การเป็นรัฐบาลที่เป็นตัวแทนและมีสำนึกรับผิดชอบ 3. ประชาสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชน 4. ประชาธิปไตยที่ไปไกลกว่าคำว่ารัฐ (เสกสรร โจรนเมธากุล, 2556)

ในงานแปลเรื่อง การประเมินคุณภาพประชาธิปไตย คู่มือปฏิบัติ โดยสถาบันพระปกเกล้า (เดวิด บีแอม, 2556, น. 32-34) มีข้อถกเถียงหนึ่งที่น่าสนใจคือ การเป็นพลเมืองที่ยึดการเป็นพวกเดียวกันต้องยึดโยงกับความเป็นชาติหรือไม่ หรือในอีกทางหนึ่งความคิดของการสร้างความเป็นพวกพ้องเดียวกันผ่านความคิดเรื่องชาติ ซึ่ง IDEA ได้มีกรอบแนวคิดในการประเมินความเป็นพลเมืองไว้คือ การให้ดูที่ความเป็นคนชาติเดียวกันและความเป็นพลเมืองนั้นจะสร้างข้อตกลงสาธารณะในการเป็นพลเมืองร่วมกัน โดยไม่มีการกีดกัน และรัฐมีหน้าที่สำคัญคือ การประกันสิทธิที่เท่าเทียมกันของความเป็นพลเมืองให้กับทุกคนผ่านกระบวนการรัฐธรรมนูญและกฎหมาย แต่ถ้ามองบริบทในปัจจุบันที่มีความเป็น globalization มากขึ้นจะพบว่าความเป็นพลเมืองได้ถูกยกระดับที่ไม่ใช่แค่ความเป็นพลเมืองที่ยึดโยงกับชาติ แต่เป็นความเป็นพลเมืองที่ยึดโยงกับแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ในระดับสากล ที่ทำให้ความเป็นมนุษย์และความอยู่รอดถูกนำมาใช้ในการอธิบายพลเมืองที่สามารถสร้างข้อตกลงสาธารณะร่วมกันบนพื้นที่ที่มีความหลากหลายของเชื้อชาติและวัฒนธรรมผ่านการจัดสรรผลประโยชน์ส่วนตนมาสู่ผลประโยชน์สาธารณะ จะเห็นว่าความคิดเรื่องพลเมืองไม่ทำงานภายใต้กรอบกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญแต่เพียงอย่างเดียว แต่ในปัจจุบันความคิดเรื่องพลเมืองกับความเป็นสาธารณะทำงานบนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในฐานะมนุษย์ที่ไม่เท่าเทียมกัน แม้แต่ในทางรัฐศาสตร์หากมองว่าความเท่าเทียมปรากฏในนิยามของประชาธิปไตยแล้ว การอธิบายประชาธิปไตยก็ไม่ได้ถูกจำกัดเพียงระบบและระบอบ แต่ในปัจจุบันเชื่อว่าการตัดสินใจสาธารณะร่วมกันของพลเมืองคือ หนทางหนึ่งในการบรรลุประชาธิปไตย จากที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่าการเป็นพลเมืองในปัจจุบันที่บทบาทหน้าที่ต่อผลประโยชน์สาธารณะ โดยไม่ได้เกิดจากการถูกกำหนดด้วยกฎหมายหรือรัฐ แต่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของเป็นสมาชิกของชุมชน

และพื้นที่ที่นำมาสู่ความรู้สึกของ Sense of Belonging เป็นพื้นฐาน ร่วมกับหลักสิทธิมนุษยชนจะช่วยส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยได้นั่นเอง

1.1 ความหมายและนิยาม

ในนิยามของ ศาสตราจารย์ระพี สาคริก ได้กล่าวว่า Sense of belonging หมายถึง จิตใต้สำนึกที่รู้สึกว่างานที่ตนกำลังทำอยู่นั้นตนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของแม้ตนเองจะไม่ได้มีส่วนรับผิดชอบหรือมีความเป็นเจ้าของก็ตาม ในบางครั้ง Sense of Belonging คือ การวัดมิติการเป็นหนึ่งเดียวกันผ่านวัฒนธรรม ศิลปะ และวิถีชีวิต (ระพี สาคริก, 2556) ดังเช่น สหภาพยุโรป ได้ทำการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อมโยงของประชาชนในสหภาพยุโรปกับความรู้สึกเป็นสมาชิกหรือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนยุโรป เผยแพร่ในปี 2004 โดยมีตัวชี้วัดหนึ่งของการมี Sense of Belonging คือ การร่วมทำกิจกรรมสังคม พบว่ากว่า 77% ประชากรที่เป็นสมาชิกของสหภาพยุโรปต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและสังคมมากขึ้น และกิจกรรมสาธารณะ 3 อันดับที่น่าสนใจอยากเข้าร่วมมากที่สุดคือ การช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้พิการหรือกลุ่มเปราะบาง เด็กและเพื่อนบ้าน โดยจากการศึกษาพบว่าเพศหญิงคือกลุ่มที่สนับสนุนและเข้าไปทำกิจกรรมเหล่านี้มากกว่าเพศชาย (The European Opinion Research Group, 2004)

หากพิจารณาจาก “Sense of belonging” ในพจนานุกรม Oxford Advanced Learner’s Dictionary (Sixth Edition) มีการให้ความหมายในองค์ประกอบของคำต่างๆ คือ “sense” หมายถึง “feeling” หมายความว่า ความรู้สึกเกี่ยวกับการให้ความสำคัญต่อบางสิ่งบางอย่าง ส่วนคำว่า belong หมายความว่า รู้สึกสบายและมีความสุขใน สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง กับกลุ่มคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษ เมื่ออธิบายในรูปประโยค “sense of belonging” จะมีความหมายใกล้เคียงกับความสุข (Happiness) ความสบาย (Comfortableness) หรือความรู้สึกมีความสุขที่เกิดจากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นส่วนหนึ่งของมันและกัน (พรรัตน์ แก้วจันทร์ทอง, 2550, น. 10) ความรู้สึกสำนึกในการเป็นเจ้าของ หรือ Sense of belonging เป็นแก่นหลักสำคัญของการเชื่อมโยงบุคคลกับสังคม ที่ทำให้เข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับตัวตนของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีผลต่อบุคลิกลักษณะ ข้อจำกัด การปลดปล่อยตนเอง (Vanessa, 2011) ความคิดเรื่อง Sense of Belonging เป็นพื้นฐานสำคัญต่อความคิด รูปแบบของพฤติกรรมพลเมืองและการทำงานในรูปแบบของจิตสาธารณะ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของคนในการทำงานหรือกิจการเพื่อสังคม จึงเป็นความคิดที่เป็นรากฐานสำคัญของการสร้างพลเมือง

ในประเทศไทยความคิดเรื่อง Sense of Belonging ความคิดเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในรูปแบบและวาทกรรมที่หลากหลายตามวาระโอกาสที่แตกต่างกัน ทั้งในคำที่แตกต่างหลากหลาย ได้แก่

จิตอาสา (Volunteer หรือ Volunteer Spirit) มีการให้ความหมายไปพร้อมๆ กับจิตสาธารณะในหลายกรณี พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของ “จิตอาสา” ดังนี้

1) “จิต” เป็นคำนาม หมายถึง ใจ สิ่งที่มีหน้าที่รู้ คิด และนึก

2) “อาสา” เป็นคำกริยา หมายถึง เสนอตัวเข้ารับทำ

ดังนั้น “จิตอาสา” จึงหมายถึง จิตแห่งการให้ความดีงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์ โดยเต็มใจสมัครใจเต็มใจ ซาบซึ้งใจ ปิติสุข ที่พร้อมจะเสียสละเวลา แรงกาย แรงสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ในการทำกิจกรรม หรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนและมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูตายเมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คน เป็นจิตที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดีและเห็นน้ำตาเปลี่ยนแปลงเป็นรอยยิ้ม เป็นจิตที่เปี่ยมด้วย “บุญ” คือความสงบเยือกเย็น และพลังแห่งความดี อีกทั้งยังช่วยลด “อึดตา” หรือความเป็นตัวตนของตนเองลงได้

โดยพระไพศาล วิสาโลได้ให้ความหมายของจิตอาสาที่สอดคล้องกับลักษณะของคนไทยว่าหมายถึง จิตที่ไม่นิ่งดูตายต่อสังคม หรือความทุกข์ยากของผู้คน และปรารถนาเข้าไปช่วย ไม่ใช่ด้วยการให้ทาน ให้เงิน แต่ด้วยการสละเวลา ลงแรงเข้าไปช่วย ด้วยจิตที่เป็นสุขที่ได้ช่วยผู้อื่น จะเน้นว่า ไม่ใช่แค่ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นอย่างเดียว แต่เป็นการพัฒนา “จิตวิญญาณ” ของตนเองด้วย (เครือข่ายจิตอาสา, 2559)

อาสาสมัคร (Volunteer) ในความหมายตามพจนานุกรม ราชบัณฑิตยสถาน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ.2542) คือ เป็นบุคคลที่เสนอตัวเข้าทำงานด้วยความสมัครใจ ความหมายของอาสาสมัครเกิดขึ้นควบคู่มากับจิตอาสา เพราะการที่จิตอาสาจะขับเคลื่อนในสังคมได้ต้องอาศัยบทบาทของอาสาสมัครซึ่งหมายถึง ผู้ที่มีคุณสมบัติที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การเป็นผู้ที่สมัครใจและอาสาเข้ามาเพื่อช่วยเหลือ เยียวยา และทำงานที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนและสังคมหรือสาธารณประโยชน์ โดยสมัครใจไม่ใช่ด้วยการถูกบังคับหรือเป็นเพราะหน้าที่ มีความต้องการในการดูแล ป้องกัน แก้ปัญหาเพื่อพัฒนาสังคม เป็นการกระทำโดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงิน หรือสิ่งอื่นใด ผลตอบแทนที่อาสาสมัครได้รับคือ ความสุข ความภาคภูมิใจที่ได้ปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน สังคม และประเทศชาติ (เครือข่ายจิตอาสา, 2559)

และ จิตสาธารณะ (Public Mind หรือ Public Consciousness) หมายถึง จิตสำนึกที่ดีในการรู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย (Thermeisle, 2560) ซึ่งความหมายของจิตสาธารณะมีความใกล้เคียงกับนิยามจิตอาสา แต่หากศึกษาเชื่อมโยงกับบริบทจะเห็นว่าความแตกต่างของจิตสาธารณะคือ บทบาทเกี่ยวข้องกับภาระหน้าที่ สำนึกด้วยตนเองถึงสิทธิ หน้าที่ และบทบาทในการทำ หรือไม่กระทำในเรื่องอันใดที่เกี่ยวข้องกับสาธารณะประโยชน์

1.2 ประเภทของอาสาสมัคร

แม้การใช้คำในการทำงานเพื่อสาธารณะจะมีความหลากหลาย แต่ด้วยแก่นของที่มาและความหมายมีความเหมือนกันอย่างแยกไม่ออก แต่ความแตกต่างของคำเหล่านี้จะไปอยู่ที่รูปแบบ วิธีการของการทำงานเพื่อสาธารณะ ประเด็นสาธารณะ และที่มาของการเกิดขึ้นและการแสดงออกในทางสาธารณะของกลุ่มคนหรือของปัจเจกบุคคลมากกว่า รวมไปถึงการได้รับค่าตอบแทนหรือผลตอบแทนในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่จัดหาเองหรือรัฐจัดทำให้ ซึ่งในประเทศไทยลักษณะและรูปแบบของการเข้าร่วมในโครงการสาธารณะในรูปแบบของจิตอาสาสมัครหรืออาสาสมัครมีมิติใหญ่ ๆ อยู่ 3 มิติ คือ

1. มิติด้านการทำงานอาสาสมัครที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐ ข้อมูลจากกรมบัญชีกลางในปี พ.ศ.2560 พบว่าอาสาสมัครรัฐมีปรากฏภายใต้ส่วนงานต่างๆ ของรัฐมีจำนวนทั้งสิ้น 8,006,330 คน (สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, 2560) ภารกิจและอำนาจหน้าที่ของอาสาสมัครมีความแตกต่างกันไปตามภารกิจของส่วนราชการต้นสังกัดที่มอบหมายให้อาสาสมัคร ซึ่งภารกิจหลักที่สรุปได้คือ การเป็นผู้ช่วยเหลือและสนับสนุนภารกิจในพื้นที่ของส่วนราชการ ประกอบไปด้วยการช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติภารกิจ, การเก็บข้อมูลต่างๆ และการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ จากการอบรมให้แก่คนในพื้นที่ และภารกิจในการเป็นสื่อกลางให้เกิดการสื่อสารระหว่างส่วนราชการกับประชาชนในพื้นที่ (สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, 2560, น. 14) โดยที่อาสาสมัครของรัฐมีลักษณะร่วมประการหนึ่งคือ การมีจิตอาสา การมีความสมัครใจที่จะเข้ามาร่วมสนับสนุนการดำเนินการกิจการภาครัฐซึ่งมีความครอบคลุมกว้างขวางในด้านต่างๆ เช่น ด้านสาธารณสุข ด้านการเกษตร (สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน, 2560, น. 13) แต่ประเด็นสำคัญของการทำงานอาสาสมัครร่วมกับรัฐคือ การมีค่าตอบแทนไม่ว่าจะเป็นรายวัน / รายเดือน หรือไตรมาสกำหนดไว้อย่างชัดเจน เช่นอาสาสมัครชลประทานเดือนละ 1,200 บาท/คน ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน ไตรมาสละ 500 บาท/คน หรือกลุ่มอาสาสมัครที่มีบทบาททางการเมืองและช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 มากคือ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อสม. เป็นการแปลแนวความคิดมีส่วนร่วมของชุมชนให้เป็นรูปธรรมการทำงานของ อสม. จึงเน้นการเป็น “อาสาสมัคร” คือ การทำงานโดยไม่หวังผลตอบแทน (ที่เป็นตัวเงิน) โดยคาดหวังว่าการทำงานร่วมกันจะเป็นการเรียนรู้และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในเรื่องของระบบสุขภาพ แต่ในภายหลัง อสม. กลายเป็นกลุ่มที่ได้รับความสนใจจากกลุ่มการเมืองอย่างมาก มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ มีความถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการมีค่าตอบแทนจากรัฐ รวมถึงมีการจัดสวัสดิการให้ เช่น การลดค่าโดยสารรถไฟ ที่ทำให้บทบาทของ อสม. ในฐานะอาสาสมัครมีบทบาททับซ้อนกับการเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น

2. *อาสาสมัครที่เกิดขึ้นโดยความสนใจส่วนบุคคล* งานอาสาสมัครแบบที่เกิดขึ้นจากความสนใจส่วนบุคคล เช่น การทำงานอาสาสมัครรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อมกับ Green Peace ซึ่งเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมให้แก่คนทั่วโลก อาสาสมัครกรีนพีซเป็นงานอาสาสมัครระยะยาวและไม่มีกำหนดระยะเวลา (Green Peace Thailand, 2563) รูปแบบของงานอาสาสมัครประเภทนี้ จะมีความหลากหลาย เชื่อมโยงกับความสนใจของปัจเจกบุคคล และยึดบนพื้นฐานของการเป็นพลเมืองที่พร้อมร่วมรับผิดชอบต่อสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน ในเพจ Volunteer Spirit Network (เครือข่ายจิตอาสา, 2562) เป็นตัวอย่างหนึ่งของการรวบรวมงานอาสาสมัครสำหรับบุคคลทั่วไป โดยเรียกกลุ่มว่ากลุ่มเครือข่ายจิตอาสา แต่การทำงานของกลุ่มอาสาสมัครประเภทนี้ มักมีรูปแบบองค์กรชัดเจน เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร และมีระบบการสอนการฝึกอบรมบทบาทหน้าที่และรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการฝึกอบรมให้แก่คนที่มาสมัครเป็นอาสาสมัครร่วมด้วย

3. *อาสาสมัครที่เกิดขึ้นเมื่อมีประเด็นหรือวิกฤตความชอบธรรมบางประการ* ซึ่งประเภทของอาสาสมัครนี้เป็นแนวทางการงานด้านจิตสาธารณะที่เชื่อมโยงกับความคิดเรื่อง Sense of Belonging อันเป็นตัวชี้วัดประการหนึ่งของการเป็นพลเมือง โดยเป็นพื้นฐานทางความคิดที่สำคัญต่อรูปแบบพฤติกรรมพลเมืองและจิตสาธารณะ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของคนในการทำงานหรือกิจการเพื่อสังคม ความผูกพันที่มีต่อชุมชนที่ชุมชนมีความหมายทั้งในเชิงโครงสร้างและจินตนาการ ชุมชนนำมาสู่การเกิดความเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและเป็นการกระทำที่มีความปลอดภัย ซึ่งลักษณะเฉพาะของชุมชนมีการผสมผสานความหลากหลาย มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม มีการสื่อสารภายในที่ดีมีความหวังใยต่อกัน มีความเชื่อ มีลักษณะการทำงานเป็นทีม มีการพึ่งพาอาศัยระหว่างกลุ่ม ร่วมมือกัน มีการแบ่งหน้าที่ ของความเป็นผู้นำร่วมกัน มีการพัฒนาคนวัยหนุ่มสาวและต้องมีความเชื่อมโยงกับโลกภายนอก (Gardner, 1987, p. 19) ภายใต้บริบทสังคมไทยปรากฏการทำงานหรือกิจการเพื่อสังคมหลากหลายรูปแบบ และผู้คนในสังคมมักจะให้นิยามความหมายแก่บุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อสังคมที่หลากหลายเช่นเดียวกัน โดยทั่วไปผู้คนในสังคมมีความคุ้นชินกับคำว่า *อาสาสมัคร จิตอาสา จิตสาธารณะ* ในขณะที่เดียวกันความคิดเรื่อง Sense of Belonging และการเป็นพลเมืองในสังคมไทยถูกนำไปใช้ในรูปแบบและวาทกรรมที่หลากหลายตามวาระโอกาสที่แตกต่างกัน แม้ว่าการอาสาสมัครของแต่ละบุคคล กลุ่ม องค์กรจะมีความแตกต่างหลากหลาย หากแต่การทำงานหรือกิจการเพื่อสังคมในด้านต่าง ๆ ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการเสริมสร้างและพัฒนาจิตสาธารณะ การมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความเป็นชุมชนประชาธิปไตยในสังคมต่อไป

การดำเนินโครงการ “Sense of Belonging : พลเมืองกับความไม่เป็นอื่น” จึงมีเป้าหมายในการทำ ความเข้าใจต่อความคิด รูปแบบและพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มจิตสาธารณะกับการเชื่อมโยงของแนวคิดเรื่อง พลเมือง นำไปสู่การลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูลจากบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรต่าง ๆ ที่ทำงานเพื่อสังคมในพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีการสัมภาษณ์นักวิชาการผู้มีความเชี่ยวชาญประเด็นเรื่องพลเมืองและจิตสาธารณะ เพื่อ สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตรของการรวมตัวของบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกชุมชนและสังคม โดยเป็นการแสดง บทบาทพลเมืองในพื้นที่สาธารณะทั้ง online platform และ offline platform เพื่อแก้ไขสถานการณ์ปัญหาไม่ว่าจะเป็นประเด็นทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ตลอดจนการเสริมสร้างพัฒนา คุณภาพชีวิตและศักยภาพของคนในสังคม โดยมุ่งหวังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังจะเห็นได้จากการ ทำงานของบุคคล กลุ่มอาสาสมัคร และองค์กรต่าง ๆ

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การอธิบายเรื่องของจิตสาธารณะและการเป็นพลเมืองกับความไม่เป็นอย่างอื่น ได้นำแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมมาอธิบายการเอาตัวตนมาเชื่อมโยงกับการสร้างสำนึกร่วมในการกระทำเพื่อนำมาสู่การทำงานสาธารณะ และการนำแนวคิดเกี่ยวกับเมืองและกระบวนการกลายเป็นเมืองมาสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้คนและวิถีของคนในสถานะเมืองซึ่งนำไปสู่การรวมกลุ่มและการขับเคลื่อนของชนชั้นในเมืองที่ปะทะกับผลประโยชน์และนโยบายของรัฐและท้องถิ่น ในแนวคิดสุดท้ายคือแนวคิดเรื่องพลเมืองที่เริ่มเติบโตขึ้นจากการมีส่วนร่วม การมีบทบาทและเป้าหมายของการทำงานจิตสาธารณะของกลุ่มเครือข่ายและคนในสังคมที่ก้าวออกมาเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและการปฏิบัติการทางสังคมเพื่อบรรลุการสร้างสำนึกร่วมและความเป็นเจ้าของในการรักษาคุณค่าและการพัฒนาเมืองและจังหวัดเชียงใหม่จากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในรูปแบบของจิตอาสา

1. แนวคิดและทฤษฎีมนุษย์กับสังคม

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม

การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มหรือสังคมถือเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติของมนุษย์ อริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญากรีกโบราณกล่าวว่า “มนุษย์โดยธรรมชาติแล้วเป็นสัตว์การเมือง” (Man is by Nature a Political Animal) ปัจจุบันบุคคลจะไม่สามารถเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์แบบได้หากอาศัยอยู่เพียงลำพัง สังคมเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ความเป็นมนุษย์และค้นพบตัวตนของตนเองผ่านการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ในสังคม ในทางกลับกัน โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) และนักปรัชญาสกุลความคิดสัญญาประชาคมหลายคนเชื่อว่า การอยู่ร่วมกันไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์ หากแต่เกิดขึ้นบนพื้นฐานความต้องการของมนุษย์บางประการของมนุษย์ โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต เขาเสนอว่า การเข้ามาอยู่รวมกันเป็นสังคมหรือรัฐเป็นไปเพื่อความปลอดภัยของตนเอง ทำให้ปัจเจกบุคคลตัดสินใจยอมละทิ้งสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) ของตน เพื่อให้ตนเองได้รับการคุ้มครองดูแลความปลอดภัยจากสังคมหรือรัฐ (ศุภชัย ศุภผล, 2557)

ในขณะที่ เอมีล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสตั้งคำถามกับการอยู่รวมกันเป็นสังคมของปัจเจกบุคคลว่า “ทำไมคนจึงอยู่รวมกันเป็นสังคม” เขาเริ่มต้นหาคำตอบด้วยการเขียนหนังสือเรื่อง The Division of Labor in Society หรือ การแบ่งงานกันทำในสังคม เพื่อชี้ให้เห็นว่า การอยู่รวมกันของปัจเจกบุคคลเป็นสังคมไม่ได้เพียงรูปแบบเดียว เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบหนึ่งไปยังอีกรูปแบบหนึ่ง

เป็นไปตามลำดับขั้นวิวัฒนาการ นำไปสู่การอธิบายการรวมกันเป็นสังคมของปัจเจกบุคคล 2 รูปแบบ ได้แก่ (อาณันท์ กาญจนพันธุ์, 2551, น. 9-10)

1. *Mechanical Solidarity* หรือ สังคมบรรพกาล/ชนบท สังคมเปรียบเสมือนเครื่องจักร ปัจเจกบุคคลเปรียบเสมือนกลไกภายใต้เครื่องจักรที่ทำงานเป็นระบบสอดคล้องเชื่อมโยงกัน การรวมกันเป็นสังคมของปัจเจกบุคคลเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันไม่ว่าจะเป็นภาษาวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ รวมถึงการมีทักษะด้านต่าง ๆ ส่งผลให้ทุกคนในสังคมจึงสามารถทำหน้าที่ทดแทนกันได้ กล่าวได้ว่าความเป็นปึกแผ่นของสังคมชนบทเกิดจากความรู้สึกนึกคิดที่ความเหมือนกัน

2. *Organic Solidarity* หรือ สังคมอุตสาหกรรม สังคมเปรียบเสมือนร่างกายของมนุษย์ ปัจเจกบุคคลเปรียบเสมือนอวัยวะส่วนต่าง ๆ ในร่างกายที่มีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันออกไป ปัจเจกบุคคลมีความชำนาญเฉพาะด้าน การแบ่งงานกันทำในสังคมเป็นวิธีการขับเคลื่อนสังคมดำรงอยู่ได้ เพราะ ผู้คนในสังคมจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้น การรวมกันเป็นสังคมอุตสาหกรรมจึงเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความแตกต่างและความไม่เป็นปึกแผ่นไม่ได้เกิดขึ้นจากความรู้สึกเหมือนกันเช่นเดียวกับผู้คนในสังคมชนบท หากแต่เกิดจากความรู้สึกนึกคิดอีกรูปแบบหนึ่ง ทั้งนี้ เดอร์ไคม์ มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับสิ่งที่ก่อให้เกิดความปึกแผ่น (Solidarity) แก่สังคม หรือสิ่งที่ยึดเหนี่ยวผู้คนในสังคมเข้าด้วยกัน นั่นคือ ความรู้สึกนึกคิดของปัจเจกบุคคลในสังคมที่มีร่วมกัน หรือที่เรียกว่า “สำนึกร่วม” (Collective Consciousness) อันสะท้อนผ่านศีลธรรมหรือกฎหมายที่เป็นที่ยอมรับและยึดถือร่วมกันของผู้คนในสังคม นำไปสู่การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมในหนังสือ *The Rules of Sociological Method* (1895) ว่าเมื่อปัจเจกบุคคลมาอาศัยอยู่รวมกันเป็นสังคม การแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคลไม่ได้เป็นไปอย่างเป็นอิสระ หากแต่ถูกรอบงำจากอำนาจของ “ข้อเท็จจริงทางสังคม” (Social Facts) ประกอบไปด้วย โครงสร้าง (Structures) และพลัง (Forces) (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2540 : 18) อันเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า แต่กลับเป็นสิ่งที่มีความอำนาจเหนือปัจเจกบุคคลและสังคม ในทัศนะของเดอร์ไคม์ข้อเท็จจริงทางสังคมหมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ ค่านิยม และความเชื่อ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่มีความอำนาจกำหนดการกระทำของปัจเจกบุคคลและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคม (อาณันท์ กาญจนพันธุ์, 2551, น. 24-25)

นอกจากนี้ ในหนังสือ *Suicide* (1897) เดอร์ไคม์พยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลกับพลังทางสังคม โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2548 :)

1. พลังยึดเหนี่ยวเชิงบูรณาการทางสังคม ในสังคมที่มีพลังยึดเหนี่ยวเชิงบูรณาการสูง ปัจเจกบุคคลให้ความสำคัญกับสังคมมากกว่าตนเอง ปัจเจกบุคคลยึดโยงตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จนกระทั่งสามารถ

เสียสละตัวเองเพื่อส่วนรวมได้ ขณะเดียวกันปัจเจกมีความคาดหวังต่อการแสดงบทบาทของสังคม โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือแก่ปัจเจกบุคคลเมื่อประสบปัญหาต่าง ๆ ในขณะที่ สังคมมีพลังยึดเหนี่ยวเชิงบูรณาการค่อนข้างต่ำ ปัจเจกบุคคลให้ความสำคัญกับตนเองมากกว่าคนรอบข้างหรือสังคม ปัจเจกบุคคลจะมีความรู้สึกที่ว่าตนเองไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อประสบปัญหาจะพยายามแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง กล่าวได้ว่า การแสดงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเกิดขึ้นบนฐานของความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นส่วนตัว (Egoism) กับความเป็นส่วนรวม (Altruism) ไม่ว่าปัจเจกบุคคลจะให้ความสำคัญกับตนเองหรือสังคม ปัจเจกบุคคลมีความคาดหวังต่อความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา หากตนเองหรือสังคมไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ย่อมก่อให้เกิดความผิดหวังต่อตนเอง อาจนำไปสู่ปรากฏการณ์ฆ่าตัวตายของปัจเจกบุคคลเช่นเดียวกัน และ

2. พลังยึดเหนี่ยวเชิงกำกับควบคุม การแสดงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเกิดขึ้นบนฐานของความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะที่ไร้โครงสร้างสังคม (Anomie) กับ สภาวะที่โครงสร้างเข้มแข็ง (Fatalism) ในสังคมที่มีพลังยึดเหนี่ยวเชิงกำกับควบคุมสูง สังคมมีความกดดันและคาดหวังต่อการแสดงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลสูง เพื่อให้เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมหรือสิ่งที่สังคมต้องการ ในทางกลับกัน สังคมที่เผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พลังยึดเหนี่ยวทางสังคมจะค่อนข้างต่ำ ทำให้สังคมตกอยู่ในสภาวะไร้ระเบียบหรือเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานเดิมของสังคม การแสดงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเป็นไปอย่างไร้จุดหมาย แม้ว่าระดับความเข้มข้นของพลังยึดเหนี่ยวเชิงกำกับควบคุมสูงและค่อนข้างต่ำทำให้บริบททางสังคมมีความแตกต่างกัน หากแต่นำไปสู่ปรากฏการณ์ฆ่าตัวตายของปัจเจกบุคคลเช่นเดียวกัน เนื่องจากปัจเจกบุคคลไม่สามารถแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม บรรทัดฐานทางสังคม และความคาดหวังของสังคมได้ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2551)

จากการศึกษาของ เอมีล เดอร์ไคม์ สะท้อนให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมผ่านมโนทัศน์เรื่อง “สำนึกร่วม” (Collective Consciousness) และ “ข้อเท็จจริงทางสังคม” (Social Facts) ในฐานะสิ่งที่ยึดเหนี่ยวปัจเจกบุคคลให้มารวมกันเป็นสังคมและทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ และการแสดงพฤติกรรมทางสังคมของปัจเจกบุคคลเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดจากสำนึกร่วมทางสังคม โดยสะท้อนผ่านการกระทำต่าง ๆ ที่กลายเป็นภาพตัวแทนของสังคมสอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคมหรือเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับเป็นแบบแผนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคม

อย่างไรก็ตาม สำนึกร่วมทางสังคมจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลมาน้อยเพียงใด การนิยามความหมาย และการให้คุณค่าต่อตัวเองและสังคมของแต่ละบุคคลถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนของปัจเจกบุคคลกับสังคมว่าจะดำเนินไปในทิศทางใด ตลอดจนการสร้างความรู้สึกของปัจเจกบุคคลให้เอื้อต่อการดำรงอยู่ของสังคม กล่าวได้ว่า ความรู้สึกของปัจเจกบุคคลต่อ

ตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือแปลกแยกออกจากสังคมไม่ได้เกิดขึ้นจากพลังทางสังคม หรือ แรงยึดเหนี่ยวทางสังคมเพียงอย่างเดียว หากแต่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับการนิยามตัวตนของปัจเจกบุคคลต่อสังคมหรือสิ่งที่เรียกว่าอัตลักษณ์ (Identity) ของปัจเจกบุคคล

2.2 การกลายเป็นเมือง สังคมเมือง และคนในเมือง

การกลายเป็นเมือง (Urbanization) คือ กระบวนการของการเปลี่ยนสภาพมาเป็นสังคมเมืองของชุมชนแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรม ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางการเกษตรและอุตสาหกรรม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตเพื่ออุตสาหกรรม ก่อให้เกิดผลผลิตส่วนเกินที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม พื้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรมจึงมีสถานะเป็น “พื้นที่พิเศษ” หรือที่เรียกว่า “เมือง” เป็นศูนย์กลางอำนาจทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม (ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, 2548) ในลักษณะของการเป็น “เอกนคร” หรือ “เมืองโตเดี่ยว” กล่าวคือ การพัฒนากระจุกตัวอยู่ในพื้นที่เมือง นำไปสู่การเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมือง เพื่อตอบสนองความต้องการแรงงานของโรงงานอุตสาหกรรม ภาคบริการ และการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม ตลอดจนเพื่อแสวงหารายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้คนจากชนบท ดังนั้น การกลายเป็นเมืองจึงมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม นีล สเมลเซอร์ (Neil J. Smelser) กล่าวว่า “ปัจจัยล่าสุดที่มีอิทธิพลต่อการกลายเป็นเมือง คือ การพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศ อุตสาหกรรม ประชากรเมืองกำลังเพิ่มมากขึ้น เพราะ โรงงานหลายแห่งต้องการแรงงานจำนวนมาก และเมื่อจำนวนคนงานมากขึ้นก็เป็นผลให้เกิดความต้องการการบริการทั้งทางการค้าและส่วนบุคคลเพิ่มมากขึ้น” (Sociology, 1981, p. 145 อ้างถึงใน ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, 2548, น.140-142)

ภายใต้กระบวนการกลายเป็นเมืองยังมีการเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะที่ Michael Brill (1989) ได้อธิบายว่าประกอบด้วยพื้นที่ทางกายภาพที่สัมพันธ์กับชีวิตสาธารณะซึ่งเกี่ยวข้องกันอย่างแนบแน่น บนพื้นที่สาธารณะนั้นผู้คนสามารถเข้าถึงได้ มีการใช้พื้นที่ที่หลากหลายเพราะมีกลุ่มคนที่หลากหลายใช้พื้นที่ร่วมกันทั้งที่แสดงออกอย่างมีส่วนร่วม โดยเป็นพื้นที่ทางสังคมที่คนทั้งในระดับบุคคล กลุ่มเพื่อน ครอบครัว ชุมชนเมืองเข้าด้วยกันและรองรับความต้องการเพื่อผลประโยชน์ต่อสาธารณชน ความหลากหลายของคนจึงนำมาสู่ความหลากหลายของผลประโยชน์ในพื้นที่เมือง ดังนั้น การกลายเป็นเมืองไม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางกายภาพของสังคมในระดับพื้นที่เท่านั้น แต่ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจกบุคคล หากแต่การพัฒนาที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ไม่ได้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความคิด ความต้องการ และความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ก่อให้เกิดปัจเจกบุคคลประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต หากสถานการณ์ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขย่อมพัฒนาไปสู่ปัญหาทางสังคม ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต

ของปัจเจกบุคคลและสังคม ไม่ว่าจะเป็นการใช้ประโยชน์จากที่ดินของบุคคลแต่ละกลุ่มในสังคม การประกอบอาชีพ การอยู่ร่วมกับผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลายในสังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นต้น ทั้งนี้ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมถือเป็นเครื่องมือที่เอื้อให้กระบวนการกลายเป็นเมืองเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว

ดวงจันทร์ อภาวชูธรรม เจริญเมือง (2541) ได้กล่าวว่า การจะทำให้คำจำกัดความของเมืองและการระบุว่าบริเวณใดเป็นเมืองนั้นทำได้หลายวิธีแต่ที่ถือเป็นหลักสากลในการปฏิบัติมีอยู่ 4 วิธีการ คือ การนิยามโดยใช้จำนวนประชากร การนิยามโดยใช้ความหนาแน่น การนิยามโดยใช้กฎหมาย และการบริหาร และการนิยามโดยใช้บทบาทของเมือง นั้นหมายถึง การทำความเข้าใจเมืองในฐานะพื้นที่ของปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ระหว่างคนและสังคม เมืองทำหน้าที่อะไรต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนที่อยู่อาศัยในเมืองด้วย ในรายงานเรื่อง กระบวนการกลายเป็นเมืองในประเทศไทย โดยสถาบันสิ่งแวดล้อมที่ศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่กลายเป็นเมืองในประเทศไทยพบว่า การเกิดขึ้นของเมืองมีปัจจัยสำคัญคือ คน การเคลื่อนย้ายที่อยู่อาศัยของคนที่เป็นตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของสภาวะการเมือง เศรษฐกิจ มีผลต่อการกระจุกตัวของคนในเมืองที่ต้องมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานรองรับมากมาย (วรโรจน์บอล ครอบอาจ และผกา มาศ ถิ่นพังงา, 2556)

ดังนั้น จำนวนประชากรเมืองที่เพิ่มมากขึ้นในทุก ๆ ปี อาจสามารถพิจารณาได้ว่าจำนวนคนยากจนหรือผู้มีรายได้น้อยในเมืองก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากปรากฏการณ์ “ความยากจนในเมือง” นั้นมักจะเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นควบคู่กับ “ความเป็นเมือง” และ “กระบวนการกลายเป็นเมือง” ปัญหาชุมชนแออัดจึงเป็นอีกหนึ่งปัญหาของคนจนในเมือง และเป็นปัญหาที่เกิดจากกระบวนการกลายเป็นเมืองที่เกินระดับซึ่งปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนเมืองเกิดมาจากแนวคิดของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม และกระบวนการครอบงำอำนาจผ่านกลไกเชิงนโยบาย ดังเช่น ในการศึกษาวิจัยเรื่อง คนจนเมืองที่เปลี่ยนไปในสังคมเมืองที่กำลังเปลี่ยนแปลง โดย อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, ประภาส ปิ่นตบแต่ง, บุญเลิศ วิเศษปรีชา, สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์, ธนพลกุล ชามะรัตน์ และธนิต โตอติเทพย์ (2563) ใช้แนวทางในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และความแตกต่างในความสัมพันธ์ทางสังคมที่มองผ่านอำนาจของรัฐในความพยายามในการเปลี่ยนแปลงในการสร้างรหัส (Decoding) และความหมายใหม่ให้แก่ การเป็นเมืองผ่านนโยบายหลักของเมืองภูมิภาคไม่ว่าจะเป็นเมืองน่าอยู่ (Healthy Cities) จนถึงเมืองอัจฉริยะ (Smart Cities) เน้นการใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างความหมายให้ครอบคลุมทั้งพื้นที่ของเมืองในการทำให้เกิดการยอมรับของคนชั้นกลางในเมืองว่า “เมืองที่ดีกว่า” งานวิจัยนำเสนอผ่าน 2 แกน คือ หนึ่ง การสังเกตผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อคนจนจากแผนพัฒนาของรัฐที่ล้มเหลว ซึ่งไม่ใช่เรื่องใหม่และมีการศึกษาในลักษณะนี้มากแล้วในอดีต อีกแกน

หนึ่งคือการใช้สถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ (disruption) เช่น วิกฤติโรคระบาด อันทำให้เห็นศักยภาพของคนยากจนในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง (Way Magazine, 2563)

อภิวัฒน์ รัตนวราหะและคณะ (2563, น. 95-96) มองว่าเมืองในอนาคตจะมีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน จนทำให้เกิดการปะทะความเก่าและใหม่ระหว่างค่านิยม วิถีชีวิต และความหมายของเมือง การวิจัยนี้สังเคราะห์หาแนวคิดพื้นฐานของยุทธศาสตร์ที่สามารถใช้ได้ สถานการณ์ต่าง ๆ พบว่า แนวคิดคตินิยมหมู่ (collectivism) จะเอื้อต่อการรองรับภาพอนาคตที่มีความหลากหลาย มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และมีความเหลื่อมล้ำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอภิวัฒน์ รัตนวราหะและคณะ ได้ให้นิยามของ แนวคิดคตินิยมหมู่ในที่นี้ว่าหมายถึง “คุณค่าและค่านิยมที่เน้นความยึดเหนี่ยว (cohesiveness) ซึ่งกันและกันระหว่างปัจเจกบุคคลที่เป็นสมาชิกในสังคม และให้ความสำคัญกับกลุ่มคนโดยรวมก่อนปัจเจก รวมทั้งการกระทำร่วม (collective action) ที่คนในกลุ่มตัดสินใจและทำร่วมกัน โดยมีเป้าหมายที่มุ่งยกระดับสถานะของกลุ่มในเรื่องหรือประเด็นที่มีเป้าหมายร่วมกัน”

เมืองถูกอธิบายควบคู่ไปกับนิยามของชนชั้นกลางในเมือง ชนชั้นกลางถือเป็นพัฒนาการและผลผลิตของระบบโครงสร้างทางการเมืองไทยที่เติบโตแตกต่างกับการกำเนิดชนชั้นกลางในตะวันตก การก่อเกิดและพัฒนาการชนชั้นกลางไทยบางกลุ่มเกิดและเติบโตภายใต้การอุ้มชูจากภาครัฐซึ่งแตกต่างจากตะวันตกที่เติบโตจากการต่อสู้ดิ้นรนอย่างยาวนาน ข้อเสนอเกี่ยวกับลักษณะของชนชั้นกลางไทยในงานของ มัชวาท สุวรรณเรือง (2548) เรื่อง ชนชั้นกลางไทยและประชาสังคม พบว่า จุดกำเนิดและพัฒนาการ, วัฒนธรรม, ระบบคิดและระบบสังคมมีผลต่อการแสดงบทบาทของชนชั้นกลางไทยในขบวนการประชาสังคม มัชวาท พบว่าปัจจัยหลักที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวประชาสังคมอย่างกระตือรือร้นหรือแผ่วเบาคือชนชั้นกลางไทยนิยมสิทธิเสรีภาพ การเติบโตของชนชั้นกลางเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแนวนโยบายของรัฐที่ทำให้ในบางช่วงเวลาชนชั้นกลางไทยถูกมิติเศรษฐกิจครอบงำ ค่านึงเรื่องความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการสร้างฐานะให้มั่นคงจนละทิ้งอุดมการณ์ ในทางการเมืองชนชั้นกลางไทยแสดงออกและต่อสู้เพื่อได้มาซึ่งประชาธิปไตยซึ่งยึดโยงกับการใช้พื้นที่ของเมือง ชนชั้นกลางไทยมีสำนึกสาธารณะที่แตกต่างกันทั้งนี้อาจเป็นเพราะการมีสังคมประกิตที่แตกต่างกัน บทสรุปของการศึกษาชี้ว่าสำนึกสาธารณะเป็นปัจจัยสำคัญของการเคลื่อนไหวและสังคมประกิตของชนชั้นกลางมีผลต่อการก่อเกิดพัฒนาการของสำนึกสาธารณะและบทบาทของชนชั้นกลางในการขับเคลื่อนมาสู่บทบาทของสำนักพลเมืองในการเรียกร้อง เคลื่อนไหวต่อสู้ประเด็นสาธารณะ ชนชั้นกลางในเมืองจึงเชื่อมต่อกับคนจนเมืองในการขับเคลื่อนพื้นที่เมืองที่สมดุลกับ การพัฒนาของรัฐที่มาในรูปแบบของแนวนโยบายการพัฒนาเพื่อเป้าหมายเชิงมูลค่ามากกว่าเชิงคุณค่า

จากที่กล่าวมากระบวนการกลายเป็นเมือง (Urbanization) อีกนัยหนึ่งจึงถือเป็นกระบวนการพลวัตของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ เมืองเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างมีวิวัฒนาการและเป็นกระบวนการแบบไม่หยุดนิ่ง เมืองกลายเป็นพื้นที่ของความหลากหลายของประเด็นปัญหาและผู้คน ชนชั้น และชุมชนเมืองภายใต้แนวทางการพัฒนาโดยรัฐ การรองรับการเปลี่ยนแปลงของแนวนโยบาย งบประมาณและการเคลื่อนย้ายของผู้คนจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายเมือง โดยเฉพาะเมืองขนาดใหญ่ เช่นเมืองเชียงใหม่ที่เป็นพื้นที่รองรับนโยบายด้านเศรษฐกิจทั้งการท่องเที่ยว การค้าขาย ดังนั้นการศึกษาเรื่องการกลายเป็นเมือง การเติบโตของเมืองเชียงใหม่ จึงไม่อาจมองแค่ภาพของภูมิศาสตร์ ความเจริญของเมืองและต้องศึกษาตัวตนของผู้คนในเมืองร่วมด้วย เพื่อให้เข้าใจบริบทการเคลื่อนไหวของกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มขับเคลื่อนทางสังคม ตลอดจนเป้าหมายของเมืองในอนาคตที่เรียวร้อยความต้องการที่หลากหลายของคนในพื้นที่

2.3 แนวคิดเรื่องพลเมือง (Citizenship)

ความคิดเรื่องพลเมืองถูกเอามาใช้ในการอธิบายกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของรัฐและองค์กรต่างๆ และยังมีการช่วงชิงความหมายของการอธิบายในมิติของรัฐไทย การอธิบายเรื่องพลเมืองถูกเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับความสมบูรณ์ของการเป็นพลเมืองดีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และค่านิยมหลักที่ถูกกำหนดขึ้น โดยเฉพาะการปฏิบัติตามจริยธรรมพลเมือง (Civic Virtue) เพื่อบรรลุอุดมการณ์พลเมืองในแนวทางของรัฐแต่ละรัฐ ซึ่งขึ้นอยู่กับประวัติศาสตร์ความเป็นชาติ บริบททางสังคม และอิทธิพลจากความคิดต่างๆ Kathleen Knight Abowitz and Jason Harnish (2006, p. 653) มองว่านิยามความหมายของพลเมืองมีความซับซ้อนและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ แต่ความเข้าใจพื้นฐานของนิยามพลเมืองจะมีความเกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยซึ่งมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. การมีปัจเจกบุคคลมีสถานภาพจากความเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมือง
2. ปัจเจกบุคคลมีตัวตนทางการเมือง
3. มีการกำหนดค่าที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงส่วนรวมในชุมชนการเมือง
4. มีสิทธิและหน้าที่และมีส่วนร่วมทางการเมือง
5. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

Enslin (2000) มองว่าคุณลักษณะการเป็นพลเมืองประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการคือ

1. การเป็นหนึ่งในสมาชิกชุมชน หมายถึง การเป็นพลเมืองต้องมีภาวะของการเป็นสมาชิกทางสังคม
2. มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน
3. มีความเคารพนับถือความคิดเห็นที่มีความแตกต่าง
4. มีความรู้ความเข้าใจทางกฎหมายและการเมือง และ
5. การมีทัศนคติที่ดีต่อการเมือง จะเห็นว่ามุมมองของ Enslin มีการยึด

โยงลักษณะการเป็นพลเมืองในชุมชนที่เชื่อมโยงกับการเมืองและการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชน เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้การเป็นพลเมืองเกิดขึ้นในพื้นที่ทางสังคม พลเมืองไม่ใช่สิ่งที่สามารถเกิดขึ้นมาได้เองเพียงลำพังหรือติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดแต่เป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาและเรียนรู้ตั้งแต่วันเยาว์จากการเรียนรู้กลมกลืนจากสถาบันตั้งแต่ครอบครัว การศึกษา จนถึงสถาบันทางสังคมอื่นๆ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2552 และธเนศวร์ เจริญเมือง, 2553)

การศึกษาของ Joel Westheimer และ Joseph Kahne (2004) ได้กำหนดแบบของพลเมือง (Kinds of Citizens) ไว้ 3 แบบ คือ พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen) พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen) และพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม (Justice-Oriented Citizen) จะเห็นว่ามิติการมองคุณลักษณะและบทบาทของพลเมืองในรัฐของนักวิชาการสามารถมองภาพใหญ่ออกเป็น 2 มิติหลักๆ คือ มิติแรกเป็นการมองพลเมืองจากบทบาทหน้าที่ที่พึงมีพึงปฏิบัติต่อตนเอง เชื่อมโยงกับกฎหมายระเบียบทางสังคมที่เป็นข้อกำหนดโดยรัฐ และในอีกมิติคือ การมองความเชื่อมโยงบทบาท หน้าที่ของพลเมืองกับสังคม ชุมชน ส่วนรวมที่คนๆ หนึ่งพึงมีต่อสังคมแวดล้อมในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งซึ่งไม่ต้องอาศัยกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับแต่เป็นเรื่องของสำนึก จริยธรรมและกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ในสังคมนั้นๆ พลเมือง 3 แบบตามข้อเสนอของ Joel Westheimer และ Joseph Kahne นำไปสู่การศึกษาระบบการศึกษา ห้องเรียนซึ่งเชื่อว่าเป็น แหล่งป้อนเพาะพฤติกรรมและความคิดเรื่องการเป็นพลเมืองในสังคม ซึ่งสามารถต่อยอดไปสู่การสร้างสำนึกร่วมและความเป็นเจ้าของที่คนในสังคมพร้อมทำกิจกรรมหรือแสดงออกความต้องการในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมผ่านกลไกของการทำงานจิตสาธารณะ

แบบของพลเมือง (Kinds of Citizens)

	พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen)	พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen)	พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม (Justice-Oriented Citizen)
การอธิบาย	<ul style="list-style-type: none"> - รับผิดชอบต่อชุมชน - ตั้งใจทำงานและจ่ายภาษี - ปฏิบัติตามกฎหมาย - วิเคราะห์และบริจาคเลือด - อาสาที่จะทำงานที่ช่วยเหลือในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นสมาชิกขององค์กรที่กระตือรือร้นและมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนา - จัดการประชุมเพื่อให้ใส่ใจต่อสิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น การรักษาสีเขียวแวดล้อม การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ - รู้ว่ารัฐมีกระบวนการทำงานอย่างไร - รู้วิธีการทำงานอย่างเชื่อมโยง 	<ul style="list-style-type: none"> - คิดเชิงวิพากษ์ต่อโครงสร้างของสังคม นโยบาย และเศรษฐกิจ โดยพิจารณามากกว่าเหตุการณ์ที่ผิวเผิน - ตามสืบค้นและนำเสนอประเด็นที่ไม่เป็นธรรมในสังคม - รู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคม และผลกระทบเชิงระบบที่เกิดขึ้น
ตัวอย่างการปฏิบัติ	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมบริจาคในการทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาความอดอยากที่เกิดขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมแก้ปัญหาความอดอยาก 	<ul style="list-style-type: none"> - ค้นหาสาเหตุ/ต้นตอปัญหาและความอดอยาก เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบ หรือโครงสร้างที่เป็นอยู่ของสังคม ที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม
แนวคิดหลัก	<ul style="list-style-type: none"> - ในการแก้ปัญหาของสังคม และพัฒนาสังคม พลเมืองต้องมีคุณลักษณะที่ดี ซื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อ เคารพกฎหมาย และกติกาของสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> - ในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม พลเมืองต้องมีส่วนร่วมและเป็นผู้นำในการวางระบบ และโครงสร้างของสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> - ในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม พลเมืองต้องตั้งคำถามและเปลี่ยนแปลงระบบหรือโครงสร้างที่เป็นอยู่ของสังคม ที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม

Westheimer, J. and Kahne, J. Educating the “Good” Citizen: Political Choices and Pedagogical Goals.

ที่มา: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (ม.ป.ป.)

การเป็นพลเมืองเป็นบทบาทซึ่งจะต้องปฏิบัติตามจริยธรรมแบบพลเมือง (Civic Virtue) เพื่อให้บรรลุถึงการรักษาอุดมคติของการพลเมือง (Civic Ideal) ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ที่ใช้ในการสร้างชาติโดยเนื้อหาของจริยธรรมแบบพลเมืองขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม อย่างไรก็ตาม บทบาทของพลเมืองคือการปกป้องสถาบันต่างๆ ที่ตอบสนองอุดมคติของการพลเมือง ซึ่งจุดเริ่มต้นของการเป็นพลเมือง คือ (นิภาพรรณ เจนสันติกุล 2556, น. 53)

1. การตระหนัก (Awareness) ในเรื่องของการเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด เช่น การให้การศึกษา การกำหนดกฎเกณฑ์มาตรฐานทางสังคมผ่านกระบวนการปฏิบัติสังสรรค์ทางสังคม (Social Practice) ด้วยการเริ่มต้นตั้งแต่เด็กในการฝึกระเบียบวินัย ปลูกฝังอุดมการณ์ความเป็นประชาธิปไตยให้กับประชาชนทุกระดับได้เรียนรู้และตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ของตนเอง
2. การร้อยเรียง (Cohesion) เป็นการร้อยเรียงเรื่องของการตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ของความเป็นพลเมือง เพื่อให้ประชาชนสามารถแสดงบทบาทของพลเมืองในรูปแบบต่างๆตามระบบ
3. การร่วมกัน (Inclusion) เป็นการสร้างความเชื่อร่วมกัน ในเรื่องของสิทธิ หน้าที่ของประชาชน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจและพลังการขับเคลื่อนร่วมกันบนความแตกต่างของปัจเจกบุคคลที่มีสิทธิและเสรีภาพในลักษณะกลุ่มร่วมกัน (Collective Group)

4. การเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่ไม่ใช่แค่การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ต้องครอบคลุมถึงสิทธิในการออกเสียงประชามติ สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง สิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมือง สิทธิที่จะยื่นถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่งและสิทธิในการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย เป็นต้น

อย่างไรก็ตามข้อจำกัดของความเป็นพลเมืองเกิดขึ้นตามบริบททางสังคมวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ เช่นในสังคมที่มีวัฒนธรรมของระบบอุปถัมภ์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและพฤติกรรมทางการเมืองก็เป็นสิ่งที่ขัดขวางการเติบโตและพัฒนาความเป็นพลเมือง (วิชัย ตันศิริ, 2551) จิตสาธารณะจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองในการสะท้อนภาพของการมีความรู้ผิดรู้ชอบ มีสำนึกร่วมกับการทำหน้าที่เพื่อส่วนรวมและสังคม ตลอดจนยังผลักดันกลไกในการสร้างบทบาทของพลเมืองจึงเป็นได้ทั้งการเกิดสำนึกร่วมและการเกิดการพุ่มพุกการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ยึดโยงตัวตนกับบริบททางสังคม จนนำมาสู่ความตระหนักสำนึกในบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่ตนเองพึงมีต่อสังคมและสาธารณะ

2.4 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษานี้มีการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยจากประเด็นสำคัญของงาน 3 ประเด็นหลักๆ คือ ประเด็นเกี่ยวกับพลเมือง ความสัมพันธ์ของตัวตนกับสังคม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการเป็นเมืองที่ส่งผลต่อลักษณะและโครงสร้างของคนเมืองเปลี่ยนไป และการเคลื่อนไหวของกลุ่มผลประโยชน์เชื่อมโยงเครือข่ายภาคประชาชน การพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนกับสังคมที่ปรากฏในงานของ Simmel (1950) นำเสนอปฏิสัมพันธ์ของตัวตนของปัจเจกบุคคลที่เป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตัวทางสังคมในทุกระดับ ดังนั้นการทำความเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับตัวตนของปัจเจกบุคคลกับสังคมเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ บางครั้งสังคมได้สร้างเหตุการณ์บางอย่างที่กระตุ้นให้ปัจเจกบุคคลต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงระหว่างตัวตนกับสังคม นำมาสู่การก่อตัวของความรู้สึกเป็นเจ้าของ Vanessa (2011) ศึกษาเรื่องสำนึกร่วมและการพูดถึงความเป็นเจ้าของ (Belonging) ที่เชื่อมโยงตัวตนกับสังคมไว้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีผลต่อปัจเจกบุคคลอย่างยิ่ง ความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ยึดโยงตัวตนกับพื้นที่และสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้วิถีชีวิตประจำวันของคนเปลี่ยนไปจากการมีพื้นที่ปัจเจกบุคคลไปสู่การมีวิถีชีวิตในพื้นที่สาธารณะ ที่นำพามาซึ่งการกำหนดบทบาทใหม่ในโครงสร้างของสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมและมนุษย์ที่ผ่านวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของทั้งพื้นที่รัฐและพื้นที่สาธารณะทำให้เกิดรูปแบบของความสัมพันธ์ในหลากหลายมิติ ในมิติความสัมพันธ์ของอำนาจกับชุมชนในงานของอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544) ทำการศึกษาเรื่อง “มิติชุมชน : วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร” ได้ชี้ให้เห็นถึง สำนึกร่วมทางสังคม (Collective Consciousness) ที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน และรัฐในการจัดการทรัพยากรของผู้คนในสังคมภาคเหนือของไทยว่าด้วยความคิดเรื่อง “สิทธิหน้าหมู่” หรือ “สิทธิชุมชน” คือ สิทธิของส่วนรวมในการบริหารจัดการและควบคุมการ

เข้าถึงทรัพยากรในท้องถิ่น โดยปรากฏเป็นลักษณะข้อตกลงร่วมกันระหว่างกันของผู้คนชุมชนและเชื่อมโยงสัมพันธ์กับระบบความเชื่อเรื่องผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และสิ่งที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นระบบชลประทานเหมือนฝายเพื่อทำเกษตรกรรม การใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะของชุมชน อาทิเช่น ป่าศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ป่าต้นน้ำ และวัด เป็นต้น

ทั้งนี้ ในมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน และรัฐ ความชอบธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรให้แก่ปัจเจกบุคคลในแต่ละยุคสมัยไม่ได้เป็นแบบแผนเดียวกัน หากแต่ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในสังคมแต่ละช่วงเวลา ก่อให้เกิดการผลิตความหมายและคุณค่าใหม่ให้กับระบบการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนตลอดเวลา หรือที่เรียกว่า “การผลิตใหม่” นำไปสู่การนำระบบการบริหารจัดการทรัพยากร ความเชื่อ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนปรับใช้ในลักษณะใหม่หรือความหมายใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความต้องการของผู้คนในสังคม และที่สำคัญคือ การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนและตัวตนของปัจเจกบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนเพื่อสร้างความรู้สึกลึกซึ้งและสำนึกร่วมทางสังคมร่วมกันของผู้คนในชุมชน ตลอดจนการกำหนดบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ของชุมชนกับกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ดังนั้น “อัตลักษณ์” ในมิติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ถือเป็นพลังในการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน และรัฐ เพื่อสร้างความชอบธรรมของสิทธิชุมชนบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการดำรงอยู่ของชุมชนและอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน

ในงานศึกษาของ สันติพงษ์ ช้างเผือก และคณะ (2546) เรื่อง “ของหน้าหมู : ประวัติศาสตร์ตัวตนชุมชนกลางหุบเขาแม่แจ่ม” สะท้อนให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลกับชุมชนในการใช้ประโยชน์และการถือครอง “ของหน้าหมู” 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก ที่หน้าหมูของครอบครัวหรือตระกูล และประการที่สอง ที่หน้าหมูของหมู่บ้าน ส่งผลให้การเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นทับซ้อนอยู่บนฐานความคิดว่าด้วยเรื่อง “สิทธิ” ไม่ว่าจะเป็นสิทธิการใช้ สิทธิหน้าหมู สิทธิของชุมชน และสิทธิของปัจเจกบุคคล ดังนั้น ของหน้าหมูไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่หรือมีขอบเขตตายตัว แต่สามารถปรับเปลี่ยน เลื่อนไหลหรือสร้างขึ้นใหม่ภายใต้เงื่อนไขและบริบทประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น ของหน้าหมูจึงก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลและชุมชน ทั้งในมิติของความขัดแย้ง การประนีประนอม การต่อรองระหว่างกัน รวมไปถึงการเข้ามาของอำนาจรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากร ทั้งนี้ เงื่อนไขและบริบททางประวัติศาสตร์ว่าด้วยการเข้ามาของรัฐและกลุ่มทุนในพื้นที่อำเภอแม่แจ่มพร้อมกับอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรโดยเฉพาะที่ดินและป่าไม้ ส่งผลกระทบต่อสำนึกร่วมของผู้คนในชุมชนต่อ “ของหน้าหมู” จากเดิมกลายเป็น “ของหลวง-ของรัฐ” และ “ของใครของมัน-ของส่วนตัว” ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้คนในชุมชนและชุมชนกับรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่น

นำไปสู่กระบวนการสร้างหรือผลิตซ้ำของหน้าหมู่บ้านใหม่และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตน จนกระทั่งผลักดันให้เกิดรวมกลุ่มของผู้คนในชุมชนไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อสร้างพลังให้กับชุมชนได้ต่อบักรัฐและนายทุน

ในขณะที่ อาณาภพ นุ่นสง (2557) ได้ทำการศึกษา ความเปลี่ยนแปลงในชนบทภาคเหนือผ่านการจัดการสมบัติชุมชนของ “ชุมชน” และ “หย่อมบ้าน” ช่วง พ.ศ.2500 – 2550 ในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่พบว่า ชุมชนไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะสำนึก ความเชื่อ และศักยภาพในการบริหารจัดการ “สมบัติของชุมชน” หรือ ทรัพยากร “หน้าหมู่บ้าน” เนื่องจากชุมชนเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของหน่วยทางสังคมที่เรียกว่า “หย่อมบ้าน” ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนไม่ได้แนบแน่นมากนักในทางกลับกัน ความสัมพันธ์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในหย่อมบ้านเดียวกันมีความใกล้ชิดและแน่นแฟ้น หย่อมบ้านจึงมีพลังในการกำกับควบคุมและบริหารจัดการสมบัติชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพมากกว่า แม้ว่าการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนและหย่อมบ้านมีความแตกต่างกัน เมื่อผู้คนจากหลายหย่อมบ้านมาอยู่รวมกันเป็นชุมชนจะสร้างระบบการจัดการสมบัติของชุมชน (Common Property) เพื่อให้ผู้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในการดำเนินชีวิตอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ไม่มีคนใดคนหนึ่งเป็นเจ้าของ และที่สำคัญคือ สมบัติของชุมชนไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ บ่อน้ำ ที่ดิน ความเชื่อ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นจะทำให้หน้าที่ร้อยรัดความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนให้มีความใกล้ชิดและแนบแน่น

ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการสถาปนาอำนาจรัฐเหนือพื้นที่ของชุมชน โดยเฉพาะการเข้ามากำกับควบคุมการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม้และการถือครองที่ดิน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและความหมายของสมบัติชุมชนไปจากในอดีต กล่าวคือ “สมบัติส่วนตัว” หรือ “สมบัติของชุมชน” กลายเป็น “สมบัติของรัฐ” ผู้คนในชุมชนยึดครองที่ดินที่เป็นสมบัติชุมชนมาเป็นสมบัติส่วนตัวเพื่อใช้เป็นปัจจัยการผลิตเชิงพาณิชย์ จากการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของผู้คนในชุมชน ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการว่างจ้างแรงงานแทนการแลกเปลี่ยนแรงงานในครอบครัว เครือญาติ และชุมชน นำไปสู่การลดทอนอำนาจของหย่อมบ้านและชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของตน ดังนั้น การเปลี่ยนสถานภาพของสมบัติชุมชนไปสู่สมบัติของปัจเจกบุคคล จึงทำให้พลังทางสังคมที่ยึดเหนี่ยวผู้คนในแต่ละหย่อมบ้านเข้าด้วยกันลดทอนลง และนำไปสู่การล่มสลายของความเป็นชุมชนในที่สุด ในขณะที่เดียวกัน การเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมและความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการบริหารจัดการสมบัติของชุมชนของหย่อมบ้าน ชุมชน นายทุนและรัฐ กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผู้คนในชุมชนร่วมมือกัน เครือข่ายความสัมพันธ์ในลักษณะใหม่เพื่อการจัดการสมบัติชุมชนนับตั้งแต่ พ.ศ.2540 เป็นต้นมา โดย “หย่อมบ้าน” ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ในการสถาปนาอำนาจของผู้คนที่มีเป้าหมายร่วมกัน และ พัฒนาเป็นเครือข่ายระดับชุมชน เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองกับรัฐและนายทุน อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายระดับชุมชนยังคงเป็นการขับเคลื่อน

เรียกร้องของตัวแทนเพียงบางคนหรือบางกลุ่มเท่านั้น การบริหารจัดการสมบัติชุมชนของเครือข่ายมักจะปรากฏในระยะเวลาอันสั้น ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชนดำเนินไปอย่างล่าช้าและไม่ต่อเนื่อง

แม้ว่าในการศึกษาเรื่องของอำนาจกับชุมชนจะเห็นภาพสะท้อนของการปะทะระหว่างรัฐกับประชาชนผ่านมติการจัดการและครอบครองสิทธิในทรัพยากร ระบบความเชื่อ แต่ในพื้นที่ทางการเมืองที่มีอำนาจของกฎหมายและการเปลี่ยนแปลงของบริบททางการเมือง ปฏิสัมพันธ์ทางอำนาจของรัฐก็ผลักดันให้เกิดมิตินี้ ความสัมพันธ์ในพื้นที่เมืองในหลากหลายรูปแบบ ในการศึกษาของไพลิน ภูจินาพันธ์ และสุพิชฌาย์ ปัญญา (2559) ศึกษาวิจัยเรื่องราวเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของกลุ่มผลประโยชน์ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ในช่วงหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ซึ่งเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ที่นำเสนอความสัมพันธ์ของรัฐกับภาคประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเนื่องมาจากบริบททางการเมืองที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ภายใต้ข้อบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 การศึกษาวิจัยพบว่า ปัจจัยการกระจายอำนาจภายใต้รัฐธรรมนูญ 2540 ปัจจัยด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ระบบสาธารณสุข โภค การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานของเมืองเพื่อตอบสนองต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในเมือง ปัจจัยด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกและแกนนำของกลุ่มผลประโยชน์ มีการเชื่อมโยงกับข้อมูลและนักวิชาการเกิดการเรียนรู้ในการขับเคลื่อนและแสดงออกซึ่งมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ปัจจัยด้านสื่อทั้งออนไลน์และออฟไลน์ที่เป็นตัวกลางสำคัญในการเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่ม มีบทบาทในการเป็นตัวกลางเชื่อมโยงเครือข่ายและระดมสมาชิก ไพลินและสุพิชฌาย์เน้นย้ำในการศึกษาวิจัยว่าการกดทับของอำนาจจากส่วนกลางจนนำมาสู่ความต้องการในการกระจายอำนาจของสังคมมีผลโดยตรงต่อการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในระดับท้องถิ่นที่จะมีความหลากหลายมากขึ้น

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงมีผลต่อรูปแบบและความสัมพันธ์ของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ที่วิวัฒนาการมาสู่บทบาทหน้าที่ในฐานะสมาชิกทางสังคม ซึ่งธนะวัฒน์ พรหมทองและ วรพงศ์ ตระการศิรินนท์ (2560) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาความเป็นพลเมือง: กรณีศึกษาประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคมมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการเป็นพลเมือง ผ่านปัจจัยทางด้านครอบครัวเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในทุกๆ ด้านในการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ประกอบกับระบบความเชื่อและวัฒนธรรมในชุมชน ในการศึกษาที่ใช้วิธีการสร้างเกณฑ์ในการวัดความเป็นพลเมืองพบว่าประชาชนในชุมชนตำบลอุโมงค์มีความเป็นพลเมือง 8 ด้านเรียงจากไปหาน้อยคือ (1) มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อความชั่ว รองลงมา คือ (2) มีความซื่อสัตย์สุจริต (3) มีความกล้าและเชื่อมั่น (4) มีการใช้ความคิดเห็นร่วมกันในการจัดการปัญหา ลำดับถัดมา คือ (5) ส่งเสริมคนดี (6) สามัคคี (7) ให้ความสำคัญกับปัญหาชุมชนท้องถิ่น และน้อยที่สุด คือ (8) การมีบทบาทหน้าที่ในการแก้ไขปัญหา จากข้อมูลจะเห็นว่าหน้าที่ประชาชนมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาชุมชน การให้ความสำคัญกับปัญหาและความสามัคคีน้อยตามลำดับนั้น

เกิดจากปัจจัยภายในชุมชน คือ โครงสร้างวัยของประชาชนในชุมชนและเศรษฐกิจ การที่ประชาชนส่วนใหญ่ ไม่ได้อยู่ในชุมชนและต้องประกอบอาชีพ ทำให้คนที่มิมีบทบาทต่อการทำงานเพื่อชุมชนจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ หรือ ช่วงวัยเกษียณราชการ ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกร และการค้าขายในชุมชนเป็นหลัก เนื่องด้วยว่ามีความอิสระ ทางด้านเวลาจึงทำให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมภายในชุมชนได้มากขึ้น

การเติบโตของเมืองและการสลายพื้นที่ชุมชนมาสู่พื้นที่เมืองที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของกลไกทาง เศรษฐกิจ สังคม การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานได้ทำให้บทบาทหน้าที่ของคนในเมืองมีมากกว่าบทบาทในฐานะ ประชาชน แต่ต้องรวมถึงบทบาทหน้าที่ในฐานะพลเมือง การแสดงออกทางสังคมและการเมืองจึงมีหลากหลาย ตามประเด็นสาธารณะที่ปรากฏในพื้นที่เมือง สามารถ สุวรรณรัตน์ (2561) ทำการศึกษาเรื่อง *“อนาคตของเมือง เชียงใหม่ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาโดยภาคประชาสังคม”* โดยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มองค์กรภาคประชา สังคมเมืองเชียงใหม่จำนวน 9 กลุ่ม ที่ยังดำเนินงานพัฒนาเมือง ได้แก่ ภาคีคนอีกเมืองเชียงใหม่, เครือข่าย เชียงใหม่ เขียว สวย หอม, โองเฮียนสืบสานล้านนา, กลุ่มสถาปนิกคน.ใจ.บ้าน, ชมรมชาวนิมนานเหมินท์, โครงการพื้นบ้าน ย่าน เวียงเชียงใหม่, เครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่, และกลุ่มละครก๊อบไฟ ข้อค้นพบของ สามารถชี้ให้เห็นว่าการดำเนินงานของกลุ่มภาคประชาสังคมในปัจจุบัน มีประเด็นการทำงานจัดอยู่ในกลุ่มงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ และความเข้าใจต่อคุณค่าของเมือง สิ่งแวดล้อมเมือง และ มรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในเมืองผ่านการใช้กิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันเพื่อ เป้าหมายข้างต้น เคียงข้างไปกับการรวบรวมผู้คนที่มีความคิดเดียวกันเข้าไว้ด้วยให้มากที่สุด ในขณะที่งานใน กลุ่มเพื่อการสร้างสรรค์แนวทางการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาในเมือง เป็นกลุ่มงานที่จำนวนกิจกรรมรองลงมา และ กลุ่มงานเพื่อการรณรงค์คัดค้านโครงการของรัฐ และเอกชน เป็นกลุ่มงานที่มีกิจกรรมน้อยที่สุด

ในส่วนของรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมเมืองเชียงใหม่จากการศึกษากลุ่ม กรณีศึกษาพบว่า มีรูปแบบการทำงานใน 2 ลักษณะ 1) จิตอาสา และ 2) รับเงินค่าจ้างในอัตราต่ำกว่าวุฒิ การศึกษาหรือรับเพียงค่าสนับสนุนอาสาสมัคร ด้วยลักษณะที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตอาสาและการไม่มีเงิน สนับสนุนกิจกรรม และคนทำงานอย่างแน่นอน ซึ่งสามารถมองว่างบประมาณคือปัจจัยและตัวแปรสำคัญที่สร้างความ ยั่งยืนและความต่อเนื่องของกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคม ทำให้แต่ละกลุ่มสามารถดำเนินงานได้ในระดับ ประเด็นเฉพาะที่ตนเองสนใจ และเป็นข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการยกระดับการทำงานสู่ระดับภาพรวมของ เมือง หรือการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อการพัฒนาเมืองจากภาคประชาสังคม

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ และคณะ (2563) ศึกษาวิจัยเรื่อง *“คนจนเมืองที่เปลี่ยนไปในสังคมเมืองที่กำลัง เปลี่ยนแปลง”* ที่เน้นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ‘คนจนเมือง’ และ ‘ความเป็นเมือง’ และพลวัตของคนจน เมืองสัมพันธ์อยู่กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมือง ในงานวิจัยระบุว่า ลักษณะเด่นของกลุ่มคนจนและชุมชน

เมืองอาจจำแนกได้เป็นกลุ่มสำคัญ ๆ คือ กลุ่มคนที่ดำรงชีวิตอยู่อย่างเนิ่นนานหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมีสถานะเป็น “คนเมือง” กลุ่มแรงงานชาติพันธุ์ซึ่งอาจมีพื้นเพต่างถิ่น แต่ได้อพยพโยกย้ายมา มีวิถีชีวิตในเขตเมือง (รวมถึงการเป็นลูกหลานจากคนกลุ่มนี้) และกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาใช้ชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในเชียงใหม่ภายใต้การเติบโตและขยายตัวของระบบเศรษฐกิจการค้าที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก ทำให้ความหมายของคำว่ากลุ่มคนจนเมืองที่มีนัยของคนจนที่อยู่ในเมืองผู้ซึ่งรอรับการสงเคราะห์ เปลี่ยนมาเป็นผู้ประกอบการรายย่อยในภาคการผลิตที่ไม่เป็นทางการในเมือง กลุ่มคนกลุ่มนี้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร มีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ได้ต่างจากคนทั่วไป สัมพันธ์ตามมิติทางการเมืองที่เปลี่ยนไป และคนจนเมือง ไม่ได้ต้องการแค่มีชีวิตในเมือง แต่ต้องการมีส่วนร่วมด้วย ต้องการนโยบายการพัฒนาเมืองที่ตอบสนองต่อความต้องการของพวกเขา แต่นโยบายเหล่านี้มักถูกมองข้าม เพราะคนจนขาดสิทธิที่จะมีส่วนกำหนดชีวิตของเมือง ดังนั้นวิถีของเมืองควรที่ข้ามพ้นไปจากตรรกะของทุนนิยม หรือคือ การใช้พื้นที่ของเมืองไม่ควรถูกกำหนดบนฐานของต้นทุนและกำไร แต่ควรคำนึงถึงการอยู่ร่วมกันของสังคม ข้อค้นพบของงานวิจัย คือ คนจนและชุมชนเมืองในเชียงใหม่สัมพันธ์ระบบเศรษฐกิจภาคบริการอย่างมาก เฉพาะอย่างยิ่งในรอบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างความมั่งคั่งให้กับระบบเศรษฐกิจในภาพรวม ดังนั้น เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวจึงนำมาซึ่งผลกระทบที่รุนแรง ทั้ง โควิด-19 และปัญหาฝุ่นควัน ปรากฏการณ์ของเมืองที่พลวัตเป็นผลมาจากการพัฒนาโดยรัฐรวมศูนย์ที่ส่งผลกระทบต่อสถานะของคนเมืองเปลี่ยนไปอย่างมาก การถอดรหัสของการเรียกคนจนเมืองใหม่ของการศึกษาวิจัยนี้จึงมุ่งให้เกิดการรับรู้ถึงความเป็นจริง และให้คนส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญของคนจนเมืองเพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างเสมอภาค สร้างเมืองที่ยุติธรรม (just city) และสิทธิในการมีส่วนกำหนดการเปลี่ยนแปลงของเมือง (right to the city)

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นว่า ความสัมพันธ์ของคนกับสังคมคือ ตัวแปรหลักของกระบวนการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทั้งในชุมชนและเมืองท่ามกลางบริบทแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่การเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องเชื่อมโยงไปสู่การทำความเข้าใจกลไกของรัฐและนโยบายที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและการพัฒนาที่ยึดโยงกับพื้นที่ ซึ่งเป็นผลให้เกิดบทบาทหน้าที่ ปัญหาและความต้องการใหม่ ๆ ของคนสังคม เห็นได้จากในช่วงการเปลี่ยนผ่านของการพัฒนาเมืองเพื่อรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนำมาสู่การสร้างกระบวนการ วิธีการในการดูแลรักษา และร่วมกำหนดแนวทาง กฎ กติกาเพื่อการสร้างสำนึกและเครือข่ายในพื้นที่ สมาชิกของสังคมเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและความเป็นเจ้าของ แม้ในหลายกรณีผลกระทบอันเกิดจากนโยบายของรัฐ แนวทางการพัฒนาที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำขัดแย้ง แต่การเรียนรู้ในการขับเคลื่อนผลประโยชน์และความต้องการของสังคมที่ก่อรูปร่วมกันจนนำไปสู่บทบาทของพลเมืองที่ไม่คิดว่าตัวตนของตนเองเป็นอื่นไปจากพื้นที่สาธารณะ จน

นำมาสู่สำนักสาธารณะและกิจกรรมต่างๆ ที่แสดงผ่านโครงการอาสาสมัครและจิตสาธารณะในรูปแบบต่างๆ การก่อกำเนิดของผู้คนที่ขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะต่างเกิดมาจากวิวัฒนาการของการพัฒนาสังคม นโยบายรัฐ และบริบทของพื้นที่เมืองที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ กระบวนการเปลี่ยนผ่านชุมชนสู่ความเป็นเมืองส่งผลให้คนที่ได้รับผลกระทบต่างขับเคลื่อนความเป็นเจ้าของ สร้างสำนึกร่วมในรูปแบบของเครือข่ายภาคประชาสังคม

บทที่ 3

ที่มาและการดำเนินการของกลุ่มอาสาสมัครจิตสาธารณะและเครือข่ายเพื่อสังคม

การศึกษาวิจัยกลุ่มอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะที่เกิดขึ้นเมื่อมีประเด็นหรือวิกฤติ (Issue-based Studies) การศึกษานี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) การลงพื้นที่สังเกตการณ์ (Observation) การทำงานและกิจกรรมของกลุ่มอาสาสมัครและเครือข่ายกลุ่มจิตสาธารณะทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับเครือข่าย รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับกลุ่มอาสาสมัคร และกลุ่มจิตสาธารณะ โดยจำแนกการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจากเครือข่ายกลุ่มจิตสาธารณะจำนวน 30 คน โดยผู้ให้สัมภาษณ์มีทั้งบุคคล ตัวแทนกลุ่มอาสาสมัครจิตสาธารณะและ ตัวแทนเครือข่ายภาคประชาสังคมที่เกิดขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ตามประเด็นปัญหา วัตถุประสงค์ และลักษณะการดำเนินงาน โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของโครงการจิตสาธารณะ ภายใต้บริบทของ 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ ประเด็นโควิด - 19 ประเด็นแรงงานข้ามชาติและคนไร้บ้าน ประเด็นสภาพอากาศ PM 2.5 ประเด็นไฟฟ้าภาคเหนือ และประเด็นเมืองและสิ่งแวดล้อม พื้นที่สีเขียว

ตาราง 3.1 ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลและเครือข่ายกลุ่มจิตสาธารณะ 30 คน

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	เครือข่าย
1.	นายวิริยะพัฒน์ คีตวัฒน์	การบริจาคเงิน จัดทำอาหารและแจกจ่ายให้ประชาชนในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด 19
2.	นางภัทรานิษฐ์ โพธิารมย์	กลุ่มสายใต้ออกรถ
3.	นางสาวลักขณา ศรีหงส์	เครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวย หอม
4.	นายชนกนันท์ นันตะวัน	เครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวย หอม
5.	นางสาวดาวดำ นายทุน	เยาวชนอาสา
6.	นายประสิทธิ์ ครุฑาโรจน์	เยาวชนอาสา
7.	นายศุภวุฒิ บุญมหาธนากร	กลุ่มสวนผักคนเมือง
8.	กนกนวรรณ มีพรหม	กลุ่ม In Chiang Mai
9.	Thida Win (หญิงหอม)	มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ (Map Foundation)
10.	นางสาวชนินทร เพ็ญสุตร	นักวิชาการ (วิชาการเป็นพลเมือง)

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	เครือข่าย
11.	นายวิเชียร ทาหล้า	Green Ranger และบ้านเต็มฝันเพื่อคนไร้บ้าน
12.	นางนลี อินทรนันท์	สภามหาใจเชียงใหม่
13.	นายบัณฑิต บัวคลี่	เครือข่ายภาคประชาสังคม
14.	นางเสาวคนธ์ ศรีบุญเรือง	เครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่
15.	นางสาวทัศนีย์ ปุวรรตน์	นักวิชาการ (วิชาอาสาสมัคร)
16.	นางสาวภาณุมาศ หมั่นสกล	การบริจาคเงิน จัดทำอาหารและแจกจ่ายให้ประชาชนในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด 19
17.	นางสาวอโณทัย พิชัยยุทธ	กลุ่มป่าเขาลมหายใจเรา
18.	นายภาณุภน บุลสุวรรณ	กลุ่มป่าเขาลมหายใจเรา
19.	นายชัชวาลย์ ทองดีเลิศ	สภามหาใจเชียงใหม่
20.	Nan San Hwam (สายหมอกหอม)	ครูอาสาวัดป่าเป้า
21.	นางสาวจิรวรรณ คำขาว	กลุ่มรักษ์ดอยหลวงเชียงดาว
22.	นายทักษิณ บำรุงไทย	เครือข่ายเยาวชน
23.	นายภราดร พรอ้านวย	ร้าน North Gate จัดทำอาหารและแจกจ่ายให้ประชาชนในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด 19
24.	นายณัฐศักดิ์ ท้าวอุดม (ครูพายุ)	ครูสอนว่ายน้ำเด็กกอดทิสติก และแจกจ่ายให้ประชาชนในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด 19
25.	คุณกรรณิกา เพชรแก้ว	การบริจาคเงิน จัดทำอาหารและแจกจ่ายให้ประชาชนในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด 19
26.	คุณณัฐฐาธาทิพย์ ไกรธฤทธิ	การบริจาคเงิน จัดทำอาหารและแจกจ่ายให้ประชาชนในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด 19
27.	นายอนันต์ ชัยคำทอง	ประธานโครงการศูนย์ปฏิบัติการดูแลรักษาคลองแม่ข่าและลำน้ำสาขาในระดับชุมชน
28.	นายอายุ จือปา	กาแฟอาข่า อาม่า และสมาชิกกลุ่ม Chiang Mai Trust
29.	นายศิริระภัท สุริยะศักดิ์	กลุ่มวาร์มอัพ เชียงใหม่ เปิดศูนย์บริจาคอาหารช่วงโควิด
30.	คุณอรช บุญหลง	ผู้แทนสำนักภาคเหนือของสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน) : TCEB

3.1 ที่มา การดำเนินงานและเป้าหมายของพลเมืองจิตสาธารณะ

กลุ่มสายใต้ออกรถ

กลุ่ม “สายใต้ ออกรถ” เกิดขึ้นในปี 2563 เป็นการรวมกลุ่มอันเกิดจากกลุ่มคนที่ให้ความสนใจและความสำคัญต่อ สถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้วยการรวมกลุ่มของเพื่อน พี่น้องที่ทำอาชีพและมีธุรกิจอาหาร เครื่องดื่มในจังหวัดเชียงใหม่ เช่น Wine Citizen Chiang Mai, แกงเวฬา, Greensmoked, อันจะกินวิลล่า, Mi Piacе Chiangmai, Asama Cafe, Tender Valley, Cuisine de Garden, TOONGs Coffee Roaster และ Teaspoon No17 โดยชื่อโครงการมาจากการที่สมาชิกส่วนมากอาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนที่มีรถประจำทางสีเหลืองวิ่งผ่านตลอดสาย ซึ่งชาวเชียงใหม่ติดปากเรียกว่ารถ ‘สายใต้’ ส่วน ‘ออกรถ’ หมายถึงหากทุกคนพร้อมกันได้เวลาออกเดินทางไปลงมือทำ

การดำเนินการของกลุ่มสายใต้ออกรถเริ่มต้นจากการระดมทุนทรัพย์เพื่อจัดซื้อเครื่องฟอกอากาศให้แก่โรงเรียนที่บุตรของตนเรียนอยู่และโรงเรียนอื่น ๆ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากโรงเรียนมีความต้องการเครื่องฟอกอากาศมีจำนวนมาก ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อให้ความคิดและกิจกรรมเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพครอบคลุมปัญหาและความต้องการ ในระยะแรก เป้าหมายของโครงการคือ ลมหายใจสายใต้เป็นการระดมทุนทรัพย์และการจัดหาทรัพยากรต่าง ๆ ซื้อเครื่องฟอกอากาศ หน้ากากอนามัย และเจลแอลกอฮอล์ล้างมือ เพื่อมอบให้กับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียน ชุมชน และสถานพยาบาลในสายใต้จำนวนมากที่ยังขาดแคลน ด้วยรูปแบบการระดมทุนอย่างสร้างสรรค์ ที่ผู้บริจาคได้อิ่มหนำและช่วยเหลือแบ่งปันไปพร้อมๆ กัน

“เราแค่ไม่ต้องการเพิ่มต้นทุนให้กันและกัน เพราะว่าตอนนี้ทุกคนกำลังเผชิญวิกฤตหนักจากทั้งหมดอกควันและ COVID-19 แต่ถ้ามีใจว่าเราจะต้องทำสักอย่างในเวลานี้ เครื่องมือที่ดีที่สุดก็คือใช้ความถนัดและแรงที่ทุกคนมีนี่แหละมาผลักดัน ก็คือเรื่องของอาหารการกิน ดังนั้นต่อมาเราเลยกำหนดกันว่า ร้านใครจะเข้าร่วมโครงการวันไหน แล้วหลังจากนั้นก็ให้นำรายได้ทั้งหมดในวันนั้นมารวมเป็นเงินกองทุนสนับสนุนของโครงการ” บทสัมภาษณ์ภรณีพรานิชฐ์ โพธิ์อารมย์ ผู้ก่อตั้งกลุ่มสายใต้ออกรถใน The Cloud (2563)

ลักษณะการทำงานในรูปแบบของเครือข่าย มีความต้องการเล็งเห็นปัญหาเดียวกันจากกลุ่มเพื่อนไปสู่เครือข่ายภาคประชาสังคมอื่นๆ ซึ่งการทำงานแบบไม่เป็นทางการเป็นสิ่งที่ทำให้เป้าหมายของงานจิตสาธารณะสามารถประสบความสำเร็จได้ในบริบทที่ยืดหยุ่นปรับตัวกับปัญหา คำว่า connection ในทางการเมืองอาจหมายถึงเรื่องของผลประโยชน์แต่ในแง่ของการทำงานในหลายกรณีต้องอาศัยความเชื่อมโยงของระบบอุปถัมภ์ในการเร่งกระบวนการในการจัดการปัญหาไม่ว่าจะผ่านหน่วยงานของรัฐหรือสถาบันทางการเมืองอื่นๆ ในระดับท้องถิ่น ซึ่งกลุ่มสายใต้ออกรถ กลุ่มป่าเขาลมหายใจเราและภาคีเครือข่ายได้ขยายขอบเขตการทำงานครอบคลุมประเด็นปัญหาทางสังคมอื่น ๆ โดยมีความเชื่อพื้นฐานร่วมกันว่า เพื่อแก้ไขปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันที่เกิดขึ้นใน

พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยเริ่มบทบาทอย่างเป็นทางการในช่วงปลายเดือนมีนาคม การดำเนินงานมุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากไฟป่าโดยตรง ให้การสนับสนุนเครื่องฟนลมและอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการดับไฟป่าและทำแนวกันไฟแก่ชุมชน

นอกจากนี้ การระดมทุนเป็นกระบวนการหนึ่งของกลุ่มสายใต้ออกรถผ่านมูลนิธิสรรค์สังคมโดยนำมาใช้ในโครงการด้านต่างๆ ได้แก่ (ข้อมูลจาก Facebook fan page ป่าเขา ลมหายใจเรา, 2563)

1. *สายใต้ช่วยคิด*: โครงการที่ชื่อว่า “ปลายฝนอันยาวนาน” โครงการนี้ตั้งชื่อให้เกียรติกับน้องปลายฝนที่จากไปเพราะปัญหาเศรษฐกิจที่มีผลต่อชีวิตจนตัดสินใจคิดสั้นและจากไป บวกกับความหมายของชื่อที่มีความหมายว่า เวลาที่ตั้งอยู่นาน คำถามในแชตไลน์สุดท้ายของปลายฝนก่อนจากไป คือ “ทำอะไรต่อดี” ทำให้เกิดการพูดคุยและนำมาสู่โครงการที่อยากช่วยทุกคนที่กำลังมีคำถามนี้ ช่วยคิดต่อ ว่าในเวลาแบบนี้ เราจะทำอะไรได้บ้าง?! เพื่อให้ทุกชีวิตได้อยู่รอด ปลอดภัยในสถานการณ์แสนลำบากนี้ คนที่กำลังมีคำถามนี้เหมือนกัน

2. *สายใต้ดับไฟ*: แม้ว่าเราจะปิดรับของบริจาคเพื่องานดับไฟแล้ว แต่ไม่ได้หมายถึงงานเราจบ เราวางแผนที่จะทำงานเรื่องไฟและฝุ่นอย่างต่อเนื่องจนฤดูไฟหน้ามาถึง โดยเริ่มต้นที่ “ข้อมูล” โดยเราจะลงพื้นที่เพื่อจัดเก็บชุดข้อมูลสำคัญในการทำงานช่วยเหลือระยะยาวต่อไป รวมทั้งการติดตามอุปกรณ์ช่วยเหลือในแต่ละพื้นที่ที่เคยได้รับไป

3. *สายใต้ออกให้*: เราตระเวนจ่ายเงินค่าอาหารไว้ในร้านอาหารแถบ “สายใต้” เป็นคูปองอาหารไว้สำหรับประชาชนผู้กำลังลำบาก มีอาหารทานได้ทุกวัน และขณะเดียวกัน เราจะช่วยเหลือผู้ประกอบการร้านอาหารให้อยู่รอดได้ด้วย

4. *ถุงยังชีพ*: เราจะจัดซื้อของอุปโภคและบริโภคเกือบ 500+ ชุด กระจายไปตามพื้นที่ที่ได้รับแจ้งจากเครือข่ายที่เราติดต่อไว้

5. *ทีมงานสายใต้*: เราได้รับอาสาสมัครและจัดจ้างทีมงานบางส่วนที่ถูกหยุดงาน หยุดจ้าง จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ให้มาช่วยงานเราในกิจกรรมต่างๆ

6. *งานระดมทุน*: เพื่อการให้เงินบริจาคเกิดอย่างยั่งยืน เราได้จัดทำสินค้าขึ้นเพื่อเป็นรายได้ต่อยอดความช่วยเหลือต่อไป โดยจะเริ่มทยอยนำออกขายในเดือนพฤษภาคมนี้

ทั้ง 6 งานกลั่นกรอง ออกมาเป็นชิ้นงานความช่วยเหลือที่รวดเร็ว แต่ยั่งยืน ที่ต้องรวดเร็วเพราะความลำบากที่หลายคนต้องเผชิญเราทิ้งไว้ไม่ได้ และยั่งยืน คือเรารู้ว่า ความช่วยเหลือต่อกันในฐานะมนุษย์ต้องตั้งใจและต่อเนื่อง

จากการสัมภาษณ์ผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มสายใต้ออกรถ พบว่าแรงผลักดันในการกระตุ้นให้คนออกมาทำงานจิตสาธารณะมากขึ้นเกิดจากความอ่อนแอและล้มเหลวในเชิงนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะความสามารถของรัฐในการดูแลคุณภาพชีวิตไม่ได้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเดิมส่งผลต่อองค์กรในรูปแบบขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) แต่ในบริบทปัจจุบันบทบาทของปัจเจกบุคคลและการสร้างเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการยิ่งตอกย้ำถึงปัญหาที่เรื้อรังไม่ได้รับการแก้ไข และขยายวงออกไปจนมีผลกระทบต่อคนทุกกลุ่มในสังคม ภัทรานิษฐ์ ยังเพิ่มเติมว่า ส่วนความหมายของจิตสาธารณะที่อาจจะให้นิยามได้กว้างๆ แต่มีแก่นความคิดหลักคือ

1. เรื่องของเรา คือการตระหนักเรื่อง sharing โดยบริสุทธิ์ใจ
2. การปลุกฝังอย่างไม่บังคับและ เปิดรับข้อมูลที่หลากหลาย
3. ความกระตือรือร้นในการใช้ชีวิตหนึ่งๆ ให้มีคุณค่า

ความเชื่อที่ว่าบทบาทของพลเมืองในการแก้ไขปัญหาสาธารณะเป็นสิ่งที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับทุกคน แม้รัฐจะมีความบกพร่องหรือไม่สามารถจัดการปัญหาต่างๆ ได้ แต่การแสดงออกของประชาชนในฐานะพลเมืองคือ สิ่งหนึ่งที่จะสะท้อนปัญหาให้รัฐมากขึ้น ดังนั้น การดำเนินอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับประเด็นใด อาจไม่ใช่หน้าที่ของเราโดยตรง แต่เราจำเป็นต้องทำหน้าที่นั้น เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและสังคม และสร้างการเปลี่ยนแปลง งานอาสาสมัครและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมถือเป็นหน้าที่ของพลเมืองทุกคนที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมชุมชนตนเอง และในมุมมองของอาสาสมัครจิตสาธารณะทำงานเพื่อสังคมมองว่า การสร้างความเป็นพลเมืองควรเริ่มตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐาน ปรับโครงสร้างหลักสูตรให้ทันสมัย เรียนรู้ธรรมชาติและความแตกต่างหลากหลาย ในขณะเดียวกัน การทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะเพื่อสังคมต้องมีการปรับรูปแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาและบริบททางสังคม และที่สำคัญคือ รัฐและภาคประชาสังคมต้องทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดกระบวนการช่วยเหลือ แก้ไขและป้องกันปัญหาที่ยั่งยืนและคนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

เครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวย หอม

จุดเริ่มต้นของเครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวย หอม เกิดจากการรวมตัวของประชาชน องค์กรภาคประชาชน องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐที่ทำงานเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมเมืองในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีการนัดหมายกันในวันที่ 6 มิถุนายน 2552 ณ ห้องประชุมศรีปริยัตยานุรักษ์ วัดสวนดอก และได้มอบหมายให้ภาคีคนอีกเจียงใหม่เป็นองค์กรประสานงานในระยะแรกจนถึงเดือนกันยายน 2552 กระทั่งมีความพร้อมทั้งในด้านยุทธศาสตร์ แผนงาน และบุคลากร จึงได้จัดตั้งเป็นเครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวย หอม ในปัจจุบัน (เชียงใหม่ เขียว สวย หอม, 2552) เพื่อขับเคลื่อนการสร้างพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เมืองเชียงใหม่และชานเมือง โดยมุ่งมั่นที่จะรณรงค์ให้ทุกคนในสังคมร่วมกันช่วยดูแล หวงแหวน และ รักต้นไม้ทุกต้นให้มีโอกาสเติบโตงามสะพรั่งทั่วเมือง เพื่อเชียงใหม่และโลกที่เราอาศัยอยู่ ภายใต้แนวคิดหลัก 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก “เขียว” ด้วยการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่่น้อยที่มีอยู่ วางแผนปลูกเพิ่ม ดูแลอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สอง “สวย” โดยการออกแบบพื้นที่สีเขียวอย่างเหมาะสมกับท้องถิ่น สอดคล้องกับความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ในหุบเขา

ประการที่สาม “หอม” จากการเป็นเมืองสะอาด สงบ ร่มรื่น ปลอดภัย ประชาชนมีความสุขทั้งกายใจ (เครือข่ายเชียงใหม่ เขียว สวย หอม, 2552)

การดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะของเครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวย หอม ในระยะแรก เริ่มต้นจากการทำโครงการ “สวนผักฮักเมือง” เป็นการรณรงค์การปลูกผักอินทรีย์โดยเฉพาะผักพื้นบ้านในครัวเรือนและชุมชนเพื่อการบริโภค เพื่อกระตุ้นให้ชนชั้นกลางในเมืองมีความรู้และตระหนักถึงประโยชน์จากการปลูกผักอินทรีย์ที่มีต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมในสังคม ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดพลังในการผลักดันเชียงใหม่ให้พัฒนาไปสู่เมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่เมือง กลุ่มอาสาสมัครคนรุ่นใหม่ในนาม “กลุ่มกรีนเรนเจอร์” (Green Ranger) ถือเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบภายในตัวเมืองเชียงใหม่ เพื่อสร้างสรรค์พื้นที่สีเขียวให้เกิดขึ้นในเมือง ภายใต้แนวคิด “เขียวทันที เขียวทั้งชุมชน” ไม่ว่าจะเป็นการปลูกผักสวนครัว ปลูกต้นไม้ ซ่อมแซมต้นไม้ จัดสวนผักให้กับชุมชน บริการส่งผักอินทรีย์ เป็นพี่เลี้ยงให้กับทุกคนที่อยากปลูกผักและจัดกิจกรรมอบรมการทำเกษตรอินทรีย์

ในช่วงเวลาเดียวกัน เครือข่าย ฯ ได้เริ่มต้นการดำเนินโครงการ “เติมเต็มต้นไม้ใหญ่” มุ่งเน้นการดูแลต้นไม้ใหญ่ในพื้นที่เมืองและอำเภอใกล้เคียง เริ่มต้นจากการดูแลต้นไม้ใหญ่ 500 ต้นในเขตเมือง และต้นยางนา 900 ต้น ในเขตเทศบาลอย่างเนิ่ง อ.สารภี รวมไปถึงพันธุ์ไม้พื้นถิ่นร่วมกับผู้คนในชุมชน องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยจุดมุ่งหวังให้เกิดอาสาสมัครหรือที่เรียกว่า “หมอดูต้นไม้อาสา” และพัฒนา

ไปสู่คลินิกต้นไม้แห่งแรกของเมืองเชียงใหม่ (...) นอกเหนือจากการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่น้อยที่มีอยู่ในพื้นที่แล้ว ปัจจุบันการปลูกเพิ่มต้นไม้ถือเป็นพันธกิจสำคัญอีกประการหนึ่งไม่ว่าจะเป็นการปลูกต้นไม้ในสถานที่ต่าง ๆ ในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ การฟื้นฟูสวนสาธารณะที่ถูกทิ้งร้าง และ การปรับปรุงภูมิทัศน์ของเมืองเชียงใหม่ให้กลายเป็นพื้นที่สีเขียวที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ อาทิเช่น โครงการต้นไม้บุญ เป็นการระดมทุนทรัพย์จัดหาพันธุ์ไม้พื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ และนำมาปลูกในบริเวณวัดอันเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน เพื่อให้ผู้คนในชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น

ทั้งนี้ การปลูกต้นไม้และผักอินทรีย์ไม่ได้เป็นเพียงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวแก่เมืองเท่านั้น หากแต่ยังช่วยลดความรุนแรงของปัญหามลภาวะทางอากาศจากฝุ่นควันในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และที่สำคัญคือ พื้นที่สีเขียวเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการแก้ไขและป้องกันปัญหา รวมไปถึงการพัฒนาพื้นที่เมืองเชียงใหม่ กล่าวได้ว่าพื้นที่สีเขียวเป็นทรัพยากรหรือทุนทางสังคมของเชียงใหม่ นำไปสู่การต่อยอดและยกระดับการดำเนินงานของเครือข่าย ฯ ไปสู่การทำกิจเพื่อสังคม ซึ่งผลตอบแทนที่ได้จากการดำเนินงานนำไปสานต่อกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะของเครือข่าย ฯ ได้แก่

1. *ฮักเวียงซ้อป* พัฒนามาจากโครงการส่งผักอินทรีย์ถึงบ้านผู้บริโภคในชื่อ “เขียวถึงบ้าน” มุ่งเน้นให้การสนับสนุนเกษตรกรกระจายผลผลิตจากเกษตรกรอินทรีย์ไปยังผู้บริโภคโดยตรง ส่งผลให้ฮักเวียงซ้อปทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้าทั้งอุปโภคและบริโภคที่มีคุณภาพและปลอดภัยต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม และเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับออร์แกนิกแก่บุคคลทั่วไปอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) (ธารริน อดุลยานนท์, 2559)

2. *เขียวชมเมือง* เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นเพียงการเยี่ยมชมสถานที่สำคัญในพื้นที่เมืองเก่าของเชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง หากแต่เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ ความคิด ความเชื่อ พิธีกรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตผ่านการเติบโตและดำรงอยู่ของพันธุ์ไม้สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นไม้หมากเมือง ไม้หมากทาง และ ไม้หมากถิ่น เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและสังคม ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนมุมมองของปัจเจกบุคคลต่อสถานการณ์ปัญหาทั้งในฐานะของผู้กระทำ ผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้น และผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขและป้องกันปัญหา

จากลักษณะการดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะของเครือข่าย ฯ ชี้ให้เห็นว่า การสร้าง “พื้นที่สีเขียว” ถือเป็น การเปิดพื้นที่สาธารณะให้แก่ผู้คนในสังคมเข้าไปใช้ประโยชน์ร่วมกัน และเป็นพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคม เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์ และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งเอื้อต่อการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับปัจเจกบุคคลหลากหลายกลุ่ม และกระตุ้นความคิด

สร้างสรรค์ของปัจเจกบุคคล นำไปสู่การริเริ่มลงมือทำสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม หากแต่ในความเป็นจริงการตัดสินใจลงมือทำอะไรบางอย่างของปัจเจกบุคคลมีเงื่อนไขทางสังคมอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ลักษณะ ศรีหงส์ ผู้ประสานงานเครือข่ายเชียงใหม่ เชียง สวย หอม เชื่อว่า แรงผลักดันสำคัญที่กระตุ้นให้ปัจเจกบุคคลก้าวไปสู่การทำงานเพื่อสังคมหรือการมีจิตสาธารณะ นั้นคือ ความรู้สึกร่วมของปัจเจกบุคคลว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อเกิดสถานการณ์ปัญหาทางสังคมไม่ว่าจะส่งผลกระทบต่อตนเองโดยตรงหรือไม่ ปัจเจกบุคคลจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหา (สัมภาษณ์ ลักษณะ ศรีหงส์ ผู้ประสานงานเครือข่ายเชียงใหม่ เชียง สวย หอม) ส่งผลให้การนิยามการทำงานเพื่อสังคมและจิตสาธารณะไม่ว่าจะเป็นบทบาทในการแก้ไขและป้องกันปัญหา ตลอดจนการพัฒนาสังคมไม่ได้เป็นเพียงหน้าที่ความรับผิดชอบของใครคนใดคนหนึ่ง หรือหน่วยงานของรัฐ เท่านั้น หากแต่มีความหมายครอบคลุมการดำเนินกิจกรรมและโครงการสาธารณะต่าง ๆ ที่เกิดจากปัจเจกบุคคลและภาคประชาสังคม

ทั้งนี้ ความรู้สึกของปัจเจกบุคคลที่มีต่อสังคมจึงเป็นสิ่งที่สามารถประกอบสร้างขึ้นได้ผ่านกระบวนการสร้างพื้นที่สีเขียวของเครือข่าย ฯ ซึ่งไม่ได้มุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่เท่านั้น แต่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับความคิดของผู้คนในสังคม พื้นที่สีเขียวไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์ สวนผักหลังบ้านและในชุมชน ต้มไม้่น้อยใหญ่ในพื้นที่เมืองและชานเมือง และตลาดสินค้าอินทรีย์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมและโครงการของเครือข่าย ฯ ถือเป็นพื้นที่สาธารณะเปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลเรียนรู้และทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญคือ พื้นที่สีเขียวเป็นเครื่องมือในการเชื่อมประสานประเด็นปัญหาทางสิ่งแวดล้อมเข้ากับวิถีชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคล โดยชี้ให้เห็นถึง ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเกิดพื้นที่สีเขียวในเมืองร่วมกัน โดยเฉพาะการแก้ปัญหามลพิษทางอากาศและฝุ่นควัน รวมไปถึงปัญหาทางด้านสังคมด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างแรงผลักดันให้ปัจเจกบุคคลในสังคมมีส่วนร่วมในการแก้ไขและป้องกันปัญหา

จากการสัมภาษณ์ ชนกนันท์ นันตะวัน อาสาสมัครทำงานเพื่อสังคมร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ทำงานเกี่ยวกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของเมือง สะท้อนให้เห็นว่า ความรู้สึกที่ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไม่ได้ยึดโยงกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือเกิดขึ้นเฉพาะปัจเจกบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น หากแต่เป็นความรู้สึกร่วมทางสังคมสามารถเกิดขึ้นได้กับปัจเจกบุคคลทุกกลุ่มในสังคม โดยเฉพาะผู้ที่มีองค์ความรู้ ความสนใจ ประสบการณ์ และที่สำคัญคือ การมองเห็นสถานการณ์ปัญหาและผลประโยชน์ร่วมกันของผู้คนในสังคม และนำไปสู่การตั้งคำถามกับตนเองว่า “เราสามารถทำอะไรได้บ้าง” โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลักสำคัญในการดำเนินงานมากกว่าการนิยามว่าตัวตนของปัจเจกบุคคล “เราไม่ใช่คนเชียงใหม่ เราเป็นคนอุบลราชธานี ไม่ว่าเราเป็นคนที่ไหน เราคือพลเมืองของตรงนั้น ถ้ามีปัญหาอะไร

เราจึงช่วยกันแก้ เราต้องมีประโยชน์ ต้นไม้ยังให้ออกซิเจน ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนด้วยธรรมชาติของตนเองจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับกาแก้ไขปัญหาลังคม” (สัมภาษณ์ ชนกนันท์ นันตะวัน อาสาสมัครเพื่อสังคมทำงานร่วมกับเครือข่ายเชียงใหม่ เชียง สวย หอม และเครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่)

นอกจากนี้ ชนกนันท์ นันตะวัน พยายามชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมของสังคมไทยหล่อหลอมผู้คนในสังคมให้มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจแก่รัฐ ทำให้รัฐเป็นผู้ที่มีอำนาจและหน้าที่ในการบริหารจัดการทรัพยากร การแก้ไขและป้องกันปัญหาทางสังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคมอย่างเบ็ดเสร็จ วัฒนธรรมทางความคิดดังกล่าวทำให้บริบทของสังคมไทยไม่เอื้อต่อการหล่อหลอมและพัฒนารากฐานความคิดเกี่ยวกับการทำงานเพื่อสังคม หรือที่เรียกว่า “สำนึกความเป็นพลเมือง” ของปัจเจกบุคคล ในมุมมองของชนกนันท์เชื่อว่าความคิดในการทำงานเพื่อสังคมของปัจเจกบุคคลจะเกิดขึ้นได้ต้องเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจนิยามความหมายของคำว่า “พลเมือง” กับ “รัฐ” โดยเฉพาะอำนาจและบทบาทหน้าที่ของปัจเจกบุคคลว่าไม่ได้มีเพียงการเลือกตั้งเท่านั้น หากแต่ทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน

“ในสังคมอุดมคติ ผู้คนมองว่าตนเองได้มอบอำนาจรัฐผ่านการทำสัญญาประชาคม รัฐต้องทำหน้าที่ในการดูแลผู้คนในสังคม เมื่อเกิดปัญหารัฐจะต้องรับผิดชอบการแก้ไขปัญหา แต่ในความเป็นจริงรัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างสมบูรณ์ การดำเนินงานเพื่อสังคมจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงความคิด เพื่อให้มองเห็นความสัมพันธ์ของตนเองกับสถานการณ์ปัญหาทางสังคม โดยมองว่า เรามีส่วนได้ส่วนเสียกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร” (สัมภาษณ์ ชนกนันท์ นันตะวัน)

ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะของเครือข่ายเชียงใหม่ เชียง สวย หอม จึงมีลักษณะของการดำเนินงานเชิงบูรณาการ โดยใช้พื้นที่สีเขียวเป็นเครื่องมือและเป้าหมายร่วมในการดำเนินงานตลอดจนเป็นพื้นที่สาธารณะในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปที่มีความสนใจประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมเข้าร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่ม ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยเชื่อว่า สำนึกความเป็นพลเมือง และ ความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นแรงผลักดันปัจเจกบุคคลให้ทำงานเพื่อสังคม ปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะของเครือข่ายเชียงใหม่ เชียง สวย หอม ยังคงมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการสร้าง “เครือข่ายทางสังคม” ระหว่างกลุ่มหรือองค์กรภาคประชาสังคม หน่วยงานของภาครัฐที่มีการดำเนินงานในประเด็นสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงของเมือง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคม เพื่อสร้างพลังขับเคลื่อนทางสังคมผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางสังคม ก่อให้เกิดนโยบายสาธารณะที่เอื้อประโยชน์ต่อการแก้ไขและป้องกันปัญหาทางสังคมอย่างยั่งยืน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายภาคประชาสังคมกับรัฐในลักษณะ

การประสานความร่วมมือระหว่างกัน หากแต่ยังคงปรากฏความขัดแย้งของอุดมการณ์และวิธีการดำเนินงาน กล่าวได้ว่า การดำเนินงานของเครือข่ายประชาสังคมไม่ได้เป็นหนึ่งเดียวกับรัฐอย่างสมบูรณ์แบบ

กลุ่มสวนผักคนเมืองเชียงใหม่

คุณศุภวุฒิ บุญมหาธนากร หรือคุณตี๋ แห่งใจบ้านสตูดิโอ ผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มสถาปนิกที่ต้องการทำงาน การออกแบบเพื่อสังคม โดยทั่วไปผู้คนในสังคมมักจากความหมายของการทำงานเพื่อสังคม คือ งานอาสาสมัคร ขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) “ใจบ้านสตูดิโอ” ถือเป็นการทำงานเพื่อสังคมอีกรูปแบบหนึ่งที่ตั้งขึ้นจาก กลุ่มปัจเจกหรือภาคประชาสังคมโดยตรง เริ่มต้นจากการตั้งคำถามว่า การทำงานของสถาปนิกคืออะไร นำไปสู่การค้นพบคำตอบว่า งานสถาปนิกไม่ได้เป็นเพียงการออกแบบสิ่งปลูกสร้าง หากแต่เป็นวิชาชีพที่สามารถ ออกแบบคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ของผู้คนในสังคมได้ คำถามต่อมาคือ การดำเนินงานของสถาปนิกจะเป็นไปใน ทิศทางใด เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมอย่างสมดุล กล่าวคือ สถาปนิกสามารถสร้างสรรค์การ ออกแบบเพื่อสังคมและมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

ใจบ้านสตูดิโอ เป็นการผนวกรวมนิยามความหมายของคำว่า “ใจ” หมายถึง แก่นกลางหลักของ โครงการและการดูแลเอาใจใส่ และคำว่า “บ้าน” ที่มีความหมายครอบคลุมความเป็นครอบครัว ความเป็นเมือง ความเป็นบ้านเกิด หรือถิ่นที่เรามีความรู้สึกและสัมผัสได้ว่ามีคำว่าบ้านอยู่ในนั้นเข้าด้วยกัน (The Cloud) กล่าว ได้ว่า ใจบ้านสตูดิโอเป็นพื้นที่เชื่อมโยงการทำงานของสถาปนิกเข้ากับสังคม โดยใช้การออกแบบเป็นเครื่องมือใน การแก้ไขปัญหาทางสังคม มุ่งเน้นการออกแบบพื้นที่สาธารณะที่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันของผู้คนทุกกลุ่ม ในพื้นที่เมืองและใกล้เคียง ตลอดจนการแก้ไขและป้องกันปัญหาความเหลื่อมล้ำในการใช้พื้นที่ของปัจเจกบุคคล แต่ละกลุ่มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเมือง อันเป็นผลกระทบจากการพัฒนาโครงสร้างทางสังคมจากบนสู่ล่างอย่าง รวดเร็ว เพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยไม่คำนึงถึงวิถีชีวิตและความ ต้องการของผู้คนในพื้นที่ ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะของใจบ้านสตูดิโอมุ่งเน้นให้ ความสำคัญกับการออกแบบพื้นที่เพื่อผู้คน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม โดยเชื่อว่า “การพัฒนาที่ดี คือการให้ อีสราภาพแก่ผู้คน โครงสร้างทางสังคมจำกัดอีสราภาพในการใช้ชีวิตในแบบที่เราอยากเป็น เรามีศักยภาพ”

บทสัมภาษณ์ของคุณแพรวพร สุขขีเชฐียร หนึ่งในผู้ก่อตั้งใจบ้านสตูดิโอ ใน The Cloud (สุทธิดา อุณจิต , 2561) ได้กล่าวถึง รากฐานทางความคิดสำคัญในการออกแบบเพื่อสังคมของใจบ้านสตูดิโอ คือ “การพัฒนา พื้นที่ที่ใช้ความพอเพียงก่อร่างสร้างสรรค์พื้นที่ความสุขพร้อมอยู่อย่างพอใจ” ซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้กรอบแนวคิด 3 ห่วง 2 เงื่อนไข โดยเชื่อว่า การออกแบบเพื่อสังคมควรเกิดขึ้นจาก ความพอเพียงและความพร้อมไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้หรือทรัพยากรในการดำเนินงาน นำไปสู่การสร้างสรรค กระบวนการทำงานในลักษณะเครือข่ายภาคประชาสังคมร่วมกันผู้คน ชุมชน ภาคประชาสังคม หน่วยงานของรัฐ

และเอกชน และที่สำคัญคือ การดำเนินงานของใจบ้านสตูดิโอในรูปแบบธุรกิจเพื่อสังคม บทบาทของใจสตูดิโอที่มีต่อสังคมจึงไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ภายใต้กรอบของการเป็นสถาปนิกหรือนักกิจกรรมเพื่อสังคมเท่านั้น หากแต่สามารถมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้คนและสังคม โดยให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการออกแบบ

“ใจบ้านทำหลายอย่าง ทั้งงานออกแบบและงานชุมชน เราเชื่อเสมอว่าเราไม่สามารถอยู่โดดเดี่ยวได้ เราจึงไม่ลังเลที่จะร่วมทำโครงการกับชุมชน ภาคี และสตูดิโออื่นๆ หรือแบ่งปันความรู้เมื่อมีโอกาส เรารู้ว่าการมีพันธมิตรที่คิดคล้ายกัน มีเป้าหมายเดียวกัน คือภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งสำหรับพวกเรา การทำงานร่วมกับกลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่ผ่านมาก็จะเป็นการทำงานร่วมกันอย่างให้เกียรติซึ่งกันและกัน” บทสัมภาษณ์คุณแพรวพร สุขชัยเสียร ใน The Cloud (สุทธิดา อุ๋นจิต, 2561)

จากการสัมภาษณ์ผู้ร่วมก่อตั้งใจบ้านสตูดิโอสะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อมั่นในพลังของการออกแบบเพื่อสังคมของกลุ่มสถาปนิกใจบ้าน และ ความรู้สึกของปัจเจกบุคคลที่ไม่อาจเพิกเฉยต่อสถานการณ์ปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น “เรายอมให้เกิดปัญหาไม่ได้และเราอยากลงมือทำอะไรบางอย่าง” ถือเป็นแรงผลักดันสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะต่าง ๆ ในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ นำไปสู่การตั้งคำถามกับบทบาทของตนเองในฐานะสถาปนิกที่มีต่อสังคม พบว่ารัฐมีบทบาทและอำนาจในการออกแบบเพื่อสังคมมากกว่าภาคประชาสังคม หากแต่รัฐไม่สามารถดำเนินงานได้มีอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะขาดแคลนทรัพยากรบุคคลที่เอื้อต่อการออกแบบเพื่อสังคมที่ดี การออกแบบเพื่อสังคมของใจบ้านสตูดิโอจึงเริ่มต้นจากการร่วมมือกับรัฐโดยปรากฏในลักษณะของการจัดทำแบบแผนการพัฒนาพื้นที่ให้แก่รัฐ เพื่อนำเสนอแนวความคิดการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากพื้นที่แตกต่างไปจากการแนวความคิดการพัฒนากระแสหลักของรัฐ การออกแบบเพื่อสังคมของใจบ้านสตูดิโอมุ่งเน้นการแก้ไขและป้องกันปัญหา การพัฒนาพื้นที่ของเมืองให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืนต่อผู้คน ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่ทำลายวิถีชีวิตและระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม เป้าหมายและรูปแบบกระบวนการทำงานของรัฐและใจบ้านสตูดิโอไม่ได้สอดคล้องหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกันเสมอไป ส่งผลให้คาดหวังต่อการแสดงบทบาทที่เหมาะสมของรัฐลดลง นำไปสู่การปรับเปลี่ยนศูนย์กลางของการออกแบบเพื่อสังคมจากรัฐไปสู่ภาคประชาสังคม การดำเนินงานตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการและศักยภาพของผู้คนในสังคมหรือชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ กล่าวได้ว่า ใจบ้านสตูดิโอเลือกที่จะทำงานอยู่เคียงข้างผู้คนที่เสียประโยชน์ หากแต่การขับเคลื่อนทางสังคมของผู้คนในสังคมหรือชุมชน ไม่สามารถดำเนินงานได้เพียงลำพัง เนื่องจากรัฐเป็นผู้อำนาจในการบริหารจัดการเพื่อใช้ประโยชน์จากพื้นที่ตามกฎหมาย ใจบ้านสตูดิโอจึงทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานความร่วมมือในการดำเนินงานระหว่างผู้คนในสังคมหรือชุมชนกับรัฐ ศุภวุฒิ ได้ให้นิยามความหมายการทำงานเพื่อสังคมร่วมกันของปัจเจกบุคคล ชุมชน และรัฐว่า เป็นการก้าว

ข้ามวาทกรรมความคิดแบบคู่ตรงข้าม ซึ่งแบ่งแยกการทำงานเพื่อสังคมออกจากปัจเจกบุคคลหรือภาคประชาสังคม

เมื่อการดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะต่าง ๆ มีจุดเริ่มต้นจากการสร้างสรรค์ของปัจเจกบุคคลและภาคประชาชน ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อสังคม คือ การผูกขาดกระบวนการคิดและรูปแบบการดำเนินงานไว้กับ “ต้นแบบทางสังคม” ไม่ว่าจะปัจเจกบุคคล ชุมชนหรือเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ได้รับยอมรับจากสังคม และการตกอยู่ในกักตักทางความคิด ความเป็นตัวตนและความคาดหวังของปัจเจกบุคคล จนกระทั่งแบบแผนการดำเนินงานกลายเป็นสิ่งที่ตายตัวไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคม สถานการณ์ปัญหา ความต้องการและศักยภาพของผู้คนในสังคม การทำงานเพื่อสังคมจำเป็นต้องมีความระมัดระวังในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงาน ควรมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้คนในสังคม โดยเชื่อว่า ปัจเจกบุคคลทุกคนมีความคิด ความสามารถ และศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานเพื่อสังคม หากแต่มีเงื่อนไขทางสังคมบางประการไม่เอื้อต่อการดำเนินงานเพื่อสังคมของปัจเจกบุคคล การเปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลมีส่วนร่วมในการแก้ไขและป้องกันปัญหาทางสังคม ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตนกับสังคม และที่สำคัญคือ การตระหนักถึงสิทธิของตนอันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาสำนึกความเป็นพลเมือง นำไปสู่การแสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองของสังคม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม “เราพูดถึงสิทธิ ถ้ารู้ว่ามีสิทธิของเราคืออะไร เราจะออกมาทำอะไรได้บ้าง ปัญหา คือ เราไม่รู้ว่ามีสิทธิอะไรบ้าง ปัญหาคนจนในเมือง สิ่งที่เป็นอุปสรรคของเขาไม่ใช่ความจน แต่เป็นโครงสร้างที่กีดทับอิสรภาพของเขา เขาไม่สามารถใช้ชีวิตในแบบที่เขาอยากเป็น เขามีศักยภาพ แต่เขาถูกรอการพัฒนา” (บทสัมภาษณ์ ศุภวุฒิ บุญมหาธนากร)

ใจบ้านสตูดิโอเปิดโอกาสให้ผู้คนในสังคมเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะ เริ่มต้นจากการสร้างพื้นที่สาธารณะในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ และประสานงานกับเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ทำงานเกี่ยวข้องกับประเด็นการเปลี่ยนแปลงของเมือง สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ นำไปสู่การสร้างและพัฒนาพื้นที่สาธารณะแห่งใหม่ใจกลางเมืองเชียงใหม่ “สวนผักคนเมืองเชียงใหม่” ซึ่งเปลี่ยนจากที่ทิ้งขยะของเทศบาลนครเชียงใหม่บนพื้นที่ 2.5 ไร่มาสู่พื้นที่สาธารณะจริงๆ ในแง่การทำให้ทุกคนในเมืองรู้สึกถึงความเท่าเทียมกัน ผ่านฟังก์ชันการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและเป็นพื้นที่สร้างความรู้เกษตรกรรมในเมือง (อนิรุทธ์ เอื้อวิทยา, 2563) บทสัมภาษณ์ใน A Day Magazine สะท้อนความคิดพื้นฐานของโครงการสวนผักคนเมืองเชียงใหม่ที่เชื่อมโยงกับภาครัฐ การทำความร่วมมือในรูปแบบของภาคีที่ไม่ใช่แค่ภาคีภาคประชาชนแต่รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถูกนำมาเชื่อมโยงสนับสนุนกันและกันในการสร้างความมั่นคงของการดำเนินชีวิตของวิถีเมืองในปัจจุบันด้วย “สวนผักคนเมืองเชียงใหม่คือ จุดเริ่มต้นในยุค

เปลี่ยนผ่านที่รัฐมองหาคือ ประชาชนก็มีบทบาทที่ดี โดยเราจะใช้โปรเจกต์นี้สำหรับสร้างแรงส่งต่อไปถึงจุดเปลี่ยน ให้เราเป็นเมืองที่ศิวิไลซ์กว่านี้ เมืองที่ภาครัฐและประชาชนมองเห็นอนาคตร่วมกัน" (อนิรุทธ์ เอื้อวิทยา, 2563)

ในขณะเดียวกัน ใจบ้านสตูดิโอ มีความพยายามที่จะฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่สาธารณะดั้งเดิมของผู้คนในเมืองเชียงใหม่ พบว่า ปัญหาน้ำเน่าเสียในคลองแม่ข่า มักจะถูกหยิบยกให้เป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากลำน้ำแม่ข่าไหลผ่านชุมชนในย่านหลักของเมือง หากแต่การแก้ไขปัญหาและฟื้นฟูไม่ได้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ปัญหาคองแม่ข่ากลายเป็นปัญหาเรื้อรังและทวีความรุนแรงขึ้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุ นำไปสู่ความร่วมมือระหว่างผู้คนที่อาศัยอยู่ริมคลองแม่ข่า เครือข่ายภาคประชาสังคม หน่วยงานของรัฐและเอกชน รวมไปถึงผู้คนในสังคมเมืองเชียงใหม่ ภายใต้การดำเนินโครงการ "Imagine Maekha" เปิดเวทีสาธารณะให้กับเหล่าสถาปนิก นักภูมิสถาปนิก นักออกแบบเมือง วิศวกร และจิตอาสา ร่วมกันเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้เชียงใหม่เป็นเมืองที่น่าอยู่สำหรับทุกคน

"แม้ความเป็นไปได้จะมีแค่ 0.01% เราก็มองมีความหวัง ในวันนี้ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่เรายังมีคนคอยเคียงกันมาเสนอแนะ แสดงความห่วงใย และพูดคุยหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ทั้งเชิงสังคม เชิงการมีส่วนร่วมเชิงอำนาจการตัดสินใจของรัฐ แล้วก็ยังเชื่อมั่นว่า ถ้าทำเวทินี้อย่างน้อยเราก็น่าจะสะสมผู้คนที่มีความสนใจของคลองแม่ข่าเป็นภาพเดียวกันกับเรา" (บทสัมภาษณ์คุณแพรวพร สุขชัยเกียรติ หนึ่งในผู้บุกเบิกสตูดิโอ ใน Urban Creature โดย พัชรี บอนคำ, 21 กุมภาพันธ์ 2563)

ทั้งนี้ คุณศุภวุฒิ บุญมหาธนา ได้เสนอแนะแนวทางในการวิธีการสร้างความเป็นพลเมืองและจิตสาธารณะอย่างเป็นระบบ ภายใต้แนวคิด "ใช้วิธีการทำงานแบบองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) มีความคิดแบบการทำธุรกิจ"

1. การสร้างพื้นที่สาธารณะ เป็นพื้นที่สร้างประสบการณ์การเรียนรู้และเข้าใจการทำงานเพื่อสังคมผ่านการทำกิจกรรม
2. การสร้างความรู้สึกร่วมของผู้คนในสังคมต่อปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น
3. การสร้างเครือข่ายทางสังคมเชื่อมโยงผู้คน ชุมชน เครือข่ายภาคประชาสังคม หน่วยงานของรัฐและเอกชน เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะต่าง ๆ และ
4. การพัฒนาต่อยอดไปสู่ "ธุรกิจเพื่อสังคม"

กลุ่ม In Chiang Mai

คุณกนกวรรณ มีพรหม หรือคุณตุ๊กตา ริเริ่มการทำงานเพื่อสังคมในรูปแบบที่เน้นไปที่กลุ่มผู้หญิง แรงงานต่างด้าว โดยมีจุดเริ่มต้นจากสถาบันการศึกษา การได้เรียนรู้แนวคิดจากการเรียนในสาขาวิชา ประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ทำให้เกิดความเข้าใจในปัญหาและอคติทางสังคมบางอย่างที่ส่งผลต่อสถานะของคนที่ไม่เท่าเทียม การมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมในมหาวิทยาลัย เช่น การออกค่าย การช่วยเหลือผู้คนในพื้นที่สาธารณะ การเดินทางไปยังพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ เพื่อทำกิจกรรม ซึ่งส่วนมากกิจกรรมมีลักษณะเป็นงานสังคม สงเคราะห์บริจาคสิ่งของและสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน จากการลงพื้นที่ทำให้มองเห็นสังคมและ สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างออกไปจากวิถีชีวิตของชนชั้นกลางในเมือง และที่สำคัญคือ รูปแบบการทำงานของกลุ่มคนที่สนใจทำประเด็นสาธารณะเดียวกัน ทำให้ความคิดเกี่ยวกับการทำงานเพื่อสังคมของตนเองแตกต่างไปจากการ ทำงานสังคมสงเคราะห์โดยทั่วไป การทำงานร่วมกับชุมชนทำให้เรียนรู้ว่า แท้จริงแล้วชุมชนไม่ได้ต้องการเป็น เพียงผู้รับ แต่พื้นที่ของชุมชนคือพื้นที่ของการทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนและประสานความรู้และผลประโยชน์

กล่าวได้ว่า การทำงานเพื่อสังคมของตนเองส่วนหนึ่งเป็นผลจากการอยู่ในพื้นที่ของคนทำงานเพื่อสังคม ไม่ว่าจะสมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะมารดาของตนเองเป็นผู้ที่ชื่นชอบ “การให้” การเรียนรู้และการทำ กิจกรรมอาสาสมัครในรั้วมหาวิทยาลัย ตลอดจนการทำงานในองค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้ตนเองสามารถแสดง ความคิดเห็นได้ แสดงตัวตนของตนเองและเรียนรู้ความต้องการของตนเองจากการทำงานเพื่อสังคม ปัจจุบัน ทำงานในองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านสังคม มูลนิธิโกลบอลทองและชุมชนนักพัฒนาภาคเหนือ ทำให้มี โอกาสทำงานเพื่อสังคมอย่างเต็มที่ และยังเป็นเจ้าของกิจการร้านกาแฟเกิดละหว่าในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ เป็นพื้นที่กระจายข่าวสาร งานอาสาสมัคร การขอรับความช่วยเหลือต่างๆ ดังนั้น บทบาทการทำงาน เพื่อสังคมของตนเองมีความซับซ้อนของเจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชน และอาสาสมัคร ส่งผลให้การทำงาน ปรากฏใน 2 ลักษณะ คือ การดำเนินงานตามภารกิจและเป้าหมายขององค์กรและการดำเนินงานอาสาสมัครของ ตนเองในนามของกลุ่ม “In Chiang Mai” โดยสร้างช่องทางสื่อสารผ่านเฟซบุ๊ก

การทำงานเพื่อสังคมของตนเองในบทบาทเจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชนและอาสาสมัครเกี่ยวกับ จิตอาสาและจิตสาธารณะ กล่าวคือ การทำงานอาสาสมัครต้องมีความเป็นจิตสาธารณะเป็นพื้นฐาน การมี ความรู้สึกต่อบางสิ่งที่ไม่อยู่ในสถานะปกติ หากผู้คนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในเรื่องนั้น ๆ จะเข้าเป็นส่วนหนึ่ง การแก้ไขปัญหา และที่สำคัญคือ จิตสาธารณะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเป็นพลเมือง อาทิเช่น ในช่วงสาน การณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ตนเองได้ทำงานร่วมกับมูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่ม ชาติพันธุ์ (MAP Foundation) พบว่า ในลุงยังชีพที่แจกจ่ายให้แรงงานข้ามชาติไม่มีผ้าอนามัยหรือของใช้สำหรับ ผู้หญิง นำไปสู่การวางแผนการดำเนินงานแจกจ่ายผ้าอนามัยแก่กลุ่มผู้หญิงแรงงานข้ามชาติในพื้นที่จังหวัด

เชียงใหม่ อาจกล่าวได้ว่า การทำงานเกี่ยวข้องกับผู้หญิงเริ่มต้นจากการเห็นสถานการณ์ปัญหาและความต้องการ และความรู้สึกการเป็นผู้หญิง นำไปสู่การนิยามตนเองว่า “คนเรามีหลายหัวโขน เราเป็นอาสาสมัครในสภาวะ ผิดปกติ”

การสร้างจิตสาธารณะต้องเกิดขึ้นจากตัวตนของแต่ละบุคคล หากแต่สามารถส่งต่อได้จากกลุ่มบุคคลที่มีจิตสาธารณะในรูปแบบของ “ต้นแบบ” การทำงานเพื่อสังคม การสร้างจิตสาธารณะต้องเริ่มต้นจากการสังสม ประสบการณ์การลงพื้นที่และลงมือทำเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดความรู้สึกร่วมและการลงมือทำ สำหรับการลงมือทำถือเป็นการตัดสินใจเฉพาะบุคคล โดยเชื่อว่าทุกคนมีความรู้สึกจิตสาธารณะในตัวเอง หากแต่เงื่อนไขในการทำงานเพื่อสังคมของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นพื้นฐานทางครอบครัว สังคม และเศรษฐกิจอาจไม่เอื้อต่อการทำงานเพื่อสังคม ดังนั้น การทำงานเพื่อสังคมจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน เพื่อลดความซ้ำซ้อนและกระจายการดำเนินงานให้ครอบคลุมผู้คนทุกกลุ่มในสังคม ในขณะที่ การดำเนินงานของภาครัฐมีเงื่อนไขไม่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหา ส่งผลให้ในบริบทสังคมไทยไม่สามารถปฏิเสธงานสังคม สงเคราะห์ได้

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการเกิดขึ้นของการทำงานเพื่อสังคม ความเป็นเมืองเอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้คนในสังคม ส่งผลให้ชนชั้นกลางในเชียงใหม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประกอบกับความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้ผู้คนที่มีความหลากหลายเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกัน เมื่อเกิดสถานการณ์เกิดสถานการณ์ปัญหาขึ้นในพื้นที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการตนเองได้ในระดับหนึ่ง จากบริบททางสังคมของจังหวัดเชียงใหม่ที่เอื้อต่อการทำงานเพื่อสังคม นำไปสู่การเกิดขึ้นของกลุ่ม In Chiang Mai เป็นการรวมตัวของตนเอง และกลุ่มรุ่นน้องในชมรมอาสาสมัครของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมุ่งเน้นการบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ผ่านหน้าเพจบน Facebook เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะด้านการเขียนของตนเอง และที่สำคัญคือเพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะบนโลกออนไลน์ ซึ่งได้แรงบันดาลใจจากการพัฒนาต่อยอดของเพจมนุษย์กรุงเทพฯ ในอนาคตมีแผนการพัฒนาเพจเพื่อการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผู้คนที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อสะท้อนมุมมอง ชนชั้นในความเป็นเมือง หากแต่การสร้างความยั่งยืนของกลุ่มและกิจกรรมสาธารณะมักพบกับข้อจำกัด และเงื่อนไขทั้งงบประมาณและเวลา ตลอดจนภารกิจหน้าที่การงานหลักซึ่งเชื่อว่าเป็นข้อจำกัดของคนที่สนใจทำงานอาสาสมัครและจิตสาธารณะอื่นๆ ด้วย

เยาวชนอาสา

กลุ่มเยาวชนอาสาที่ได้มีการสัมภาษณ์ เป็นกลุ่มที่เข้าร่วมทำกิจกรรมกับทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มเครือข่ายจิตสาธารณะในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง 2 คนไม่ใช่คนที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดเชียงใหม่นางสาว

นาวาดาว เป็นนักศึกษาคณะวิจิตรศิลป์ และนายประสิทธิ์ เป็นนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ทั้ง 2 คนเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบันนาวาดาวดำรงตำแหน่งเป็นประธานชมรมประชาธิปไตย ดังนั้นประสบการณ์ในการทำงานชมรมจึงส่งผลต่อประสบการณ์ในการแสดงออกในพื้นที่สาธารณะทั้งทางการเมืองและการมีส่วนร่วมในการกิจกรรมอาสาสมัครของมหาวิทยาลัย เยาวชนอาสาทั้ง 2 คนต่างเชื่อว่ากระบวนการกลุ่มเกลาทางสังคม ในระบบการศึกษาและระบบครอบครัวมีความสำคัญมากต่อการกระตุ้นการแสดงบทบาทในพื้นที่สาธารณะ เพราะครอบครัวคือ แบบอย่างและส่งเสริมความคิดในการปฏิสัมพันธ์ชุมชนและสังคมในเบื้องต้น ปัจจัยสำคัญอีกประการที่มีอิทธิพลต่อนาวาดาวคือ ในส่วนของนาวาดาวมีพื้นเพเป็นครอบครัวเชื้อชาติไทใหญ่ ความรู้สึกของความเป็นอื่นทางสังคมของครอบครัว ส่งผลให้ต้องการช่วยเหลือบริจาคอาหารและสิ่งของให้แก่กลุ่มแรงงานข้ามชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มคนไร้บ้าน สมาชิกในครอบครัวมีการทำงานเพื่อสังคมโดยให้ความช่วยเหลือผู้อื่นและชุมชน

นอกจากนี้ระบบความเชื่อของครอบครัวซึ่งมีวิถีการดำเนินชีวิตยึดโยงกับความเชื่อทางศาสนา เช่น การทำบุญถือเป็นการส่งเสริมระบบความเชื่อเรื่องการให้ทาน ดังนั้น การทำงานให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมของตนเองและครอบครัว ตลอดจนการทำงานอาสาสมัครในฐานะนักศึกษาปรากฏในหลากหลายรูปแบบอาทิ เช่น การเก็บขยะ ทำความสะอาดชุมชน การบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ให้แก่กลุ่มบุคคลที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการทางสังคม “ถ้าเราให้เขา สิ่งที่เราได้ คือ ความอึดอึดใจ เมื่อเราให้ความช่วยเหลือเขา เราจะรู้สึกดี” (นาวาดาว นายทุน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มิถุนายน พ.ศ 2563) ความคิดเรื่องความสุขที่ได้จากการให้ถือเป็นผลที่เกิดจากความเชื่อทางศาสนา คือ การเสียสละและการให้ที่เรียกว่าทานและได้บุญที่นำมาซึ่งความสุข

เยาวชนอาสาทั้งสองคนต่างเห็นว่าการทำงานเพื่อสังคมควรเกิดขึ้นบนพื้นฐานความรู้สึกร่วมของผู้คนในสังคม จิตอาสาและอาสาสมัครมีนิยามความหมายใกล้เคียงกัน หากแต่มีความแตกต่างกันบางประการ กล่าวคือ อาสาสมัครอาจเกิดขึ้นจากความเต็มใจหรือความจำเป็นที่ต้องทำ และจิตอาสาเป็นความรู้สึกที่เราอยากจะทำอะไรบางอย่างจากสำนึกของตนเอง ในขณะที่ จิตสาธารณะเป็นสิ่งที่ผู้ในสังคมควรมีมากที่สุด เนื่องจากการมีจิตสาธารณะก่อให้เกิดผลกระทบต่อส่วนรวมและเป็นพื้นฐานของการไม่เพิกเฉยต่อสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม นำไปสู่การนิยามการทำงานเพื่อสังคมของตนเองว่ามีลักษณะสอดคล้องกับนิยามของคำว่าจิตอาสาและจิตสาธารณะ ทั้งนี้ การลงพื้นที่สะท้อนให้เห็นสถานการณ์ ปัญหาความเลื่อมล้ำทางสังคม การบริจาคเป็นวิธีการในการแก้ไขปัญหาเบื้องต้น ผู้คนในสังคมเข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ เมื่อเกิดสถานการณ์ปัญหาเป็นหน้าที่ของรัฐในการดำเนินงานให้ความช่วยเหลือแก่ผู้คนในสังคม หากแต่เมื่อรัฐอ่อนแอประชาชนต้องให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ในขณะที่ประสิทธิ์เป็นนักศึกษาที่มีทั้งบทบาทและส่วนร่วมในการขับเคลื่อนประเด็นปัญหาทางการเมืองและสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับจังหวัด โดยที่มาของการทำงานเพื่อสังคมของประสิทธิ์พัฒนาขึ้นจากการทำงานอาสาสมัครร่วมงานกิจกรรมต่าง ๆ ในช่วงเรียนในระดับมัธยมศึกษา การทำงานเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นในระดับมหาวิทยาลัย โดยเริ่มต้นจากการเป็นสมาชิกชมรมอาสาสมัคร ประกอบการขัดเกลาของครอบครัวค่อนข้างให้อิสระในการตัดสินใจและการดำเนินชีวิตเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์เชื่อว่าการทำงานอาสาสมัครเป็นการพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะบริบทแวดล้อมมีส่วนในการส่งเสริมบทบาทการทำงานอาสาสมัคร ดังเช่นในช่วงสถานการณ์โควิด พบว่าแรงงานข้ามชาติอยู่นอกเหนือการให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐทำให้เกิดแรงผลักดันให้ต้องแสดงออกหรือทำกิจกรรมอะไรเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนให้ความช่วยเหลือผู้คนบนพื้นฐานความสามารถของตนเอง ในความคิดของประสิทธิ์การทำงานของจิตอาสาเกิดควบคู่กับการเป็นอาสาสมัคร มีความเกี่ยวข้องกับการมีจิตสาธารณะ คือ การทำงานคำนึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสังคม ทำให้การพัฒนาไม่ตอบสนองความต้องการของชุมชนหรือผู้ที่ประสบปัญหา

แนวทางสำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งโจทย์ปัญหาสาธารณะของเยาวชนอาสา คือ การตั้งคำถามและหาคำตอบจากการสื่อสารกับผู้คน ชุมชน ผ่านงานอาสาสมัคร การทำงานเพื่อสังคมมีความเกี่ยวข้องกับการเป็นพลเมืองโดยจิตสาธารณะเป็นสิ่งที่ควรมีอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคล ความเป็นพลเมืองมีพื้นฐานคือจิตสาธารณะ นั่นคือแค่เราไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อนและคำนึงถึงสาธารณะ ในทางกลับกันการทำหน้าที่ของรัฐไม่คำนึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในสังคม การทำงานกับชุมชนกลายเป็นคู่ตรงข้ามกับการทำงานของรัฐ ในบางกรณีงานอาสาสมัครเป็นการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของรัฐ บางพื้นที่การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ช่วยฟื้นฟูพื้นที่ส่งผลกระทบต่อรัฐโดยตรง รัฐสามารถเป็นได้ทั้งผู้ให้สนับสนุนการดำเนินงานและเป็นได้ทั้งผู้ส่งต่อปัญหาสาธารณะบางอย่างในสังคม

การทำงานอาสาสมัครในพื้นที่ชุมชนมีส่วนช่วยให้เห็นปัญหา ช้อแท้จริงจัง โดยเฉพาะการได้รับฟังมุมมองของผู้ที่กำลังเจอปัญหา ซึ่งหากมองเห็นรากของปัญหาจะพบว่าปัญหาสาธารณะหลาย ๆ อย่างที่เกิดขึ้นไม่สามารถแก้ได้ด้วยการบริจาคหรือการสังคมสมเคราะห์แต่คือ การแสดงออกในการเรียกร้องหรือใช้แรงกายความร่วมมือเพื่อทำงานให้เกิดประโยชน์ส่งต่อพลังบวกให้แก่สังคม การทำงานที่มีความรู้สึกร่วมต่อส่วนรวม คือ จิตสาธารณะ พลเมืองกับจิตสาธารณะจึงเริ่มต้นจากตนเองก่อน โดยเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงทางจิตต่อผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่นมากขึ้น อยากทำอะไรบางอย่าง ดังนั้นการกระตุ้นความคิดเรื่องจิตสาธารณะและความเห็นอกเห็นใจคนอื่นในสังคมรู้สึกว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นของทุกคนร่วมกัน ทำให้พวกเขาสามารถเข้าถึงส่วนกลางได้ จะช่วยทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาในระยะยาวสร้างความยั่งยืน อย่างไรก็ตามเยาวชนอาสาเชื่อว่าถ้า

สามารถปลูกสำนึกการเป็นพลเมืองจะทำให้คนในสังคมตื่นตัวและการสร้างเครือข่ายก็อาจจะไม่จำเป็นต่อการทำงาน

จากการสัมภาษณ์พบว่าเยาวชนอาสาเชื่อว่าสถานภาพความเป็นเยาวชน นักเรียนและนักศึกษาเป็นข้อได้เปรียบบางประการในการทำงานอาสาสมัคร เนื่องจากช่วยให้การเข้าถึงพื้นที่และชุมชนง่ายขึ้น เพราะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการศึกษาทำให้การเปิดรับบทบาทของการเป็นอาสาสมัครของชุมชนมีมากขึ้น บทบาทของนักศึกษามีความแตกต่างกับกลุ่มองค์กรอื่นๆ ที่ทำงานอาสาสมัครมีความยืดหยุ่นแต่อาจไม่ยั่งยืน “นักศึกษาคือพลเมือง ทำงานในฐานะพลเมือง ไม่ใช่กลุ่มพิเศษ แต่ในสังคมมองนักศึกษามีลักษณะแตกต่างไปอีกแบบ ส่งผลการทำงานมันง่ายขึ้นกว่าองค์กรพัฒนาเอกชน หรือกลุ่มการเมือง...การบริหารจัดการกลุ่มของนักศึกษาไม่ได้มีโครงสร้างการดำเนินงานที่ชัดเจน...” (นายประสิทธิ์ คุรุธาโรจน์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 25 มิถุนายน พ.ศ 2563) บทบาทของเยาวชนกับงานอาสาสมัครนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นต่อเนื่องยาวนานเพราะส่วนมากการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะจะเกิดขึ้นในช่วงระหว่างการเรียนในสถาบันการศึกษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละคนว่ามีความสนใจหรือพร้อมแค่ไหน ที่สำคัญงานอาสาสมัครหรือการทำงานจิตอาสาต่างๆ ที่เกี่ยวกับปัญหาเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานจะไม่ได้มีความสำคัญในอนาคตเลยหากกระบวนการแก้ไขปัญหาเกิดขึ้นโดยรัฐสร้างระบบสวัสดิการขึ้นมารองรับผู้คนในสังคม ซึ่งจะมีผลให้อาสาสมัครเคลื่อนประเด็นการทำงานไปยังประเด็นอื่น ๆ ในสังคมได้อีก

มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ (Map Foundation)

สำหรับการดำเนินงานอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีบทบาทสำคัญในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วย มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ (Map Foundation) สหพันธ์คนงานข้ามชาติ (MWF) เครือข่ายปฏิบัติการสตรีไทใหญ่ (SWAN) และมูลนิธิส่งเสริมโอกาสผู้หญิง (EMPOWER) เป็นต้น แต่ละองค์กรมีจุดมุ่งหมายหลักในการดำเนินงานแตกต่างกัน องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับประเด็นแรงงานข้ามชาติ การดำเนินงานขององค์กรตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดสิทธิมนุษยชน การเคารพศักดิ์ศรีการเป็นมนุษย์ ความเท่าเทียมทางเพศ การยอมรับความหลากหลายทางเชื้อชาติ และการพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของแรงงานไม่ว่าเชื้อชาติใด ทำให้ขอบเขตการทำงานมุ่งเน้นการช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย เนื่องจากแรงงานข้ามชาติต้องเผชิญความยากลำบากในการดำเนินชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่ได้รับค่าจ้างต่ำและไม่มีสวัสดิการคุ้มครองความเสี่ยงภัยจากการทำงาน ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้จึงต้องต่อสู้และดิ้นรนเพื่อแสวงหาความมั่นคงในการดำเนินชีวิต กล่าวได้ว่า แรงงานข้ามชาติถือว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะถูกกดขี่และละเมิดสิทธิ

การสัมภาษณ์ตัวแทนของมูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ หรือ เรียกสั้น ๆ ว่า Map Foundation เป็นมูลนิธิช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติและคนไร้บ้านในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นกลุ่ม

เพราะบางที่ไม่ได้รับการให้การช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐ นำไปสู่การให้ความช่วยเหลือลักษณะเดียวกับบุคคลกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมที่ประสบปัญหา โดยส่วนมากได้รับการช่วยเหลือด้านอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นเพื่อต่อการดำเนินชีวิต รวมถึงการเรียกร้องสวัสดิการหรือความเป็นธรรมจากการให้คำปรึกษาด้านกฎหมายและดูแลเรื่องสุขอนามัยของแรงงานข้ามชาติที่ถึงได้รับจากนายจ้าง หากแต่สถานการณ์ปัญหาของแรงงานข้ามชาติและคนไร้บ้านมีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับปัญหาทางโครงสร้างทางสังคม การบริจาคหรือการช่วยเหลือในสภาวะวิกฤติไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่พวกเขากำลังเผชิญได้อย่างครอบคลุม ส่งผลให้การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลและองค์กรพัฒนาเอกชนมีความซับซ้อนมากกว่าการดำเนินงานบนพื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์ จากการดำเนินงานให้ความช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติในข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึง กระบวนการสร้างอาสาสมัครเครือข่ายที่ทำงานเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติ 2 รูปแบบ ประกอบไปด้วย

1. การสร้างอาสาสมัครและเครือข่ายทางชาติพันธุ์ของแรงงานข้ามชาติ เป็นการรวมกลุ่มของแรงงานข้ามชาติบนพื้นฐานของวัฒนธรรมและความเป็นเชื้อชาติเดียวกันของแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ การดำเนินงานให้ความช่วยเหลือผู้อื่นมีความสัมพันธ์กับความเชื่อของพระพุทธศาสนา ประกอบกับการสร้างค่านิยมภายในกลุ่มชาวไทยใหญ่ ซึ่งมุ่งเน้นการทำประโยชน์เพื่อสังคม ไม่สร้างความเดือดร้อนวุ่นวายแก่ผู้อื่น เพื่อให้เกิดการยอมรับชาวไทยใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ส่งผลให้การดำเนินงานมีลักษณะของการทำบุญ การบริจาคสิ่งของ นำไปสู่การให้ความช่วยเหลือแรงงานชาวไทยใหญ่ในพื้นที่ โดยส่วนมากจะเป็นการให้ความช่วยเหลือในเครือญาติหรือคนรู้จัก หากแต่การดำเนินงานไม่มีแบบแผนที่ชัดเจนและไม่ต่อเนื่องเมื่อเทียบกับการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม ส่วนหนึ่งเป็นผลจากเงื่อนไขในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ และ

2. การสร้างอาสาสมัครและเครือข่ายแรงงานข้ามชาติขององค์กรพัฒนาเอกชน เกิดจากการลงพื้นที่สำรวจปัญหาและความต้องการของแรงงาน และที่สำคัญคือ ให้การส่งเสริมศักยภาพและทักษะด้านต่าง ๆ แก่แรงงาน โดยเฉพาะการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงสิทธิของตน รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายแรงงานผ่านความสัมพันธ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อชักชวนแรงงานข้ามชาติเข้าเป็นส่วนในการให้ความช่วยเหลือพี่น้องแรงงานในพื้นที่ในฐานะ อาสาสมัครขององค์กร ทำให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มของแรงงานข้ามชาติ เพื่อให้ความช่วยเหลือและเรียกร้องประเด็นปัญหาด้านต่าง ๆ ของแรงงานข้ามชาติ

การทำงานของมูลนิธิมีรูปแบบของการสร้างเครือข่ายของแรงงานข้ามชาติถือเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการทำงานอาสาสมัครโดยมีความเชื่อพื้นฐานในการดำเนินงานจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายทางสังคม คือความเป็นผู้หญิงเอื้อต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม โดยเฉพาะผู้หญิงข้ามชาติที่เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมและความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อาศัยกระจายตัวอยู่ในทั่วทุกพื้นที่ การเดินทางโยกย้ายถิ่นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ ทำให้พบเจอผู้คนหลากหลาย เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมและการสร้างเครือข่ายทาง

สังคม หรือเรียกว่าการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมเพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมว่าเป็นพวกพ้องเดียวกันมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือประวัติศาสตร์ นำไปสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมของแรงงานข้ามชาติในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การให้ความช่วยเหลือระหว่างเพื่อนแรงงาน และพัฒนาไปสู่การรวมกลุ่มของคนทำงานเพื่อสังคม

Green Ranger และบ้านเต็มฝันเพื่อคนไร้บ้าน

วิเชียร ทาхла หรือ ยูร ผู้ก่อตั้งกลุ่ม Green Ranger มองเห็นถึงปัญหาของการใช้สารเคมี จึงเกิดความคิดในการสร้างทีมอาสาสมัครเยาวชน เพื่อสร้างการเรียนรู้การทำงานอาสาสมัคร สร้างเสริมประสบการณ์การทำงานร่วมกับบุคคลที่หลากหลาย และลงมือปฏิบัติงานในพื้นที่ ใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบภายในตัวเมืองเชียงใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกผักสวนครัว ปลูกต้นไม้ ซ่อมแซมต้นไม้ จัดสวนผักให้กับชุมชน บริการส่งผักอินทรีย์ เป็นพี่เลี้ยงให้กับทุกคนที่อยากปลูกผัก จัดกิจกรรมอบรมการทำเกษตรอินทรีย์ ฯลฯ เรียกว่า อะไรที่ดีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เยาวชนกรีนเรนเจอร์อาสาทำให้ทุกอย่างรวมทั้งการส่งเสริมให้ทุกคนเร็ววันปลูกผักที่ปราศจากสารพิษรับประทานเอง โดยพวกเขาจะเข้าไปให้ความรู้ ออกแบบ รวมถึงลงมือปลูกและดูแลให้เองกับมือ (นิภาพร ทับหุ่น, 2557)

ภารกิจแรก ๆ ของ Green Ranger เป็นเพียงแค่การอบรมให้ความรู้กับคนเมืองที่ต้องการผลิตอาหารปลอดภัยบริโภค โดยมี "เครือข่าย เชียง สวย หอม" ที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมเป็นพี่เลี้ยงหลัก รวมถึงแอบศึกษารายละเอียดจากพี่ๆ "สวนผักคนเมือง" แต่เมื่อกลุ่มเยาวชนค่อยๆ แข็งแรงขึ้น พวกเขาจึงขยายขอบข่ายความช่วยเหลือออกไปเป็นกิจกรรม "เขียว ๆ" อีกหลายรูปแบบ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2557)

นอกจากประเด็นสิ่งแวดล้อมแล้ว กลุ่ม Green Ranger ยกกระตือรือร้นการทำงานประเด็นทางสังคมเพิ่มขึ้นด้วยการทำงานร่วมกับ “บ้านเต็มฝัน” หรือ “ศูนย์ฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนไร้บ้าน จังหวัดเชียงใหม่” ถือเป็นศูนย์กลางในการดูแลคนไร้บ้านที่กระจายตัวอาศัยอยู่ในพื้นที่สาธารณะ ลักษณะการดำเนินงานไม่ได้เป็นงานสังคมเคราะห์ หากแต่มุ่งเน้นการฟื้นฟูและส่งเสริมศักยภาพด้านต่าง ๆ ของคนไร้บ้านส่งเสริมการประกอบอาชีพ การจ้างงาน และทักษะการเข้าสังคม โดยจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่คนไร้บ้านอาศัยอยู่ร่วมกัน ทำให้คนไร้บ้านสามารถเข้าถึงปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต มีอาชีพและรายได้ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง และทำให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ นำไปสู่การจัดตั้งเครือข่ายของคนไร้บ้านของจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำงานร่วมกับคนไร้บ้านในพื้นที่ ตลอดจนผลักดันประเด็นปัญหาและความต้องการของคนไร้บ้านร่วมกับเครือข่ายในพื้นที่อื่น ๆ ไปสู่การปรับเปลี่ยนทางนโยบายของรัฐบาล

เนื่องด้วยอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับคนไร้บ้านมีจำนวนไม่มากนัก ทำให้บ้าน เต็มฝันเป็นตัวกลางในการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับคนไร้บ้านแก่สังคม เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนในสังคมต่อ คนไร้บ้านและเพื่อให้คนไร้บ้านสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคล ทั่วไปที่เข้ามาเยี่ยมชมและเรียนรู้โลกของคนไร้บ้าน ในขณะที่เดียวกันบ้านเต็มฝันเป็นสถานที่เปิดรับอาสาสมัคร ทำงานร่วมกับคนไร้บ้าน โดยส่วนมากมักจะมาจากกลุ่มนักศึกษาฝึกประสบการณ์ภาคสนามจากมหาวิทยาลัย ต่าง ๆ ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 การดำเนินงานอาสาสมัครของ กลุ่ม Green Ranger ร่วมกับบ้านเต็มฝันคือ มุ่งเน้นการกระจายทรัพยากรต่าง ๆ อาหารและเครื่องดื่ม ที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่ม บุคคลเพื่อให้ครอบคลุมคนไร้บ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยกลุ่มอาสาสมัครแบ่ง ออกเป็นกลุ่มละ 2 ถึง 3 คน นำอาหารและน้ำดื่มแจกจ่ายกลุ่มคนไร้บ้านตามจุดต่าง ๆ ที่ได้ทำการรวบรวมข้อมูล ไว้ แม้จะได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มบุคคลและองค์กรต่าง ๆ พื้นที่ในปริมาณที่เพียงพอ หากแต่กลุ่มอาสาสมัคร มีการประเมินสถานการณ์ปัญหาและวางแผนการดำเนินงาน เพื่อให้การช่วยเหลือคนไร้บ้านที่อาศัยอยู่บริเวณ พื้นที่สาธารณะ ในกรณีที่กลุ่มบุคคลและองค์กรที่ให้การสนับสนุนยุติบทบาทการทำงาน นำไปสู่การบริหาร จัดการด้านอาหารและ การแลกเปลี่ยนอาหารระหว่างคนไร้บ้าน

ครูอาสาวัดป่าเป้า

การพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ของแรงงานข้ามชาติ ได้แก่ ทักษะการใช้ภาษาไทย ภาษาไทใหญ่ และ ภาษาอังกฤษ ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ และทักษะการเป็นผู้นำกิจกรรม ในขณะเดียวกัน แรงงานข้ามชาติชาว ไทใหญ่ได้รวมกลุ่มทางสังคม เพื่อให้การช่วยเหลือพี่น้องชาวไทใหญ่ที่เข้ามาทำงานในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ นั่นคือ “สมาคมการศึกษาและวัฒนธรรมไทใหญ่” ณ วัดกู่เต้า และเปิดสอนหนังสือภาษาไทย ภาษาไทใหญ่ และ ภาษาอังกฤษให้แก่แรงงานชาวไทใหญ่และครอบครัว ตลอดจนเป็นพื้นที่ทางศาสนาและวัฒนธรรมให้แรงงาน ข้ามชาติชาวไทใหญ่ในพื้นที่

จากกระบวนการให้ความช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติและการส่งเสริมพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ให้แก่ แรงงานข้ามชาติ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อการทำงานอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะที่ เกี่ยวข้องกับประเด็นแรงงานข้ามชาติที่สำคัญคือ แรงงานข้ามชาติผู้ที่เคยประสบปัญหาถูกละเมิดสิทธิหรือได้รับ การพัฒนาทักษะจากองค์กร บางส่วนเลือกที่จะเข้าร่วมเป็นอาสาสมัคร เพื่อทำงานให้การช่วยเหลือพี่น้อง แรงงานข้ามชาติ ส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรมีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้น สามารถเข้าถึงกลุ่มแรงงานและ สภาพปัญหาที่แท้จริงได้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ จากกลุ่มบุคคล ภาคประชาสังคม และหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรบุคคล ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน เพราะ ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่มีแรงงานข้ามชาติอาศัยอยู่จำนวนมาก

จุดเริ่มต้นในการให้ความช่วยเหลือพี่น้องแรงงานในฐานะเจ้าหน้าที่อาสาสมัคร ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจาก ประสบการณ์การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนการใช้ความรุนแรงต่อเด็กและสตรี จากสภาวะสงครามความขัดแย้ง ระหว่างรัฐบาลทหารกับชนกลุ่มน้อยในอดีต ตลอดจนความยากลำบากในการดำเนินชีวิตและการทำงานของ ตนเอง ครอบครัว และพี่น้องชาวไทใหญ่คนอื่น ๆ โดยส่วนมากประสบปัญหาในการทำงานถูกเอารัดเอาเปรียบ จากนายหน้า นายจ้าง คนทั่วไปหรือกลุ่มแรงงานชาติพันธุ์เดียวกัน และไม่ได้รับค่าจ้างหรือสวัสดิการคุ้มครอง ตามที่กฎหมายกำหนด สำหรับการทำงานอาสาสมัครภายใต้การสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน ก่อให้เกิด กระบวนการช่วยเหลืออย่างเป็นรูปธรรมทั้งในระยะวิกฤต ระยะสั้น และระยะยาว และที่สำคัญคือ การ ดำเนินการให้ความช่วยเหลือก้าวข้ามข้อจำกัดหรือขีดจำกัดของการเป็นแรงงานข้ามชาติหรือผู้ที่ได้รับความ ช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว หากแต่การดำเนินงานกระตุ้นให้แรงงานใช้ศักยภาพของตนเองร่วมแก้ปัญหาเพื่อ พัฒนาไปสู่การเป็นอาสาสมัครหรือผู้ที่ให้ความช่วยเหลือพี่น้องแรงงานคนอื่น ๆ และคนทั่วไปในสังคม และเพื่อ ตอบแทนสังคมไทยที่ให้โอกาสในการอยู่อาศัย ประกอบอาชีพ การเข้าถึงระบบการศึกษา และคุณภาพชีวิตที่ ดีกว่าแก่แรงงานข้ามชาติ (สัมภาษณ์อาสาสมัครแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่)

ทั้งนี้ อาสาสมัครแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่มองว่า งานอาสาสมัครเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งที่เราควรทำ และที่สำคัญคือ งานอาสาสมัครทำให้เรามีคุณค่าในตัวเอง แม้ว่าการทำงานอาสาสมัครจะไม่มีค่าตอบแทน หากแต่การให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมสร้างคุณค่าและความภาคภูมิใจให้แก่ตนเอง ทำให้รู้จัก ผู้คนที่หลากหลายและมีโอกาสในการดำเนินชีวิตมากขึ้น ซึ่งกำลังใจสำคัญในการทำงานของตนเอง คือ สถานการณ์ปัญหาความยากลำบากในการทำงานของพี่น้องแรงงานชาวไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และที่สำคัญคือ แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่เติบโตและดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่มีความรู้สึกภูมิใจว่าเป็น ตนเองส่วนหนึ่งของสังคม แม้ว่าความรู้สึกแปลกแยกของคนในพื้นที่ ซึ่งมองว่าชาวไทใหญ่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของ สังคมยังคงปรากฏให้เห็น นำไปสู่การสร้างค่านิยมทางสังคมให้แก่แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ที่อพยพเข้ามาใน พื้นที่ โดยอาศัยความเชื่อทางศาสนา ประวัติศาสตร์ และความใกล้เคียงทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่กับผู้คนใน พื้นที่ เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันกันเหมือนพี่น้อง การเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นการ เริ่มต้นชีวิตที่ดี แรงงานชาวไทใหญ่ต้องทำในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม เพื่อให้เชียงใหม่เป็นสังคมน่าอยู่ โดยครูอาสาสมัครชาวไทใหญ่ท่านหนึ่งมีความเชื่อว่า “...เราเกิดมาเป็นคนนอกจากการพยายามเพื่อตนเอง เรา ต้องช่วยเหลือสังคม ช่วยเหลือคนอื่น ถ้าเราช่วยเหลือคนอื่นได้คือกำไรชีวิตของเรา...” (ครูอาสาสมัครแรงงาน ข้ามชาติชาวไทใหญ่, การสื่อสารส่วนบุคคล) อย่างไรก็ตาม ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 แม้ว่าแรงงานข้ามชาติได้รับการช่วยเหลือจากเครือข่าย แรงงานข้ามชาติของตนเอง องค์กรพัฒนาเอกชน และ จากกลุ่มบุคคลทั่วไป หากแต่แรงงานข้ามชาติกลับไม่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐ ทำให้แรงงานข้ามชาติต้องประสบ ปัญหาว่างงาน ขาดแคลนรายได้หรือรายได้ลดลง นำไปสู่การตั้งคำถามกับการดำเนินงานให้ความช่วยเหลือเกิด

ของภาครัฐ และเกิดการตั้งคำถามกับตนเองว่าเหตุใดรัฐบาลไทยจึงไม่ให้การช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติ ตลอดจน การพยายามเรียกร้องให้ผู้คนในสังคมไทยยอมรับการมีตัวตนของแรงงานข้ามชาติ ในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง ที่ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมไทย แรงงานข้ามชาติควรที่จะได้รับการช่วยเหลือเช่นเดียวกับคนไทย

สภามหาใจเชียงใหม่

ปัญหาฝุ่นควันเกิดขึ้นในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยมายาวนานกว่า 10 ปี การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการระดมเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครดับไฟป่า การดำเนินคดีจับกุมและปรับผู้จุดไฟเผาป่า หรือเผาขยะในพื้นที่กลางแจ้ง รวมไปถึงการฉีดพ่นละอองน้ำเพิ่มความชื้นในอากาศ เพื่อลดค่าฝุ่นควันในอากาศ ถือเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ทำให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มบุคคลที่ตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาและ ผลกระทบจากปัญหาฝุ่นควัน เริ่มต้นการแก้ไขปัญหาประมาณช่วงปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา จนกระทั่งสถานการณ์ ปัญหาด้านสภาพอากาศในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ทวีความรุนแรงขึ้น ในทางกลับกันแนวทางในการแก้ไขปัญหา ของภาครัฐเป็นเพียงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าภายใต้สถานการณ์วิกฤต 3 เดือนในช่วงฤดูแล้ง ไม่มีการ ดำเนินการแก้ไขป้องกันการเกิดขึ้นปัญหาในระยะยาว แนวความคิดก่อตั้งสภามหาใจเชียงใหม่ มาจากบุคคลที่ ทำงานเกี่ยวข้องกับปัญหามลพิษฝุ่นควันหลายภาคส่วน ทั้งภาคสาธารณสุข ภาควิชาการ ภาคเอกชน (กกร.) และภาคประชาชน (ชำนาญ จันทร์เรือง, 2563) นำไปสู่การรวมกลุ่มของบุคคลที่ทำงานเกี่ยวข้องกับปัญหาฝุ่น ควันหลากหลายอาชีพ เพื่อขับเคลื่อนประเด็นปัญหาให้ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมร่วมกับภาครัฐและภาคี เครือข่ายต่าง ๆ ที่ทำงานในพื้นที่แอ่งจังหวัดเชียงใหม่ - ลำพูน ในฐานะพลเมืองจัดตั้งในนามของ “สภามหาใจ เชียงใหม่” ขึ้นมาเมื่อวันที่ 9 ก.ย. พ.ศ.2562 เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาฝุ่นควันอย่างยั่งยืน และสร้างความตระหนัก ของผู้คนในสังคม เพื่อมีสภาพอากาศสะอาดตลอดทั้งปี

กระบวนการดำเนินงานเพื่อสร้างจิตสาธารณะอาสาสมัครทำงานเพื่อสังคม เกิดขึ้นบนความเชื่อ พื้นฐานว่า จิตใจของมนุษย์เป็นจิตใจที่ดีงาม มนุษย์ทุกคนมีจิตประภัสสร หากแต่การหล่อหลอมตัวตนของบุคคล ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน และสามารถเปลี่ยนแปลงเลื่อนไหลสอดคล้องกับบริบททางสังคม เมื่อเกิด สถานการณ์ปัญหาทางสังคม วิธีการแก้ไขของแต่ละบุคคลจึงมีความแตกต่างกันไป คนรุ่นใหม่สามารถเรียนรู้ กระบวนการทางความคิดและการทำงานเพื่อสังคมได้จากประสบการณ์ทางสังคมของคนรุ่นเก่า ตลอดจน สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นรอบตัว กล่าวได้ว่า สังคมเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ การปฏิบัติการทางสังคม และเป็น ต้นแบบการเรียนรู้ของผู้คน ในขณะเดียวกัน ปัญหาสังคมทำหน้าที่หล่อหลอมยุทธวิธี การต่อสู้และทักษะการ แก้ไขปัญหาให้แก่ผู้คนในสังคมเช่นกัน ทั้งนี้ ภายใต้บริบททางสังคมที่มีบรรยากาศของการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นระหว่างสมาชิกในสังคม และที่สำคัญคือ การสร้างพื้นที่สาธารณะแก่ผู้คนใน สังคมในการรวมตัวกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เอื้อต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการทำงาน

เพื่อสังคม ตลอดจนการเชื่อมโยงของการขับเคลื่อนทางสังคมเข้ากับชุมชน เพื่อผลักดันให้ประเด็นในการเคลื่อนไหวเรียกร้องกลายเป็นปัญหาสาธารณะ (อาสาสมัครทำงานเกี่ยวกับปัญหา PM 2.5, การสื่อสารส่วนบุคคล)

ดังนั้น สภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่จึงมีการดำเนินงานทั้งใน online platform และ offline platform โดยแบ่งการทำงานออกเป็น 2 ส่วน ประกอบไปด้วย เมืองและชนบท มุ่งเน้นการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย ภาคประชาสังคมและประสานความร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่ ภายใต้แนวความคิด “เพราะเรามีลมหายใจเดียวกัน” เพื่อทำให้เกิดความรู้สึกต่อปัญหาร่วมกันว่า ปัญหาสภาพอากาศก่อให้เกิดผลกระทบต่อทุกคนในสังคม ดังนั้น การแก้ไขปัญหาจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนไม่ใช่เป็นหน้าที่ของรัฐฝ่ายเดียว และที่สำคัญคือ การสร้างความเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาฝุ่นควันว่า แท้จริงแล้วไม่ได้เกิดจากการกระทำของใครคนใดคนหนึ่ง เพื่อลดอคติและความขัดแย้งระหว่างผู้คนที่ในพื้นที่ที่มีต่อกัน โดยเฉพาะอคติทางชาติพันธุ์ต่อกลุ่มคนบนพื้นที่สูงว่าเป็นสาเหตุของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและไฟป่า (ฉันทพร บัวทอง, 2562)

ปัจจุบันการดำเนินงานของสภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีเป้าหมายหลัก 3 ประการ ประกอบไปด้วย

1. การเพิ่มพื้นที่สีเขียว (Plant more trees) เป็นการทำงานร่วมกับกลุ่มทำงานประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงของเมืองและชนบท เพื่อออกแบบการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะให้กลายเป็นพื้นที่สีเขียว และส่งเสริมการปลูกพันธุ์ไม้พื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ในโครงการเก้าไม้บุญธรรม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้คนในสังคมมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

2. ขยะเหลือศูนย์: เชียงใหม่ไร้เหลือ (Zero waste) เป็นการลดการเกิดขยะจากการอุปโภคบริโภคของผู้คนในสังคมตั้งแต่ต้นทาง ลดการใช้ การใช้ซ้ำ และการนำกลับมาใช้ใหม่ ถือเป็นภาระหมุนเวียนทรัพยากรกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และ

3. การใช้จักรยานเป็นยานพาหนะ (Bike more Drives less)

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมายในข้างต้น สภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่จึงเปิดรับสมัครอาสาสมัครเข้าร่วมทำกิจกรรม และประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกลุ่มผ่านช่องทางออนไลน์ โดยมีเป้าหมายกระตุ้นให้กลุ่มคนรุ่นใหม่เข้ามาทำงานอาสาสมัคร โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่าจิตสาธารณะสามารถสร้างได้จากการลงมือปฏิบัติและการเรียนรู้จากต้นแบบ นำไปสู่การลงมือทำสิ่งที่ดีก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และที่สำคัญคือ การทำงานอาสาสมัครควรเกิดขึ้นพื้นฐานของความชำนาญเฉพาะด้านและความสนใจของแต่ละบุคคล การออกแบบกิจกรรมจึงต้องคำนึงถึงวิถีชีวิตและความสนใจของผู้คนหรือกลุ่มเป้าหมาย นอกจากการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานกับกลุ่มคนรุ่นใหม่และบุคคลทั่วไป สภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ให้ความสำคัญกับการ

ดำเนินงานร่วมกับภาคีเครือข่ายอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการผลักดันการร่างกฎหมายอากาศสะอาด และการสร้างกระบวนการวางแผนและแก้ไขปัญหาฝุ่นควันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน ภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชนให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ เพื่อการแก้ไขปัญหาฝุ่นควันอย่างยั่งยืน

เครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่

คุณเสาวคนธ์ ศรีบุญเรือง หรือ ป่าจิม ผู้ร่วมก่อตั้งและเป็นผู้ประสานงานเครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่ได้บอกเล่าเรื่องราวที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะในนามของ “เครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่” เริ่มต้นจากการรวมตัวกันของผู้คนที่อยู่อาศัยในย่านชุมชนข้างม่อยเพื่อเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐออกมาตรการกำกับควบคุมสถานบันเทิงที่เปิดบริการในพื้นที่ของชุมชน เนื่องจากผู้ประกอบการสถานบันเทิงไม่ปิดให้บริการตามเวลาที่กฎหมายกำหนด และที่สำคัญคือ ก่อให้เกิดมลภาวะทางเสียงรบกวนผู้คนในชุมชนในเวลากลางคืน ส่งผลให้สถานบันเทิงปิดให้บริการและย้ายออกจากพื้นที่ กล่าวได้ว่าความสำเร็จจากการทำงานร่วมกันของ “คนข้างม่อย” ในครั้งนี้ เป็นแรงผลักดันสำคัญให้เกิดการรวมกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อการแก้ไขและป้องกันปัญหา รวมไปถึงการพัฒนาชุมชน

การรวมกลุ่มของ “คนข้างม่อย” เกิดขึ้นบนพื้นฐานความสัมพันธ์ความเป็นชุมชนดั้งเดิม วัฒนธรรม และศาสนา เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงผู้คนในชุมชนเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น โดยวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน แม้ว่าชุมชนจะต้องเผชิญหน้ากับปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของเมือง โดยเฉพาะความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนข้างม่อยกับผู้คนที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการ แรงงาน รวมไปถึงผู้คนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชน เพราะ ข้างม่อยอยู่ในย่านเศรษฐกิจสำคัญของเมืองเชียงใหม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนข้างม่อย นำไปสู่การเคลื่อนไหวเรียกร้องต่อรัฐให้เข้ามาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับผู้ประกอบการ อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาไม่ได้เป็นหน้าที่ของรัฐเพียงลำพัง ปัญหาที่เกิดขึ้นกระตุ้นให้คนข้างม่อยตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในการป้องกัน รักษา และพัฒนาชุมชนของตนเอง รวมไปถึงศักยภาพของชุมชน ในการแก้ไขปัญหา ทำให้คนข้างม่อยตั้งคำถามกับสังคมว่าด้วยเรื่อง “สิทธิของชุมชน” ในการบริหารจัดการตนเอง โดยเชื่อว่า ทุกคนควรมีสิทธิ์ที่จะมีชีวิตอยู่ในเมืองของตนเองอย่างมีความสุขได้ ก่อให้เกิดความรู้สึกหวงแหน และอยากปกป้องชุมชนของตน คนข้างม่อยจึงร่วมมือกันสร้างข้อตกลงร่วมกันของชุมชนในการอาศัยอยู่ร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนกับผู้ประกอบการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ตลอดจนขยายขอบเขตการดำเนินงานไปสู่ประเด็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของเชียงใหม่ ในนามของ เครือข่ายชุมชนรักษ์เมืองเชียงใหม่

การดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะของเครือข่ายชุมชนรักษ์เมืองเชียงใหม่ หัวใจสำคัญคือการใช้ “วัฒนธรรม” และ “ประวัติศาสตร์” ของเชียงใหม่เป็นเครื่องมือในขับเคลื่อนให้การแก้ไขป้องกันปัญหา

และพัฒนาเมืองเชียงใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือความเป็นเชียงใหม่ของคนในพื้นที่ ส่งผลให้ “ชุมชน” กลายเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน กิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะที่เป็นรูปธรรมของ เครือข่าย ฯ จึงเกิดขึ้นบนพื้นฐานของปัญหาาร่วมของชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนต่าง ๆ ได้รับผลกระทบจากการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ปัจจุบัน กิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะหลัก ของเครือข่าย ประกอบไปด้วย

1. กิจกรรม “ต๋ามผางปะตี๊ด ส่องฟ้าฮักษาเมือง” เป็นการรณรงค์หยุดปล่อยโคมลอยในการประเพณี เป็ง (ลอยกระทง) โดยการจุดประทีปรอบเมืองเชียงใหม่เป็นพุทธบูชาตามความเชื่อของชาวล้านนาทดแทน การปล่อยโคม ลอย เนื่องจากการปล่อยโคมลอยก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนเชียงใหม่ โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่เมืองเก่า มักจะประสบปัญหาอัคคีไฟและปัญหาขยะจากโคมลอย และ

2. กิจกรรม “ยอสวยไหว้สา พระญามังราย” เป็นกิจกรรมการสักการะพระญามังราย ผู้สร้างและ สถาปนาเชียงใหม่ให้กลายเป็นศูนย์กลางการปกครองบริเวณลุ่มแม่น้ำปิง โดยกิจกรรมจะจัดขึ้นในวันที่ 12 เมษายน ตรง กับวันสถาปนาเมืองเชียงใหม่ กิจกรรมหลักของงาน คือ การแสดงศิลปะพื้นบ้านของเชียงใหม่ ได้แก่ การฟ้อนเล็บ เครือข่าย ฯ ได้สนับสนุนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากคนรุ่นเก่าไปสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นการปลูกฝังให้ คนเชียงใหม่มีความภาคภูมิใจ รักและหวงแหน มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

แม้ว่าวัฒนธรรมจะเป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนการทำงานของเครือข่ายชุมชนรักษ์เมือง เชียงใหม่ ในมิติของการพัฒนาวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว ส่งผลให้การดำเนินงานเพื่อสังคมที่ยึดโยงกับ วัฒนธรรมของชุมชนสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม และที่สำคัญคือ วิถีชีวิตของผู้คนใน สังคมปัจจุบัน เพื่อให้วัฒนธรรมหล่อหลอมกลายเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ของชุมชนและปัจเจกบุคคล นำไปสู่ แนวคิดในการบริหารจัดการเมืองอย่างยั่งยืน เครือข่ายชุมชนรักษ์เมืองเชียงใหม่จึงสนับสนุนให้เชียงใหม่ไปสู่เป็น เมืองมรดกโลก โดยมุ่งหวังให้เกิดการบริหารจัดการพื้นที่เมืองเชียงใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ในมุมมองของ นักวิชาการบางส่วนกลับมองว่า การที่เชียงใหม่กลายเป็นเมืองมรดกโลกเป็นความคิดของชนชั้นกลางในเมือง ทำให้คนจนไม่มีที่อยู่อาศัย อาทิเช่น กรณีชุมชนริมคลองแม่ข่า ในทางกลับกัน เครือข่าย ฯ มองว่า การเป็นมรดก โลกเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งที่จะรักษาความเป็นเมืองเชียงใหม่ไว้ แต่ในทางปฏิบัติหน่วยงานของรัฐมีขั้นตอนใน การจัดหาที่อยู่อาศัยชั่วคราวให้แก่ผู้ที่ประสบปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย

“เรามองว่าเครือข่ายฯ ของเราที่พยายามทำงานหลาย ๆ อย่าง เราไม่ได้คิดจะให้เชียงใหม่กลับสู่ บรรยากาศเมื่อ 700 ปีที่ผ่านมา แต่เรามองว่า ณ เวลานี้เรามีอะไรที่สามารถรักษาได้บ้าง เราก็รักษาไว้ เราไม่ได้ อนุรักษ์เสียจนหัวชนฝา การพัฒนาและการอนุรักษ์มันไปด้วยกันได้ เพียงแต่ว่ามันต้องมีการคุยกัน มีการเจรจา มีการออกแบบที่ดี เรามองว่าการทำงานพาทุกคนนั่งคุยกันแล้วบอกความคิดของทุกคน เราเชื่อมั่นมันดีกว่าทำใคร

ทำมันแล้วมาทะเลาะกัน มันดีกว่าการที่เราจะอนุรักษ์โดยไม่สนใจใคร (บั้งเหนือฟุ้งใต้) หรือพัฒนาจนละทิ้งจารีตประเพณี (ฮืดฮอย) เก่าของเรา (บทสัมภาษณ์คุณเสาวคนธ์ ศรีบุญเรือง ผู้ประสานงานเครือข่ายชุมชนรักษ์เมืองเชียงใหม่ อ้างถึงใน โอบเอื้อ กัญธิยะ และปิยวัฒน์ แสงเงิน, 2562)

คุณเสาวคนธ์ ศรีบุญเรือง หรือ ป้าจิม ผู้ประสานงานเครือข่ายชุมชนรักษ์เมืองเชียงใหม่ เป็นคนช่างม่อย เกิดและเติบโตที่ชุมชนช่างม่อย ทำให้มองเห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในทุกช่วงเวลาของชีวิต เชื่อว่าการแก้ไขปัญหาของเมืองเชียงใหม่เป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขได้ เริ่มต้นจากการสร้างความรู้สึกผูกพันกับเมือง “ไม่ว่าจะเป็นคนที่ไหน แต่เมื่อมาอยู่ชุมชนช่างม่อย อยู่ในเมืองเชียงใหม่ เขาควรทำอะไรให้เมืองบ้าง” นำไปสู่การทำงานร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ทำงานเกี่ยวกับประเด็นเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อขยายการดำเนินงานให้ครอบคลุมสถานการณ์ปัญหาของชุมชนเมือง และที่สำคัญคือ การสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ระหว่างชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของเมือง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้สามารถจัดการตนเองได้ ทั้งนี้ “เอามือ” คือ รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมเป็นไปในลักษณะของการพึ่งพาอาศัย ให้ความช่วยเหลือซึ่งกัน การเอามือจึงเป็นหัวใจการทำงานแก้ไข ป้องกันปัญหาและพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ของเครือข่ายชุมชนรักษ์เมืองเชียงใหม่

กลุ่มป่าเขาลมหายใจเรา

กลุ่มป่าเขาลมหายใจเราและภาคีเครือข่าย โดยมีผู้ร่วมก่อตั้งคือ เซฟแบล็ค หรือภาณุภน บุลสุวรรณ พ่อครัวและลูกน้องที่ร้านแบล็คคิซ อาร์ติซาน คิซเซ็น และเซฟเปียร์ ที่ให้ความสำคัญต่อความยั่งยืนทางอาหาร และการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการใช้ผลิตภัณฑ์วัตถุดิบจากชุมชนท้องถิ่นตามฤดูกาล โดยเน้นการใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นให้ได้มากที่สุดจนไม่เหลือทิ้ง

ริเริ่มการแก้ไขและป้องกันปัญหาไฟป่า โดยเริ่มจากการตั้งคำถามต่อความยั่งยืนทางอาหาร เนื่องจากประสบสถานการณ์ปัญหาขาดแคลนวัตถุดิบในการทำอาหาร ซึ่งทางร้านอาหารรับซื้อผลผลิตจากชุมชนในหลายพื้นที่ทั่วภาคเหนือ โดยเฉพาะชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง พบว่า ในช่วงหนึ่งของทุก ๆ ปีชาวบ้านมักจะไม่สามารถนำผลผลิตทางการเกษตร น้ำผึ้ง หรือวัตถุดิบอื่น ๆ ในท้องถิ่นมาจำหน่ายให้แก่ร้านได้ตามกำหนด ทำให้ตัดสินใจการเดินทางไปยังชุมชนที่เป็นแหล่งทรัพยากร เพื่อค้นหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น นั่นคือ ปัญหาไฟป่า เมื่อเกิดไฟป่าชาวบ้านไม่สามารถเก็บผลผลิตทางการเกษตรหรือวัตถุดิบอื่น ๆ ในชุมชนได้ เนื่องจากการเกิดขึ้นของไฟป่าก่อให้เกิดความเสียหายต่อแหล่งทรัพยากรอาหารของชุมชน จากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นถึง สภาวะความไม่มั่นคงของอาหาร นำไปสู่การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขและป้องกันไฟป่ากับชุมชนบนพื้นที่สูง จัดซื้อ เครื่องเป่าลม อุปกรณ์ดับไฟมอบให้กับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่เสี่ยงในการดับไฟป่า และสนับสนุนอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการดับไฟป่าแก่ชุมชน รวมทั้งเครื่องมือการเฝ้าระวังการเกิดไฟป่าในจังหวัด

เชียงใหม่โดยร่วมดำเนินงานกับกลุ่มสายใต้ออกรถ (ไทยโพสท์, 2563) ตลอดจนการสร้างความตระหนักแก่ผู้คนในสังคมต่อประเด็นปัญหาไฟป่า ฝุ่นควัน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านการทำอาหารในรูปแบบ Chef Table เป็นกลุ่มเครือข่ายที่สมาชิกมารวมตัวกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมพร้อมเปลี่ยนแปลงสังคม มีการริเริ่มโครงการเกี่ยวกับอาหารได้แก่ โครงการ Cloud Seeding การเชื่อมโยงเรื่องเมล็ดพันธุ์พืช การปลูกผัก ทำแปลงเกษตร และทำอาหารอาชาตอนเช้า กับ ลี อายุ จือปา (เครือข่ายกาแพอาชาอาม่า) ทำโครงการแปลงบุญเพื่อสร้างแปลงอาหารให้ชุมชนได้มีวัตถุดิบไปใช้ครัวกลางของชุมชนที่ ChiangmaiTrust ไปสร้างครัวเพื่อรองรับวิกฤต Covid19

จากสถานการณ์ปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันที่เกิดขึ้น วิกฤตนี้นำไปสู่การเกิดขึ้นของกลุ่มอาสาสมัครจิตสาธารณะมากมายในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนผู้สนับสนุนในพื้นที่อื่นแม้ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง เห็นได้จากการรวมกลุ่มเซฟจากภูมิภาคต่างๆ การสนับสนุนช่วยเหลือมีทั้งรูปแบบของการบริจาคเงินเพื่อซื้ออุปกรณ์การดับไฟ และอาหารน้ำให้แก่เจ้าหน้าที่ ชุมชนที่เข้าไปดับไฟป่า การนำเสนอเรื่องราวของไฟป่าในช่วงปี พ.ศ. 2562 - 2563 ที่ผ่านมามีอิทธิพลต่อการรับรู้ของสังคมมาก การขยายตัวของสื่อออนไลน์ไม่ว่าจะภาพ ข้อมูล ตลอดจนแฮชแทค (#) เช่น #savechiangmai #หยุดเผาป่า และ #savelanna (A day bulletin, 2563) ทำให้ประเด็นไฟป่าเชียงใหม่ไม่ได้เป็นเพียงปัญหาของคนเชียงใหม่แต่เป็นปัญหาของส่วนรวม เป็นบทเรียนของสังคมในการรักษาพื้นที่สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่ออากาศและทรัพยากรของมนุษย์

กลุ่มรักดอยหลวงเชียงดาว

กลุ่มรักดอยหลวงเชียงดาว ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มของคนรุ่นใหม่ที่เลือกจะกลับสู่การทำงานในท้องถิ่นของตน การดำเนินริเริ่มจากการมองเห็นสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ ได้แก่ ปัญหาไฟป่าและการเกษตรโดยใช้สารเคมี เนื่องจากชุมชนอาศัยอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ พื้นที่ของป่าและชุมชนมีความทับซ้อนกันอยู่ มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน ส่งผลให้เมื่อเกิดปัญหาไฟป่าในพื้นที่ ชาวบ้านจะได้รับผลกระทบโดยตรงทั้งต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และสุขภาพอนามัย โดยเฉพาะปัญหาของป่าต้นน้ำถูกทำลายย่อมส่งผลต่อแหล่งน้ำในการทำเกษตรของชาวบ้าน ในขณะเดียวกัน การกลับมาอยู่อาศัยในชุมชนของกลุ่มคนรุ่นใหม่มักจะประกอบอาชีพเกษตรกร โดยเริ่มต้นจากทุนทางสังคมเดิมของครอบครัว ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรทำนาปลูกข้าวและสวนผลไม้ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตจากคนในเมืองสู่การใช้ชีวิตในชนบท ตลอดจนการนำเอาประสบการณ์การทำงาน องค์กรความรู้และความชำนาญเฉพาะด้านของแต่ละบุคคลมาปรับใช้กับการทำการเกษตร ทำให้ค้นพบความเชื่อมโยงของประเด็นปัญหาไฟป่า สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อการสนับสนุนเงินงบประมาณในการดำเนินงาน

ดอยหลวงเชียงดาวเป็นพื้นที่หนึ่งที่เกิดวิกฤตไฟฟ้า ได้รับผลกระทบจากไฟฟ้าโดยตรง ไฟฟ้าได้ทำลายพื้นที่ป่าและสัตว์ป่าในพื้นที่ ตลอดจนแหล่งอาหารของประชาชนไปจำนวน การเกิดขึ้นของกลุ่มภาคีเครือข่ายเรารักดอยหลวงเชียงดาว (We love Doi Luang Chiang Dao) จึงเริ่มต้นจากการดำเนินงานเกี่ยวกับประเด็นเรื่องไฟฟ้าในมิติของที่อยู่คนที่อาศัยในพื้นที่ โดยส่วนมากจะปรากฏในลักษณะของการเป็นอาสาสมัครจิตอาสาในระดับไฟฟ้าและการทำงานแนวกันไฟ ตลอดจนการบริจาคสิ่งของเพื่อดับไฟ (เชียงใหม่นิวส์, 2562) หากแต่ในความเป็นจริงชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงบริเวณป่าและต้นน้ำมีรูปแบบการดำเนินงานหลากหลายรูปแบบ ไม่ได้มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์วิกฤตเท่านั้น การดำเนินงานมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาในระยะยาว เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สัตว์ป่า และที่สำคัญคือป่าต้นน้ำในพื้นที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ประสบปัญหาไฟฟ้าและผู้คนในพื้นที่ได้รับผลกระทบมาอย่างยาวนาน นำไปสู่การรวมกลุ่มของคนในพื้นที่กับกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจประเด็นปัญหาไฟฟ้าและสิ่งแวดล้อมในนามของกลุ่มรักดอยหลวงเชียงดาว เพื่อการให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาไฟฟ้า และเพื่อสร้างกระบวนการแก้ไขและป้องกันปัญหาอย่างยั่งยืน ตลอดจนการขับเคลื่อนประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นไปสู่การมีส่วนร่วมในระดับจังหวัดเชียงใหม่ (ภาคิน วลัยวรานุกร 2563)

สำหรับการดำเนินงานของกลุ่มรักดอยหลวงเชียงดาว มุ่งเน้นการให้ผู้คนในสังคมมองเห็นผลประโยชน์ของตนเองและสังคมที่จะได้รับจากการอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อม และสร้างความตระหนักว่า การแก้ไขและป้องกันปัญหาไฟฟ้าไม่ได้เป็นหน้าที่ของภาครัฐเพียงอย่างเดียว หากแต่ผู้คนในสังคมที่ได้รับประโยชน์จากป่าไม่มีหน้าที่ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การดำเนินงานสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1.การแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาไฟฟ้า และ 2. การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ โดยมีลักษณะการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1.การแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาไฟฟ้า

มีการระดมทุนเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ดับไฟฟ้าให้แก่เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครป้องกันไฟฟ้าในเขตพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง ตลอดจนอำนวยความสะดวกเรื่องอาหารและน้ำดื่มในการดับไฟฟ้า การดำเนินงานมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยไม่ก่อให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของชุมชน อาทิเช่น การจัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่มแก่เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครดับไฟฟ้าต้องคำนึงถึงการสร้างขยะแก่ป่า วัสดุที่ใช้ในการบรรจุน้ำดื่มต้องสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ หรือ สามารถย่อยสลายได้ในธรรมชาติ นำไปสู่การซื้อภาชนะบรรจุน้ำดื่มมอบให้แก่เจ้าหน้าที่ กล่าวได้ว่า การดำเนินงานต้องครอบคลุมในทุกมิติของสถานการณ์ปัญหา และต้องสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทรอบข้าง

ในขณะที่เดียวกับ การสร้างความตระหนักของผู้คนในสังคมเป็นสิ่งที่ต้องสร้างควบคู่ไปกับการดับไฟฟ้า และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้คนรู้สึกอยากเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลรักษาป่า โดยเริ่มต้นจากคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ร่วมกับป่า มุ่งเน้นการมองเห็นประโยชน์ของตนเองได้รับการป่าและสิ่งแวดล้อมรอบตัว และเข้าใจบริบทและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ชุมชน และป่า ซึ่งมีลักษณะความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน ป่าเป็นต้นกำเนิดของแหล่งน้ำตามธรรมชาติ น้ำเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนและการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพราะในพื้นที่ที่ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำ ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาไฟป่าคนในชุมชนต้องร่วมมือกันแก้ไขและป้องกันปัญหา ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตทางการเกษตรจากการใช้สารเคมีไปสู่การทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งกระบวนการผลิตไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2. การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่

วิถีการทำเกษตรกรรมของคนในพื้นที่เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาไฟป่าและฝุ่นควัน การปลูกพืชเชิงเดี่ยวในพื้นที่ไม่เอื้อต่อการบริหารจัดการ ส่วนเกินจากการผลิตไม่สามารถการฝังกลบหรือทำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ทำให้ชาวบ้านใช้วิธีการเผาทำลาย หากแต่การเผาก่อให้เกิดฝุ่นควันเป็นอันตรายต่อสุขภาพ และอาจลุกลามเข้าไปยังพื้นที่ป่า ก่อให้เกิดความเสียหายต่อพันธุ์ไม้และสัตว์ นำไปสู่แนวความคิดการอยู่ร่วมกันของคนกับป่า โดยพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่ายผ่านการทพ่าเกษตรอินทรีย์ และที่สำคัญคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบใหม่ โดยมองว่า ป่า คือ ทรัพยากรของชุมชน เป็นต้นทุนทางสังคมที่สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน และคนในชุมชนมีศักยภาพในการดูแลป่าและสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบใหม่ มุ่งเน้นการเรียนรู้ ความเข้าใจ และการสร้างความรู้สึกเคารพต่อธรรมชาติ โดยมีความเชื่อว่า การเรียนรู้เกิดได้จากการเดินป่า โดยใช้สัมผัสทั้ง 5 เปิดใจรับรู้และสัมผัสธรรมชาติ เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาไฟป่าและฝุ่นควัน ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดความรู้สึกอยากดูแล รักษา และหวงแหนป่าและสิ่งแวดล้อม สามารถสร้างขึ้นได้จากการเปิดรับประสบการณ์ใหม่ ๆ เริ่มต้นจากการเปิดใจ เพราะธรรมชาติของมนุษย์ คือ การเรียนรู้ หากแต่การเรียนรู้ต้องเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสมัครใจและความสุขจะหล่อหลอมให้เห็นคุณค่าและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว “...เมื่อเราเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ตัวเรา เรามองเห็นคุณค่าและประโยชน์ของของสิ่งนั้นที่มีต่อตัวเรา เราจะรู้สึกเคารพ ก่อให้เกิดความรู้สึกอยากรักษา และปกป้องคุณค่าเหล่านั้นไว้...” (ตัวแทนกลุ่มรักดอยหลวงเชียงดาว, การสื่อสารส่วนบุคคล)

ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศถือเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้คนในสังคมได้สัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของคนในชุมชนกับป่า เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้คนที่อยู่ร่วมกับป่าว่า พวกเขาไม่ใช่จุดเริ่มต้นของปัญหาไฟป่า หากแต่ชาวบ้านในพื้นที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบและมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาและป้องกันไฟป่า ใน

ขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน การที่ผู้ได้รับประโยชน์จากป่าจะทำให้เกิดความรู้ร่วมว่าตนเองต้องช่วยกันดูแลป่าและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือการทำงานของกลุ่มรักดอยหลวงเชียงดาวมีจุดมุ่งหมายให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์ร่วมจากทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเองอย่างยั่งยืน ภายใต้แนวคิดท้องถิ่นนิยม ความภาคภูมิใจและเคารพในท้องถิ่น เมื่อเกิดสถานการณ์ปัญหาคนในชุมชนจะรวมตัวออกมาแก้ไขปัญหาและปกป้องชุมชนของตนเอง โดยนำเอาความรู้และประสบการณ์ในการทำงานมาปรับใช้ในการดำเนินงานในพื้นที่ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตจากการเกษตรที่ใช้สารเคมีเป็นการเกษตรอินทรีย์ และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบใหม่ ตลอดจนการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาต่อยอดเป็นธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และการมีรายได้พอเพียงต่อการดำเนินชีวิต ตลอดจนการเป็นแบบอย่างการพัฒนาและการสร้างค่านิยมของคนรุ่นใหม่ที่มีต่อท้องถิ่น ทั้งนี้การทำงานเพื่อสังคมจะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีทุนและทรัพยากรที่เอื้อต่อการดำเนินงาน นำไปสู่การวางแผนพัฒนาต่อยอดไปสู่การทำธุรกิจเพื่อสังคม นำผลผลิตจากการทำเกษตรอินทรีย์แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ จำหน่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชน โดยเชื่อว่า เมื่อป่าและสิ่งแวดล้อมอยู่รอดคนในชุมชนและชุมชนจะต้องอยู่รอดเช่นเดียวกัน

ประธานโครงการศูนย์ปฏิบัติการดูแลรักษาคลองแม่ข่าและลำน้ำสาขาในระดับชุมชน

อนันต์ ชัยคำกอง หรือลุงนันท์ ประธานเครือข่ายชุมชนริมคลองแม่ข่า จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มต้นการทำงานเพื่อสังคมเริ่มต้นจากการทำงานตนเองย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในชุมชนกำแพงงามบริเวณริมคลองแม่ข่า ต่อมา ตนเองได้รับการเลือกตั้งจากคนในชุมชนให้ทำหน้าที่ประธานชุมชนกำแพงงาม ในระหว่างการทำหน้าที่ปรากฏข้อร้องเรียนจากชุมชนใกล้เคียงที่ตั้งอยู่ในบริเวณริมคลองแม่ข่าว่า ชุมชนกำแพงงามเป็นแหล่งที่มาของปัญหาขยะในลำน้ำ นำไปสู่การตั้งคำถามและค้นหาแหล่งที่มาของขยะ พบว่า แหล่งต้นกำเนิดของขยะไม่ได้เกิดจากชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่มาจากการบริโภคของครัวเรือนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวได้ว่าปัญหาขยะและน้ำเสียในคลองแม่ข่าเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้คนสังคม จนกระทั่งในช่วงปี พ.ศ.2557 การดำเนินนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการปรับปรุงภูมิทัศน์ของคลองแม่ข่า จากการรื้อล้างปลูกสร้างที่อยู่อาศัยของชุมชนที่อยู่อาศัยริมคลอง ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาของคลองแม่ข่ากลายเป็นปัญหาทางสังคมที่ได้รับความสนใจจาก ภาคส่วนต่าง ๆ ก่อให้เกิดความร่วมมือกับกลุ่มหรือภาคประชาสังคมและหน่วยของรัฐในการแก้ไขปัญหาขยะปรับปรุงคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อมของคลองแม่ข่า ตลอดจนปัญหาการรื้อล้างพื้นที่คลองแม่ข่า นำไปสู่การอยู่ร่วมกันของชุมชนกับคลองแม่ข่า

บทสัมภาษณ์ของ อนันต์ ชัยคำกอง ประธานเครือข่ายชุมชนริมคลองแม่ข่าและลำน้ำสาขาในประชา
ธรรม เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2559 เนื่องจากการทำ “พิธีสืบชะตาคลองแม่ข่าและลำน้ำสาขา” และการ

นำเสนอ “แผนการจัดการคลองแม่ข่าและลำน้ำสาขา” ความว่า “ในอดีตมีความพยายามในการดูแลคลองแม่ข่าของแต่ละชุมชนอยู่แล้ว แต่อาจจะแยกกันทำ ชุมชนพยายามทำเรื่องสิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัยมาก่อน แต่แผนที่คิดมา เราพยายามจะร้อยแผนดูแลคลองแต่ละชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน เอามาไว้เป็นก้อนเดียวกัน ให้เห็นปัญหาอย่างเดียวกัน ไม่ต้องมีหลายแผน เป็นแผนของทุกคนไปเลย”

“แผนที่เราคิดมาทำอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ต้องทำทั้งหมด ถ้าชุมชนต้องทำส่วนไหน ชุมชนก็จะลงมือทำเลย ไม่รอความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ หน่วยงานหรือองค์กรไหนที่พร้อมเข้ามาทำ ก็เชิญมาได้เลย ทางชุมชนพร้อมเปิดโอกาสและร่วมมือ แต่ต้องเข้ามาคุยกับทางชุมชนก่อน บางครั้งหน่วยงานเข้ามาทำเลย ชัดกับแผนชุมชน ถ้าคนในชุมชนไม่รู้ก็มักแอบต่อต้าน”

“การขับเคลื่อนในแต่ละจุด ในแต่ละพื้นที่ ชุมชนจะเป็นตัวกลางในการพัฒนาคลองแม่ข่า ให้ความร่วมมือทุกด้าน กับทุกองค์กรที่จะเข้ามา เพื่อให้ผลเกิดอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม หลากๆโครงการ หรือหลายหน่วยงานพยายามเข้ามาฟื้นฟูคลองแม่ข่า แต่ชุมชนไม่รู้เรื่อง ก็ไม่ประสบผล และทำยาก พุดง่าย ๆ ชุมชนอาสาที่ตัวกลางในการขับเคลื่อนและฟื้นฟูคลองแม่ข่า” (อานนท์ ต้นติวิวัฒน์, 12 พฤศจิกายน 2017)

จากบทสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาคลองแม่ข่าและลำน้ำสาขาเป็นการดำเนินแผนงานเชิงบูรณาการ มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ เพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างครอบคลุมและยั่งยืน โดยชุมชนเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา นั่นคือ การแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ต้องเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความต้องการของชุมชน หากแต่การดำเนินการเฉพาะส่วนของแต่ละชุมชนไม่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้นำไปสู่การประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ริมคลองแม่ข่าและลำน้ำสาขา เนื่องจากสาเหตุของปัญหาน้ำเน่าเสียมีความเชื่อมโยงกับพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมือง ตลอดจนการผลักดันสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาลำน้ำเน่าเสียไปสู่ปฏิกายสาธารณะของเมืองเชียงใหม่ โดยการเชื่อมโยงผลกระทบจากปัญหาน้ำเน่าเสียผลประโยชน์ร่วมผู้คนที่อยู่ในเมืองเชียงใหม่และองค์กรต่างๆ ที่สนใจประเด็นปัญหาทางสังคมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนเมืองเข้ามาร่วมทำงาน

ทั้งนี้ การแก้ไขปัญหาคลองแม่ข่ามีความเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนทางสังคมของเมืองเชียงใหม่ โดยเฉพาะการผลักดันเชียงใหม่ให้เป็นเมืองมรดกโลก ทำให้ปัญหาคลองแม่ข่ากลายเป็นปัญหาสาธารณะจนกระทั่งการแก้ไขและป้องกันปัญหาของคลองแม่ข่าเป็นหนึ่งในโครงการพระราชดำรินี้ของในหลวงรัชกาลที่ 10 ส่งผลให้ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากภาครัฐ ในมุมมองของตนเองการแก้ไขและป้องกันปัญหาคลองแม่ข่า คือ หน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบคลองแม่ข่า คือ เทศบาล หากแต่การดำเนินของภาครัฐมีความล่าช้าไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและสถานการณ์ปัญหา ในขณะที่ เครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่เข้ามาให้ความร่วมมือในการดำเนินไม่ว่าจะการสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์และ

เครื่องมือที่จำเป็นต่อการดำเนินงาน ตลอดจนการปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อการอยู่ร่วมกับระหว่างชุมชนกับสิ่งแวดล้อม โดยมีการดำเนินงานร่วมกับกลุ่มใจบ้านสตูดิโอ

ปัจจุบัน การแก้ไขและป้องกันปัญหาคลองแม่ข่าดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือของชุมชนเครือข่าย 32 ชุมชนที่อาศัยอยู่ตลอดแนวคลองแม่ข่า ทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นต่างจากการดำเนินงานในระยะแรกของตนเองเพียงคนเดียว เนื่องจากเมื่อเกิดสถานการณ์ปัญหาในแต่ละพื้นที่ ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนสามารถบริหารจัดการแก้ไขปัญหาได้ ในขณะเดียวกัน ชุมชนกำแพงงามถือเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน การสร้างอาสาสมัครในพื้นที่จึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยตนเองริเริ่มจากการเผยแพร่ข้อมูลผ่านการประกาศเสียงตามสาย เพื่อสร้างความตระหนักให้แก่คนชุมชน ซึ่งแนวคิดหลักในการกระตุ้นผู้คนในสังคมให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานคือ “...ถ้าคลองแม่ข่าอยู่ไม่ได้ ชุมชนก็จะอยู่ในพื้นที่ไม่ได้...” เพื่อให้ผู้คนในสังคมรู้สึกว่าการเกิดปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อทางลบต่อการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัว ตลอดจนการทำให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่เรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น จากการลงพื้นที่สำรวจปัญหาขยะและคุณภาพของน้ำในคลองแม่ข่า หากแต่ไม่สร้างทีมปฏิบัติงานของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากเด็กและเยาวชนต้องเข้าสู่ระบบการศึกษาและการทำงาน อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของตนเองไม่ว่าจะในฐานะประธานเครือข่ายชุมชนริมคลองแม่ข่าหรือสมาชิกในชุมชนกำแพงงาม มองว่า การดำเนินงานหากตนเองไม่ลงมือทำก็ไม่มีใครทำ ซึ่งสิ่งที่ได้รับตอบแทนการทำงานเพื่อสังคมคือ บุญ โดยเชื่อว่า การทำประโยชน์ต่อแม่น้ำ ถือเป็นการเคารพพระแม่คงคา และการสร้างประโยชน์แก่คนในชุมชน ก่อให้เกิดความสุขที่ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น

ทั้งนี้ การทำงานเพื่อสังคมสามารถสร้างจากกิจกรรมในชุมชน โดยมุ่งเน้นการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม ตลอดจนการดำเนินงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการยื่นข้อเรียกร้อง หรือการพัฒนาชุมชนต้องเกิดขึ้นเกิดจากการประชุมหารือของผู้คนในชุมชนและเครือข่ายของชุมชน เพื่อสรุปประเด็นปัญหาจัดทำข้อเสนอแก่รัฐ กล่าวได้ว่า ในมิติของชุมชนการดำเนินงานแก้ไขต้องเกิดจากความร่วมมือของผู้ในชุมชน ในขณะที่เดียวกับ จังหวัดเชียงใหม่ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงของเมืองทำให้ผู้คนบางกลุ่มไม่สามารถปรับตัวได้ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะความเป็นชุมชน เนื่องจากการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามายังพื้นที่จำนวนมาก หากแต่ในชุมชนกำแพงงามความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา และที่สำคัญคือ กลุ่มแรงงานถือเป็นกำลังในการพัฒนาชุมชน ดังนั้น การสร้างพลเมืองไม่ขึ้นอยู่กับความหลากหลายของผู้คนในพื้นที่แต่ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน โดยการรู้จักพื้นที่และให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น เพื่อการสร้างความรู้สึกร่วมในการดูแลรักษาคลองแม่ข่า นำไปสู่การต่อยอดพัฒนาชุมชนในอนาคต โดยมุ่งเน้นการปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนและสร้างการสัญจรทางน้ำ เพื่อเป็นรากฐานในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบการท่องเที่ยว

กาแพอาซ่า อาม่า และสมาชิกกลุ่ม Chiang Mai Trust

คุณอายุ จือปา ร้านกาแพอาซ่าอาม่า และ กลุ่ม Chiang Mai Trust มีการทำงานเพื่อสังคมเป็นของตนเองเรียนรู้และเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนทางสังคมมาตั้งแต่วัยเด็ก ปัจจุบันมุ่งเน้นการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่คนในสังคม ประกอบไปด้วย การศึกษา สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ เนื่องจากตนเองเติบโตขึ้นในชุมชนที่ไม่ได้รับการพัฒนาทางด้านสังคมมากนัก โดยเฉพาะทางด้านการศึกษา ซึ่งตนเองมีความเชื่อว่าการศึกษาเป็นการพัฒนาผู้คนไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในรูปแบบใด หากแต่การศึกษา ในระบบไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมได้อย่างครอบคลุม ในขณะที่ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นกับตนเองและคนในชุมชน จากการนำเสนอภาพข่าวคนที่อาศัยอยู่ร่วมกับป่าเป็นผู้สร้างปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาทางเศรษฐกิจ วิธีการผลิตทางการเกษตรของชุมชนในอดีตไม่เอื้อประโยชน์ต่อ การดำเนินชีวิต นำไปสู่การส่งเสริมปลูกพืชเศรษฐกิจ คือ กาแพ เพื่อสร้างต้นทุนทางเศรษฐกิจให้ชุมชน และเกิดการพัฒนาคคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชน

สำหรับบุคคลต้นแบบการพัฒนาของตนเองคือ สมเด็จพระเจ้าและในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยเฉพาะแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่การผสมผสานเข้าปรัชญาการดำเนินชีวิตของตนเอง เกิดเป็นเป้าหมายในการทำงานเพื่อสังคม นั่นคือ การดำเนินงานประเด็นทางด้านการศึกษา ความเป็นอยู่ และเรื่องปากท้องต้องดำเนินงานควบคู่กันไปด้วยกัน และนำไปสู่การต่อยอดธุรกิจเพื่อสังคม หรือเรียกว่า การทำงานแบบบูรณาการ มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อศักยภาพ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และความเชื่อของคนในชุมชนหากแต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่ได้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ของชุมชน โดยเชื่อว่า การทำงานเพื่อสังคมเป็นหน้าที่ของทุกคนในสังคม การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชน การสร้างความภูมิใจให้แก่เกษตรกร เนื่องจากตนเองเติบโตขึ้นมาในครอบครัวทำการเกษตร บิดามารดาทำให้เห็นว่า ตนเองต้องทำในสิ่งที่แตกต่างออกไป โดยเปลี่ยนมุมมองการทำงานการเกษตรจากเดิมเน้นปริมาณเป็นการเน้นคุณภาพ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หากตนเองดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับบิดามารดาของตน การพัฒนาจะไม่เกิดขึ้น ทั้งนี้ ความแตกต่างของบริบททางสังคมเป็นความท้าทายในการทำงานเพื่อสังคม ทำให้ไม่สามารถใช้รูปแบบการพัฒนาที่เป็นแบบแผนเดียวกันในแต่ละพื้นที่

การทำงานเพื่อสังคมในมุมมองของตนเองไม่จำเป็นต้องให้นิยามความหมาย สิ่งที่สำคัญคือ เราเข้าใจตัวเองมากแค่ไหนและสิ่งที่ตนทำส่งผลต่อสังคมอย่างไร “...ไม่ว่าคุณทำอาชีพอะไรก็ได้สามารถสร้างสังคมที่ดีขึ้นได้...” การมีจิตสาธารณะ คือ จิตใจพร้อมที่จะทำงาน เพื่อพัฒนา แก้ไขและบรรเทาทุกข์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและส่งผลกระทบต่ออนาคต คนมีจิตใจดีพร้อมทำงานเพื่อสังคม การนิยามความหมายขึ้นอยู่กับงานและผลที่เกิดขึ้น การทำงานเพื่อสังคมไม่จำเป็นต้องเป็นหน้าที่ของภาครัฐ ทุกคนสามารถขับเคลื่อนประเทศนี้ได้ตามความชำนาญเฉพาะด้านของตนเอง “...ถ้าเราเราฝากความหวังแค่รัฐจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ใหญ่ได้ รัฐบาลคือ ประชาชน อย่ามองว่าเป็นหน้าที่ แต่มองว่าความรู้สึกร่วมในการทำสิ่งที่ดี...” ดังนั้น การดำเนินงานแก้ไขและ

ป้องกันปัญหาทางสังคม หากแบ่งหน้าที่รับผิดชอบว่าเป็นหน้าที่ของใคร สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ การชิงแย้งอำนาจ สิทธิ และความรับผิดชอบในการดำเนินงาน ในทางกลับกัน แต่ละฝ่ายปิดภาวะความรับผิดชอบของตนให้แก่ผู้อื่น การดำเนินงานจึงต้องคำนึงถึงความสามารถของแต่ละฝ่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การทำธุรกิจกาแฟในนามของร้านอาชาอามาไม่ได้เป็นเพียงธุรกิจของตนเพียงคนเดียว แต่เป็นธุรกิจของชุมชน บทบาทหน้าที่หลักของตน คือ การสร้างความรู้ในกระบวนการผลิต และที่สำคัญคือ การสร้างตลาด ในการจำหน่ายสินค้าแก่ชุมชน ตลอดจนการสร้างกระบวนการพัฒนาในระยะยาว โดยเปิดรับอาสาสมัครเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชน การดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของเกษตรกรควบคู่ไปกับการทำธุรกิจเพื่อสังคม สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือความยั่งยืนสอดคล้องกับบริบททางสังคมในพื้นที่หรือไม่ และมองภาพรวมของการทำงาน เครือข่ายทางสังคมของตนเองว่า กำลังดำเนินงานในประเด็นใด มีความเกี่ยวข้องกับใครบ้างเพื่อให้สามารถบรรลุ เป้าหมายได้ หรือเรียกว่า การพัฒนาร่วม โดยการหาจุดร่วมในการดำเนินงานกับผู้อื่นนำไปสู่การค้นพบพลังในการขับเคลื่อนสังคม และแรงบันดาลใจในการดำเนินงานทั้งต่อตนเอง ผู้คนในสังคมไม่ว่าจะสังคมหรือสังคมโลก

ทั้งนี้ ชุมชนถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เมื่อคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไข และป้องกันปัญหา ตลอดจนการพัฒนาชุมชนของตนเอง หากแต่คนรุ่นใหม่ขาดกำลังใจในการทำงานเพื่อสังคม การดำเนินงานจำเป็นต้องสร้างบรรยากาศทางสังคมที่เอื้อต่อการแสดงออกของคนในสังคมและเสริมสร้าง แรงผลักดันให้ผู้คนที่จะทำอะไรบางอย่างเพื่อสังคม ในขณะที่เดียวกัน ความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนที่ เชื่อมโยงกันอยู่ในสังคมมีความสำคัญต่อการทำงานเพื่อสังคม ในมิติของการสร้างเครือข่ายขยายขอบเขตการ ขับเคลื่อนทางสังคม ส่งผลให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จมากกว่าการดำเนินงานของตนเองเพียงคนเดียว ปัจจุบันการดำเนินงานร่วมกับกลุ่มหรือเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่หลายกลุ่ม อาทิเช่น สายใต้ออกรถ ป่าเขาลมหายใจเรา สวนผักคนเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ ตนเองและกลุ่มเพื่อนทำงานเพื่อสังคม รวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่ม Chiang Mai Trust เพื่อเป็นตัวกลางประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายทางภาคประชา สังคมของจังหวัดเชียงใหม่ ทำหน้าที่ระดมทรัพยากรและข้อมูลที่เป็นต่อการดำเนินงานเพื่อสังคม เพื่อให้การ สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มหรือภาคประชาสังคมต่าง ๆ ตลอดจนการสนับสนุนการริเริ่มการทำกิจกรรม และโครงการจิตสาธารณะ และการดำเนินให้ความช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม

จังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการทำงานเพื่อสังคม ความเป็นเชียงใหม่ทำให้ผู้คนพร้อมที่ทำอะไรบางอย่างเพื่อสังคมอย่างไม่มีใครเป็นเจ้าของเพียงผู้เดียว ทุกคนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ ขับเคลื่อนทางสังคม โดยทุกคนมีความรับผิดชอบ มีสิทธิเท่าเทียมกัน ส่งผลให้ผู้นำในการทำกิจกรรม เปลี่ยนแปลงตามความสามารถ นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมที่ใหญ่ขึ้น กล่าวได้ว่า การทำงานเพื่อสังคม เกิดขึ้นจากความรู้สึกร่วมว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยไม่ยึดติดกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งการทำงานเพื่อ

สังคมของตนเองไม่ได้เป็นเพียงการก่อให้เกิดผลประโยชน์เฉพาะพื้นที่ หากแต่ผลประโยชน์เกิดขึ้นต่อผู้คนสังคมโลก เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองสากลทำให้มีความหลากหลายของผู้คน การดำเนินงานของตนเองเสมือนการสร้างแรงกระตุ้นต่อผู้คนในสังคม ส่งต่อพลังและกำลังใจในการก้าวออกมาทำอะไรบางอย่างให้แก่สังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมอย่างยั่งยืน ตลอดจนการเป็นต้นแบบของการพัฒนาสังคมแก่พื้นที่อื่น ๆ โดยทำให้ผู้คนในสังคมคิดว่า คนเชียงใหม่ทำได้ เราก็สามารถทำได้เช่นกัน

ในขณะที่เดียวกันการวางแผนการดำเนินงานจำเป็นต้องสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการขับเคลื่อนสังคมในระดับประเทศ หากแต่การทำงานเพื่อสังคมไม่สามารถรอได้ ส่งผลให้เกิดกระบวนการคิดว่าในฐานะคนเชียงใหม่หรือสมาชิกของสังคมสามารถทำอะไรได้บ้าง โดยการเริ่มต้นจากตัวเอง เพื่อให้เกิดสิ่งดี ๆ และการแบ่งปันในสังคม นั้นหมายถึง การทำงานเพื่อสังคมต้องเป็นงานที่สามารถเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนในระยะยาวและมีการพัฒนาอยู่เสมอ นำสู่ทิศทางในการดำเนินงานของตนเอง โดยจะมุ่งเน้นการทำงานเพื่อสังคมเป็นงานหลัก สร้างทีมดูแลกิจการ สร้างระบบเศรษฐกิจที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชน และที่สำคัญคือ การสร้างพื้นที่ให้ผู้คนแสดงออกและการเรียนรู้ของผู้คนในสังคมผ่านการดำเนินงานเพื่อสังคม

ผู้แทนสำนักภาคเหนือของสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน) :

TCEB

การสัมภาษณ์นักกิจกรรมทางสังคม คุณอรช บุญ-หลง ผู้ทำหน้าที่เชื่อมประสานเครือข่ายการทำงานภาคประชาสังคม ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีบทบาทในภาคประชาสังคมมายาวนานกว่า 10 ปี มุ่งเน้นการทำงานขับเคลื่อนทางสังคมทั้งในมิติของศิลปะ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เกษตรอินทรีย์ และการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันเป็นผู้แทนสำนักภาคเหนือของสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน) หรือ TCEB ซึ่งเป็นการหลอมรวมประสบการณ์การทำงานและเครือข่ายภาคประชาสังคม นำไปสู่การขับเคลื่อนเมืองเชียงใหม่ โดยกระบวนการทำงานที่เป็นระบบและมีแบบแผนชัดเจนด้วย MICE (Meetings, Incentive, Conventions และ Exhibitions)

เส้นทางในการเป็น “นักกิจกรรม” หรือ การทำงานเพื่อสังคมของคุณอรช บุญ-หลง ได้รับการหล่อหลอมผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมนับตั้งแต่วัยเด็ก ตนเองเติบโตขึ้นภายใต้บรรยากาศการทำงานด้านวิชาการไม่ว่าจะเป็นบิดา มารดา คุณลุง และคุณป้า ล้วนแล้วแต่เป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัยและทำการวิจัยร่วมกับชุมชน ตลอดจนการเคลื่อนไหวเรียกร้องด้านสิ่งแวดล้อมและสิทธิด้านต่าง ๆ ของผู้คนในสังคม โดยบิดาของตนทำงานวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่น มารดาเป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมือง และที่สำคัญคือ คุณป้าและคุณลุงเป็นผู้ร่วมการก่อตั้งศูนย์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากประสบการณ์การดำเนินงานของคน

ใกล้ตัว ก่อให้เกิดการเรียนรู้กระบวนการทำงานเพื่อสังคมว่า การดำเนินงานอย่างระบบ และผู้คนในสังคมมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ดังนั้น การทำงานเพื่อสังคมจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัว หากแต่เกิดขึ้นรอบตัวเรา ในมิติทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์การขับเคลื่อนทางสังคมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในสังคม

ในขณะที่เดียวกันการเรียนในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ทำให้มีความสนใจเรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ โดยมองว่า งานสถาปัตยกรรมจะไม่สมบูรณ์แบบ หากไม่การกล่าวถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยอันเป็นที่มาของงานสถาปัตยกรรมทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน ส่งผลให้มีความสนใจไม่เพียงแต่สะท้อนผ่านสถาปัตยกรรม หากแต่ครอบคลุมผู้สร้างวัฒนธรรมและยุคสมัยนั้น ๆ นำไปสู่การเรียนรู้ต่อในสาขาการจัดการวัฒนธรรมที่ประเทศฝรั่งเศส จึงมีโอกาสร่วมทำงานร่วมกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของประเทศฝรั่งเศสและประเทศไทย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองด้านวัฒนธรรม และเรียนรู้กระบวนการจัดการวัฒนธรรมหลายรูปแบบ ในมุมมองของตนเอง วัฒนธรรมถือเป็นประตูสู่ประเทศต่าง ๆ ได้ เป็นสิ่งที่ผู้คนสามารถเข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย ผู้คนเริ่มทำความรู้จักกันผ่านวัฒนธรรม

ต่อมาหลังสำเร็จการศึกษาตนเองเดินทางกลับมายังจังหวัดเชียงใหม่ เริ่มต้นการทำงานที่ตนรักและชื่นชอบ หากแต่การทำงานไม่สามารถเติมเต็มความรู้สึกของตน ในมิติของการก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม โดยตนเองรู้สึกว่ “...อยากทำอะไรที่สนุก อยากทำอะไรทำให้เมือง ในมิติที่เราทำได้ ไม่อยากไปอยู่ที่อื่น...” ประกอบจังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ปรากฏภาพกลุ่มบุคคลทำงานเพื่อเมืองด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเวลายาวนาน ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการเป็นเมืองขนาดใหญ่ ทำให้เป็นพื้นที่เป้าหมายของการสร้างโครงการต่าง ๆ หรือทำอะไรบางอย่างในพื้นที่ ในขณะที่เดียวกัน คนเชียงใหม่ตั้งคำถามกับสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่เสมอ การทำงานเพื่อสังคมจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัว ทำให้ตนเองเข้าร่วมการทำกิจกรรมกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่สอดคล้องสิ่งที่ตนเองรักและชื่นชอบ การทำงานเพื่อสังคมไม่มีแบบแผนชัดเจน หรือที่เรียกว่า เป็นการทำงานตามธรรมชาติ

การทำงานเพื่อสังคมในฐานะนักกิจกรรม เริ่มต้นจากกิจกรรมร่วมกับคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ณ คุ่มเจ้าบุรีรัตน์ เกิดการผสานการทำงานด้านวัฒนธรรมเข้ากับประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งเข้าเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการทำงานของ TCEB ทำให้การดำเนินงานของตนเองมีระบบและเป้าหมายชัดเจน ทั้งนี้ กระบวนการทำงานต้องมีการประชุมหารือหาจุดร่วมของความต้องการของตนเองและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนการวางแผนการทำงาน เพื่อให้การทำงานก่อประโยชน์แก่ผู้อื่นและสังคมอย่างครอบคลุมในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน นั้นหมายถึง การทำงานต้องคำนึงถึงผู้คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องและบริบททางสังคม โดยมองภาพรวมของการดำเนินงาน เพื่อความสำเร็จในการดำเนินงาน เนื่องจากสังคมไทยมีการ

เปลี่ยนแปลงผู้นำองค์กรบ่อยครั้ง ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง สิ่งที่ต้องทำคือ การตั้งคำถามกับตนเองว่า ทำอย่างไรการดำเนินงานสามารถเดินหน้าต่อไปได้

การดำเนินงานของตนเองไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการขับเคลื่อนทางสังคมทุกประเด็นที่เกิดขึ้น โดยการเข้าร่วมกิจกรรมตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสนใจและความสามารถของตนเอง หากไม่มีความรู้และความชำนาญเฉพาะด้านเกี่ยวกับการดำเนินงาน ตนเองจะเปลี่ยนบทบาทไปสู่การเป็นผู้เรียนรู้และให้การสนับสนุนเป็นตัวกลาง การประสานความร่วมมือด้านต่าง ๆ ตามความสามารถ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จที่ก่อให้เกิดผลดีต่อผู้คนในสังคม กล่าวคือ ตนเองทำในสิ่งที่มีความสุขและประสบความสำเร็จ โดยตนเองมองว่า การทำงานเพื่อสังคมเป็นหน้าที่ของทุกคนในสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมสามารถเกิดขึ้นได้จากพลังของผู้คนในสังคม ทั้งนี้ ตนเองเชื่อและศรัทธาคนตัวเล็ก ๆ ที่ทำงานเพื่อสังคมอย่างจริงจังและสม่ำเสมอในทุกวัน โดยมองว่า “...การลงมือทำสิ่งเล็ก ๆ ของคนตัวเล็ก ๆ ในสังคมอย่างสม่ำเสมอ ก่อให้เกิดความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ต่อสังคม...” (อรช บุญ-หลง, การสื่อสารส่วนบุคคล) ดังจะเห็นได้จาก การต่อสู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อเรียกร้องการได้รับสิทธิต่าง ๆ ในฐานะของมนุษย์คนหนึ่งที่เกิดขึ้นอย่างยาวนาน การต่อสู้ของพวกเขากลายเป็นแรงผลักดันตนเองให้ไม่ท้อถอย การขับเคลื่อนสังคมเป็นที่เราต้องทำ

ทั้งนี้ การทำงานเพื่อขับเคลื่อนสังคมไม่ว่าจะเป็นประเด็นปัญหาใดต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินงาน โดยเฉพาะประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม การเชื่อมประสานให้ผู้คนมองเห็นความรุนแรงของปัญหาเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ปัญหา โดยการรณรงค์ให้ผู้คนเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม เปิดพื้นที่สาธารณะให้แก่สังคม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเสนอแนวทางในการแก้ไขและป้องกันปัญหา หรือที่เรียกว่า การทำงานเชิงบวก โดยร่วมการดำเนินงานประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกับ “ภาคีเครือข่ายรักษ์ดอยหลวงเชียงดาว” เกี่ยวกับปัญหาไฟป่าและฝุ่นควัน มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหในระยะยาว โดยการสร้างเครือข่าย 12 ชุมชนต้นแบบในการแก้ไขและป้องกันไฟป่าและฝุ่นควัน ภาคีเรารักษ์ดอยหลวงเชียงดาวพยายามสื่อสารกับสังคมผ่านการสื่อออนไลน์ เพื่อให้เห็นความสำคัญของพื้นที่และสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น

สำหรับการทำงานเพื่อสังคมของตนเองไม่ยึดติดกับนิยามความหมายของคำว่า จิตอาสา จิตสาธารณะ อาสาสมัครหรือคำอื่น ๆ โดยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อผู้อื่นและสังคม ในอีกด้านหนึ่ง การทำงานเพื่อสังคมนำไปสู่ข้อค้นพบประการหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับตัวตนและการการทำงานของตนเอง นั่นคือ หลักอภิปุทธิ หรือ ความหมายการใช้ชีวิตอยู่แบบญี่ปุ่น การทำสิ่งที่ตัวเองรัก การทำสิ่งที่หาเลี้ยงชีพได้ การทำสิ่งที่โลกต้องการและเป็นสิ่งที่เราทำได้ดี และที่สำคัญคือ การเลือกคนให้เข้ากับงานที่ทำ (Put the right man on the right job) หากตนเองไม่สามารถทำได้หรือไม่มีความรู้และความชำนาญเพื่อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ

บุคคลทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นที่พบว่า บทบาทของการเป็นอาสาสมัครระดับปัจเจกบุคคลปรากฏให้พบเห็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในสถานการณ์ของปัญหาสิ่งแวดล้อมและการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งนับตั้งแต่ช่วงปลายเดือนธันวาคม พ.ศ.2562 เป็นต้นมา หลายประเทศในภูมิภาคเอเชียประสบกับปัญหาการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 จนกระทั่งเกิดการแพร่ระบาดของโรคภายในประเทศไทย ช่วงกลางเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 ทำให้จำนวนผู้ติดเชื้อในประเทศเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วและพบผู้ติดเชื้อกระจายตัวอยู่ในหลายจังหวัด (กรมควบคุมโรค, 2562) รัฐบาลจึงพยายามควบคุมการระบาดของโรคตามมาตรการขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization - WHO) (WHO, 2019) และประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินควบคุมโควิด 19 (พรก.ฉุกเฉิน) นับตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2563 เพื่อควบคุมการระบาดของโรค มาตรการสำคัญมุ่งเน้นการควบคุมการเดินทางระหว่างประเทศและภายในประเทศ การควบคุมช่วงเวลาการออกนอกเคหะสถานของประชาชน การปิดสถานที่เสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรค อาทิเช่น สถานบันเทิง สนามมวย ตลาดนัด ห้างสรรพสินค้า ร้านนวดแผนไทย ร้านตัดผม เป็นต้น (รัฐบาลไทย, 2563) การประกาศใช้มาตรการในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้เกิดสภาวะการว่างงานของแรงงานจำนวนมาก โดยเฉพาะแรงงานในภาคธุรกิจและบริการ แรงงานนอกระบบ และแรงงานรับจ้างรายวัน เนื่องจากสถานประกอบการต่าง ๆ ปิดกิจการชั่วคราวอย่างกะทันหันตามคำสั่งของรัฐบาล ในช่วงสถานการณ์วิกฤติโควิด-19 จังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่ที่มีผู้ที่ได้รับผลกระทบจำนวนมาก เนื่องจากเชียงใหม่มีลักษณะเป็นเมืองขนาดใหญ่ประกอบไปด้วยภาคธุรกิจการท่องเที่ยงและบริการ หากแต่ผู้ที่ได้รับผลกระทบไม่ได้มีเพียงผู้ประกอบการและแรงงานเท่านั้น แต่ผลกระทบครอบคลุมวิถีชีวิตของบุคคลทั่วไปทุกอาชีพทุกชนชั้นในสังคม โดยความรุนแรงสถานการณ์ปัญหาของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ในขณะที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมกำลังประสบปัญหาการดำเนินชีวิต อีกด้านหนึ่งเกิดการรวมตัวของกลุ่มบุคคลหลากหลายอาชีพ เพื่อให้การช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาเบื้องต้นแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ปัญหาในแต่ละพื้นที่โดยเฉพาะในพื้นที่เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ในบริบทที่กล่าวมาทำให้เกิดบุคคลที่ทำงานจิตสาธารณะในระดับปัจเจกบุคคล ซึ่งในการศึกษาวิจัยนี้ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูบู้คและครอบครัว กลุ่มคุณปอนอร์เกต โรงทานครูพายุ กลุ่มธุรกิจวอร์มอัพ กลุ่มเราต้องรอดไปด้วยกัน คุณกรรณิกา เพชรแก้ว อาจารย์หญิง โดยทุกคนได้ออกมาช่วยเหลือประชาชนและชุมชนในช่วงของการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งรูปแบบการบทบาทของอาสาสมัครนั้นมีลักษณะใกล้เคียงกัน กล่าวคือในระยะแรก มุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือด้านอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน คือ อาหารและน้ำดื่มจำนวนเพียงพอต่อการรับประทานในหนึ่งมื้อ การดำเนินงานมีลักษณะเป็นงานตั้งรับ กระบวนการผลิตอาหารผ่านครัวกลาง ผู้ที่ได้รับผลกระทบจะต้องเดินทางเข้า

ไปรับประทานอาหารตามจุดต่าง ๆ ที่กลุ่มบุคคลและองค์กรต่าง ๆ กำหนดสถานที่ไว้ภายใต้การควบคุมดูแลจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในขณะที่เดียวกัน กลุ่มบุคคลพยายามปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานไปสู่การดำเนินงานเชิงรุก ลงพื้นที่นำอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภคส่งมอบให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบ รวมไปถึงการดำเนินงานร่วมกับคนในพื้นที่ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาทางด้านจิตใจและสังคมที่อาจเกิดขึ้น (ผู้จัดการออนไลน์, 2563)

ในช่วงสถานการณ์ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 กลุ่มบุคคลต้นแบบการทำงานจิตสาธารณะของกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ คือ กลุ่มเราต้องรอดไปด้วยกัน และคุณปอ จากร้านนอร์เกต โดยดำเนินการแจกอาหารและสิ่งของที่จำเป็นนับตั้งแต่หลังจากประกาศใช้มาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของโรค โดยรัฐบาล นำไปสู่การรวมกลุ่มของบุคคลแจกอาหารในพื้นที่อื่น ๆ กล่าวได้ว่า การทำงานเพื่อสังคมของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสถานการณ์วิกฤต หากมีการริเริ่มดำเนินการจะก่อให้เกิดแรงกระเพื่อมทางสังคม กระตุ้นให้คนที่มีความรู้สึกอยากเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาและความพร้อมทั้งร่างกาย แรงใจและทรัพยากร สามารถก้าวข้ามขีดจำกัดของตนเองออกมาให้ความช่วยเหลือผู้อื่นทั้งนี้ จุดเริ่มต้นของการแจกอาหารของกลุ่มบุคคลในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่เกิดขึ้นบนพื้นฐานความเชื่อใกล้เคียงกัน นั่นคือ อาหาร เป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม เมื่อความต้องการขั้นพื้นฐานถูกเติมเต็ม จะทำให้ผู้คนมีพลังในการแก้ไขปัญหาและให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมต่อไป และที่สำคัญคือ การแจกอาหาร เป็นการส่งมอบกำลังใจให้แก่ผู้คนที่ประสบปัญหาในสังคม และ เป็นการเยียวยาจิตใจของทั้งกลุ่มอาสาสมัครและผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อนให้หลุดพ้นจากความรู้สึกหดหู่และสิ้นหวัง (คุณกรรณิกา เพชรแก้ว จัดการบริจาคอาหารให้แก่บุคคลทั่วไปและช่วยเหลือสิ่งของให้แก่แรงงานต่างด้าวที่เป็นแม่เลี้ยงเดียวในการเลี้ยงดูบุตร)

คุณกรรณิกา เพชรแก้วซึ่งมีบทบาทด้านสื่อมวลชนทั้งในและต่างประเทศ ให้ความเห็นว่าผลกระทบสำคัญของการประกาศใช้มาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของรัฐบาลที่ไม่มีการกำหนดระยะเวลาการบังคับใช้ที่แน่นอน ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อผู้ประกอบการและแรงงานโดยตรง ผู้ประกอบการบางรายต้องปิดกิจการถาวรและต้องแบกรับภาระหนี้สิน ทำให้ไม่สามารถจ่ายค่าชดเชยให้แก่แรงงานได้ ในขณะที่แรงงานบางส่วนถูกเลิกจ้าง ลดชั่วโมงทำงานหรือค่าจ้างลงจากเดิม กล่าวได้ว่า สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคและมาตรการควบคุมของรัฐ ส่งผลกระทบต่อผู้คนทุกภาคส่วนในสังคม เกิดสภาวะว่างงาน รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต เกิดสภาวะความไม่มั่นคงทางจิตใจ ความเครียดจากการไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทรอบข้าง ทำให้บุคคลไม่สามารถแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ทางสังคมของตนเอง

การทำงานอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะจากสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ มีลักษณะเป็นงานสังคมสงเคราะห์ ครูบู้ค หรือคุณวิริยะพัฒน์ คีตวัฒน์เป็นบุคคลหนึ่งที่เชื่อว่ากลไกสำคัญในการขับเคลื่อนผู้คนให้ออกมาช่วยเหลือซึ่งกันและกันคือ การกล่อมเกลากายทางศาสนาที่ทุกศาสนากล่อมเกลากเกี่ยวกับความเสียสละ

เนื่องจากวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาว่าด้วย การให้ การบริจาค ความเมตตา การให้ความรักต่อเพื่อนมนุษย์ เมื่อเห็นผู้ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต บุคคลมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ มีความคิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตนเอง เพื่อให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข หรือ หลุดพ้นจากความรู้สึกสิ้นหวังและมีกำลังใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากความเชื่อทางศาสนาของแต่ละบุคคล สำหรับต้นแบบของการทำงานเพื่อสังคม ซึ่งถือว่าเป็นแรงบันดาลใจให้ปัจเจกบุคคลที่สำคัญ ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ ภาพการทรงงานให้ความช่วยเหลือผู้คนในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ก่อให้เกิดการตั้งคำถามต่อตนเองว่า การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสามารถให้ความช่วยเหลือผู้อื่นได้บ้าง ในขณะเดียวกันสมาชิกในครอบครัวถือเป็นต้นแบบที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นของปัจเจกบุคคล การเติบโตขึ้นในครอบครัวที่มีการทำบุญ การบริจาค และการทำงานให้ความช่วยเหลือผู้อื่นรูปแบบอื่น ๆ ส่งผลให้มีความรู้สึกและจิตใจที่อยากจะช่วยเหลือผู้อื่นและทำประโยชน์เพื่อสังคม

จากข้อมูลของเครือข่ายภาคประชาสังคมและกลุ่มบุคคลที่แสดงออกซึ่งจิตสาธารณะในการทำงานอาสาสมัครในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ สะท้อนการปะทะกันระหว่างการพัฒนาและกระบวนการเกิดขึ้นของเมืองที่มุ่งเน้นการสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจจากสังคมเกษตรสู่สังคมอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอใกล้เคียง นำไปสู่การขยายตัวของเมืองควบคู่ไปกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและความทันสมัย การเติบโตของธุรกิจการท่องเที่ยวและภาคบริการและการเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการอพยพของแรงงานเข้าสู่เมืองเพื่อประกอบอาชีพ ทั้งนี้ การเติบโตอย่างรวดเร็วของเมืองเชียงใหม่ ภายใต้กระบวนการพัฒนาส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรมของท้องถิ่น ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ การพัฒนากระจุกตัวอยู่ในบางพื้นที่ ความไม่มั่นคงของที่อยู่อาศัยและอาหาร ปัญหามลพิษทางอากาศ ปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะจากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของบุคคลจากหลากหลายอาชีพ เพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมด้านต่าง ๆ ในพื้นที่

เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคม คือ ความรับผิดชอบต่อสังคมความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การแก้ไขปัญหาทางสังคมและให้การช่วยเหลือผู้อื่นถือเป็นหน้าที่และสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติ ไม่ใช่หน้าที่รับผิดชอบของรัฐเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการทำงานในลักษณะเครือข่ายร่วมกัน โดยรัฐมีบทบาทในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้ครอบคลุมผลประโยชน์ร่วมของผู้คนทุกกลุ่มในสังคม ในขณะเดียวกัน การทำงานอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะต่าง ๆ ที่ดำเนินงานโดยภาคประชาสังคมสะท้อนให้เห็นถึง ความล้มเหลวของรัฐในการแก้ไขปัญหา รัฐไม่สามารถดำเนินงานให้ ความช่วยเหลือผู้คนในสังคมได้มีประสิทธิภาพ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการขาดแคลนทรัพยากรบุคคล งบประมาณและที่

สำคัญคือ ระบบงานราชการไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงานในสถานการณ์ฉุกเฉิน นำไปสู่การดำเนินงานในลักษณะ
เครือข่ายภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานภาครัฐร่วมกัน เพื่อให้เสริมสร้างประสิทธิภาพ
การดำเนินงาน สามารถแก้ไขและป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นให้ครอบคลุมผลประโยชน์ร่วมของผู้คนทุกกลุ่มในสังคม

การรวมกลุ่มเพื่อทำงานจิตสาธารณะ โดยส่วนมากเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มของญาติพี่น้อง เพื่อน คน
รู้จัก และเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวของแต่ละบุคคล มีลักษณะเป็นการรวมกลุ่มแบบหลวม ๆ ทำให้รูปแบบ
การทำงานค่อนข้างเป็นอิสระ สามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์หรือความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มที่เห็น
สอดคล้องกัน และระหว่างการดำเนินการของกลุ่มอาจมีสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มในฐานะอาสาสมัครหรือนำสิ่งของ
ต่าง ๆ สนับสนุนการทำกิจกรรมจิตสาธารณะของกลุ่ม หากแต่ระยะเวลาในการดำเนินงานไม่แน่นอน อาจยุติ
บทบาทลงเมื่อสถานการณ์กลับสู่สภาวะปกติ อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของกลุ่มบุคคลทั่วไปที่ทำงานจิต
สาธารณะในพื้นที่ถือเป็น “ต้นแบบ” ในการริเริ่มทำงานเพื่อสังคมแก่บุคคลอื่น ๆ ในสังคม

ตาราง 3.2 สรุปประเด็นการขับเคลื่อนและการดำเนินงานของกลุ่มจิตสาธารณะและเครือข่ายภาคประชาสังคม

ลำดับ	รายชื่อ	ภูมิลำเนา	กลุ่ม/เครือข่าย	ประเด็นปัญหา	การดำเนินงาน
1.	นายวิริยะพัฒน์ คีตวัฒน์	เชียงใหม่	บุคคลทั่วไป	สถานการณ์โควิด19	การบริจาคเงินเริ่มต้นจากการระดมทุนภายในครอบครัวและกลุ่มเพื่อน เพื่อจัดทำอาหารและแจกจ่ายให้ประชาชนในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด 19
2.	นางภัทรานิษฐ์ โพธิยารมย์	เชียงใหม่	กลุ่มสายใต้ออกรถ	ฝุ่นควันและไฟฟ้า	เริ่มต้นโครงการ “ลมหายใจสายใต้” เพื่อระดมเงินทุนในการแก้ไขและป้องกันปัญหาฝุ่นควัน 2.5 เพื่อจัดซื้อเครื่องฟอกอากาศ หน้ากากอนามัย และอุปกรณ์จำเป็นให้แก่โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และสถานพยาบาล รวมไปถึงการจัดซื้ออุปกรณ์ดับไฟฟ้าให้เจ้าหน้าที่ในช่วงสถานการณ์วิกฤตไฟฟ้าบริเวณอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย และการจัดทำอาหารและแจกจ่ายให้แก่แรงงานข้ามชาติในพื้นที่ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ปัจจุบันร่วมกับเครือข่ายภาคประชาชนในเชียงใหม่จัดทำโครงการ “สวนผักคนเมือง” เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร
3	นางสาวลักขณา ศรีหงส์	เชียงใหม่	เครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวย หอม	สิ่งแวดล้อม ฝุ่นควันและไฟฟ้า	การสร้าง “พื้นที่สีเขียว” ในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหาฝุ่นควันและปัญหาสิ่งแวดล้อมให้เมืองเชียงใหม่ น่าอยู่ ประกอบไปด้วย <ol style="list-style-type: none"> 1. โครงการ “สวนผักฮักเมือง” และการสร้างอาสาสมัคร “Green Ranger” ส่งเสริมการปลูกผักสวนครัวและเกษตรอินทรีย์ 2. โครงการ “เติมเต็มต้นไม้ใหญ่” และ “หมอดต้นไม้” อนุรักษ์และเพิ่มจำนวนต้นไม้ในพื้นที่เมือง การฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะ 3. เขียวชมเมือง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ 4. ฮักเวียงซ้อป ตลาดกระจายผลผลิตจากเกษตรอินทรีย์ไปยังผู้บริโภคโดยตรง
4.	นายชนกนันท์ นันตะวัน	อุบลราชธานี			

ลำดับ	รายชื่อ	ภูมิลำเนา	กลุ่ม/เครือข่าย	ประเด็นปัญหา	การดำเนินงาน
5.	นางสาวดาวดำ นายทุน	เชียงราย	เยาวชนอาสา	ปัญหาทางสังคมทั่วไป	การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมจิตสาธารณะของชุมชน มหาวิทยาลัย และสังคม และการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นและชุมชน โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มแรงงานข้ามชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มคนไร้บ้าน อาทิเช่น การบริจาคอาหารและสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน
6.	นายประสิทธิ์ คุรุธาโรจน์	กำแพงเพชร	เยาวชนอาสา	ปัญหาทางสังคมทั่วไป และ การมีส่วนร่วมทางการเมือง	การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมจิตสาธารณะของชุมชน โรงเรียน มหาวิทยาลัย และสังคม ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 เป็นอาสาสมัครให้การช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติ
7.	นายศุภวุฒิ บุญมหาธนากร	เชียงใหม่	กลุ่มสวนผักคนเมือง	การใช้พื้นที่ สาธารณะในเมืองเชียงใหม่	ใจบ้านสตูดิโอ มุ่งเน้นการสร้างพื้นที่สาธารณะในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ ภายใต้แนวคิด “การออกแบบเพื่อสังคม” เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้คนในเมืองเชียงใหม่ นำไปสู่การดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคมและหน่วยงานภาครัฐสร้างพื้นที่สาธารณะใจกลางเมืองเชียงใหม่ในนาม “สวนผักคนเมือง” เพื่อเป็นต้นแบบการสร้างความมั่นคงทางอาหาร และ การดำเนินงานฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะของแม่เชียงใหม่ ได้แก่ คลองแม่ข่าและลำน้ำสาขา ตลอดจนการพัฒนาพื้นที่ชุมชนคลองแม่ข่าให้สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เพื่อสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยแก่ผู้คนในเมือง
8.	กนกนวรรณ มีพรหม	เชียงใหม่	กลุ่ม In Chiang Mai	การเปลี่ยนแปลงของเมือง และ คุณภาพชีวิต	การจัดตั้งกลุ่ม “In Chiang Mai” เพื่อนำเสนอภาพของจังหวัดเชียงใหม่ในแง่มุมที่แตกต่างออกไปจากเดิม โดยมุ่งเน้นสร้างความเข้าใจวิถีชีวิตวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงของผู้คนและเมืองเชียงใหม่

ลำดับ	รายชื่อ	ภูมิลำเนา	กลุ่ม/เครือข่าย	ประเด็นปัญหา	การดำเนินงาน
					ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ตนเองได้ทำงานร่วมกับมูลนิธิ เพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ (MAP Foundation) ดำเนินงานจัดหาของใช้จำเป็นสำหรับแรงงานข้ามชาติผู้หญิง
9.	Thida Win (หญิงหอม)	รัฐฉาน	มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ (Map Foundation)	แรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะแรงงานผู้หญิง	การให้ความช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และใกล้เคียง เพื่อป้องกันปัญหาการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติผู้หญิงนำไปสู่การเข้าร่วมทำกิจกรรมกับเครือข่ายปฏิบัติงานสตรีไทใหญ่ (SWAN) ตลอดจนให้การช่วยเหลือแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันแรงงานข้ามชาติ ซึ่งเกิดจากข้อจำกัดทางภาษา องค์กรความรู้ และความแตกต่างทางชาติพันธุ์ของแรงงานข้ามชาติกับผู้คนในพื้นที่ ฯลฯ
10.	นางสาวชนินทร เพ็ญสูตร	เชียงราย	นักวิชาการ (วิชาการเป็นพลเมือง)	การสร้างความเป็นพลเมืองสังคมไทย	การสร้างหลักสูตรการเรียนวิชาการเป็นพลเมือง เพื่อให้ผู้คนรู้สึกถึงความเป็นพลเมืองและการมีจิตสาธารณะ มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการลงพื้นที่ เพื่อเรียนรู้และสร้างประสบการณ์การทำงานเพื่อสังคมแก่ผู้เรียน
11.	นายวิเชียร ทาห้ำ	เชียงใหม่	Green Ranger และบ้านเต็มฝันเพื่อคนไร้บ้าน	สิ่งแวดล้อม เกษตรอินทรีย์ และคนไร้บ้าน	การสร้างอาสาสมัครกลุ่ม “Green Ranger” เพื่อขับเคลื่อนการสร้างพื้นที่สีเขียวในเมืองและเพื่อสร้างการเรียนรู้การทำงานอาสาสมัครของคนรุ่นใหม่ โดยมุ่งเน้นการสร้างเสริมประสบการณ์การทำงานร่วมกับบุคคลที่หลากหลาย และลงมือปฏิบัติงานในพื้นที่ การก่อตั้ง “บ้านเต็มฝัน” เพื่อฟื้นฟูและส่งเสริมศักยภาพด้านต่าง ๆ ของคนไร้บ้าน ส่งเสริมการประกอบอาชีพ การจ้างงาน และทักษะการเข้าสังคม โดยจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่คนไร้บ้านอาศัยอยู่ร่วมกัน การสร้างเครือข่ายคนไร้บ้าน

ลำดับ	รายชื่อ	ภูมิลำเนา	กลุ่ม/เครือข่าย	ประเด็นปัญหา	การดำเนินงาน
					ในพื้นที่เมืองเชียงใหม่และที่สำคัญคือ การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับคนไร้บ้านแก่สังคม เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนในสังคมต่อคนไร้บ้าน
12.	นางนลี อินทรนันท์	เชียงใหม่	สภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่	ฝุ่นควัน PM 2.5 ไฟป่า และสิ่งแวดล้อม	<p>การดำเนินงานแก้ไขปัญหาฝุ่นควันอย่างยั่งยืน ภายใต้แนวคิด“เพราะเรามีลมหายใจเดียวกัน”ทั้งใน online platform และ offline platform เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันว่า ปัญหาสภาพอากาศก่อให้เกิดผลกระทบต่อทุกคนในสังคม โดยมีเป้าหมายสำคัญ 3 ประการ ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การเพิ่มพื้นที่สีเขียว (Plant more trees) ออกแบบการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะให้กลายเป็นพื้นที่สีเขียว และส่งเสริมการปลูกพันธุ์ไม้พื้นถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ในโครงการเก้าไม้บุญธรรม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้คนในสังคมมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม 2. ขยะเหลือศูนย์: เชียงใหม่ไร้เหลือ (Zero waste) เป็นการลดการเกิดขยะจากการอุปโภคบริโภคของผู้คนในสังคมตั้งแต่ต้นทาง ลดการใช้ การใช้ซ้ำ และการนำกลับมาใช้ใหม่ ถือเป็นภาระหมุนเวียนทรัพยากรกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และ 3. การใช้จักรยานเป็นยานพาหนะ (Bike more Drives less) เพื่อลดมลภาวะทางอากาศที่เกิดจากยานพาหนะ
13.	นายบัณรศ บัวคลี	เชียงใหม่ (ย้ายเข้า)	เครือข่ายภาคประชาสังคม	สิทธิชุมชน สิ่งแวดล้อม ฝุ่นควันและไฟป่า	การร่วมก่อตั้ง “ภาคีเครือข่ายคนฮักเชียงใหม่” เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานงานและดำเนินกิจกรรมและโครงการเพื่อสังคม โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิของปัจเจกบุคคลและชุมชน เพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมของผู้คนในสังคม ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คน

ลำดับ	รายชื่อ	ภูมิลำเนา	กลุ่ม/เครือข่าย	ประเด็นปัญหา	การดำเนินงาน
					ในจังหวัดเชียงใหม่ร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่
14.	นางสาวคณิศร์ ศรีบุญเรือง	เชียงใหม่	เครือข่ายชุมชนเมืองรักซ์เชียงใหม่	การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในพื้นที่เมือง และคุณภาพชีวิต	<p>การดำเนินงานแก้ไขปัญหาของผู้คนและชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ โดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้ผู้คนเกิดความรู้สึกผูกพัน รัก และหวงแหน เมืองเชียงใหม่ นำไปสู่การเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเมืองเชียงใหม่ให้กลายเป็นสังคมที่น่าอยู่สำหรับคนทุกกลุ่ม กิจกรรมหลักของเครือข่าย ฯ ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กิจกรรม “ตามผางปะตี๊ด ส่องฟ้าฮักษาเมือง” การรณรงค์จุดผางประทีปทดแทนการปล่อยโคมลอย เพื่อลดปัญหาอ็อกซีไฟและปัญหาขยะที่เกิดจากการปล่อยโคมลอย 2. กิจกรรม “ยอสวยไหว้สา พระญามังราย” เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ความเป็นท้องถิ่นและอัตลักษณ์ของเมืองเชียงใหม่ และที่สำคัญคือ การสนับสนุนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแสดงศิลปะพื้นบ้านของเชียงใหม่ให้แก่ คนรุ่นใหม่ ได้แก่ พี่น้องเล็บ
15.	นางสาวทัศนีย์ บุวรรัตน์	สระบุรี	นักวิชาการ (วิชาอาสาศาสตร์)	ปัญหาสังคมโดยทั่วไป	การสร้างหลักสูตรการเรียนวิชาสังคมสงเคราะห์ โดยมุ่งเน้นความเข้าใจระบบทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม และทำความเข้าใจในการทำงานสังคมสงเคราะห์ในฐานะวิชาชีพไม่ได้เป็นเพียงการบริจาค ส่งผลให้กระบวนการเรียนการสอนให้ความสำคัญกับการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะในการทำงานเพื่อสังคม ตลอดจนก่อให้เกิดจิตใจ

ลำดับ	รายชื่อ	ภูมิลำเนา	กลุ่ม/เครือข่าย	ประเด็นปัญหา	การดำเนินงาน
					และความรู้สึกอยากจะให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม หรือที่เรียกว่า “Service mind”
16.	นางสาวภาณุมาศ หมั่นสกล	เชียงใหม่ (ย้ายเข้า)	อาสาสมัครกลุ่มเราต้อง รอดไปด้วยกัน	สถานการณ์โควิด 19	การบริจาคเงิน เพื่อจัดทำอาหารและแจกจ่ายให้ประชาชนในช่วงการระบาดของ ของไวรัสโควิด 19 ร่วมกับกลุ่มเราต้องรอดไปด้วยกัน
17.	นางสาวโณทัย พิชัยยุทธ	เชียงใหม่	กลุ่มป่าเขาลมหายใจเรา	ฝุ่น ค ว น แ ล ะ โ ฟ ป า สิ่งแวดล้อม และความมั่นคง ทางอาหาร	การทำธุรกิจร้านอาหารแบบ Chef’s Table ซึ่งมุ่งเน้นสร้างความมั่นคงทางอ หาร ทำให้มีใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย โดยเฉพาะชุมชนของ กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง แต่มักประสบปัญหาขาดแคลนวัตถุดิบจากปัญหา ไฟป่า นำไปสู่การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขและป้องกันไฟป่ากับชุมชน บนพื้นที่สูง จัดซื้อเครื่องเป่าลมอุปกรณ์ดับไฟมอบให้กับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ เสี่ยงในการดับไฟป่า และสนับสนุนอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการดับไฟป่าแก่ชุมชน รวมทั้งเครื่องมือการเฝ้าระวังการเกิดไฟป่าในจังหวัดเชียงใหม่โดยร่วม ดำเนินงานกับกลุ่มสายใต้ออกรถ
18.	นายภานุภน บุลสุวรรณ	ลำปาง			
19.	นายชัชวาลย์ ทองดีเลิศ	เชียงใหม่	สภาลมหายใจเชียงใหม่	ฝุ่นควัน PM 2.5 ไฟป่า และ สิ่งแวดล้อม	การทำงานเพื่อสังคมในฐานะ “อาสาสมัครเพื่อสังคม” ร่วมกับสภาลมหายใจ เชียงใหม่ ในฐานะตำแหน่งประธานคณะกรรมการสภาลมหายใจเชียงใหม่ ทำให้มีหน้าที่สำคัญเป็นแกนหลักในการผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงานภายใต้ แนวคิด “เพราะเรามีลมหายใจเดียวกัน” เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1. การเพิ่มพื้นที่สีเขียว (Plant more trees) 2. ขยะเหลือ ศูนย์: เชียงใหม่ไร้เหลือ (Zero waste) และ 3. การใช้จักรยานเป็น ยานพาหนะ (Bike more Drives less) ทั้งนี้ ประสบการณ์ในการทำงานร่วม ชมรมนักพัฒนาภาคเหนือที่มุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม

ลำดับ	รายชื่อ	ภูมิลำเนา	กลุ่ม/เครือข่าย	ประเด็นปัญหา	การดำเนินงาน
					แก่ชุมชน และการจัดตั้งโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา เพื่อสร้างการศึกษาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นแก่สังคม ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานของสภามหาวิทยาลัย โดยเฉพาะมิติของการสร้างสำนึกร่วมของคนเชียงใหม่ นั่นคือ การใช้แนวคิด “วัฒนธรรมชุมชน” เชื่อมโยงวิถีชีวิตของผู้คนเข้ากับการรักษาสิ่งแวดล้อม
20.	Nan San Hwam (ครูสายหมอกหอม)	รัฐฉาน	ครูอาสาวัดป่าเป้า	แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่	<p>การเป็นครูอาสาสมัครสอนภาษาไทยและภาษาไทใหญ่ให้แก่แรงงานข้ามชาติและลูกหลานแรงงานชาวไทใหญ่ในแคมป์แรงงานและวัดป่าเป้า เชียงใหม่ เนื่องจากชาวไทใหญ่โดยส่วนมากไม่สามารถเขียนและอ่านภาษาไทยได้ การสอนภาษาไทยไม่ได้เป็นเพียงเพื่อการสื่อสารเท่านั้น แต่ภาษาเป็นสิ่งที่หล่อหลอมอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ให้คงอยู่ ในขณะที่ การเรียนภาษาไทย เป็นการเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพและเอื้อต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน</p> <p>การเป็นอาสาสมัครนักจัดรายการวิทยุเพื่อแรงงานข้ามชาติร่วมกับมูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ (Map Foundation) เพื่อให้ความรู้และกระจายข่าวสารที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของแรงงาน โดยเฉพาะความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและสิทธิของแรงงานข้ามชาติ เพื่อป้องกันการกระทำผิดกฎหมายและถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง</p>
21.	นางสาวจิรวรรณ คำซาว	เชียงใหม่	กลุ่มรักษ์ดอยหลวงเชียงดาว	ฝุ่ น ค ว ัน แ ล ะ ไ ฟ ป ่า สิ่งแวดล้อม	การจัดตั้ง “ภาศิเรารักดอยหลวงเชียงดาว” (We love Doi Luang Chiang Dao) เริ่มต้นจากการดำเนินงานเกี่ยวกับประเด็นเรื่องการแก้ไขและป้องกัน

ลำดับ	รายชื่อ	ภูมิลำเนา	กลุ่ม/เครือข่าย	ประเด็นปัญหา	การดำเนินงาน
				และคุณภาพชีวิต	ปัญหาไฟป่าในมิติของชุมชน การดำเนินงานมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาในระยะยาว เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สัตว์ป่า และที่สำคัญคือป่าต้นน้ำในพื้นที่อำเภอเชียงดาว และเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากไฟป่า การดำเนินงานเกิดขึ้นภายใต้แนวคิดการอยู่ร่วมกันของคนกับป่า โดยพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่ายผ่านการทำเกษตรอินทรีย์ และที่สำคัญคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบใหม่ โดยมองว่า ป่า คือ ทรัพยากรของชุมชน เป็นต้นทุนทางสังคมที่สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน และคนในชุมชนมีศักยภาพในการดูแลป่าและสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน
22.	นายทักษิณ บำรุงไทย	เชียงใหม่	เครือข่ายเยาวชน	คนไร้บ้าน แรงงานข้ามชาติ คุณภาพชีวิต และ การสร้าง นักกิจกรรมรุ่นใหม่	การทำงานเพื่อสังคม ในฐานะ “นักกิจกรรม” มุ่งให้ความสำคัญกับการสร้างนักกิจกรรมรุ่นใหม่ โดยเชื่อว่า การทำกิจกรรมทำให้มองเห็นโลกในมุมมองที่แตกต่าง นำไปสู่การพัฒนาทักษะการตั้งคำถามและการแก้ไขปัญหา และการเรียนรู้เพื่อรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งนี้ “นักกิจกรรมรุ่นใหม่” ถือเป็นพลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม คำว่า “รุ่นใหม่” ไม่เกี่ยวกับช่วงอายุของบุคคล หากแต่คนรุ่นใหม่ต้องมีความคิดเพื่อสังคมมากขึ้นมีความพร้อมด้านทุน นั่นคือ ร่างกาย จิตใจ และความคิด ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและให้ความช่วยเหลือคนไร้บ้านและแรงงานข้ามชาติในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคมองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และหน่วยงานของ

ลำดับ	รายชื่อ	ภูมิลำเนา	กลุ่ม/เครือข่าย	ประเด็นปัญหา	การดำเนินงาน
					รัฐ นอกเหนือจากนี้ยังสนับสนุนการขับเคลื่อนเยาวชนในการแสดงออกทางการเมืองและการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายต่อรัฐ
23.	นายภราดล พรอำนวย	เชียงใหม่	North Gate	สถานการณ์โควิด 19	ร้าน North Gate จัดทำอาหารและแจกจ่ายให้ประชาชนในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด 19 โดยมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อกระจายความช่วยเหลือให้ครอบคลุมผู้ที่ประสบปัญหาภายใต้แนวคิด “ครัวกลาง” ของชุมชน เปลี่ยนวิธีการแจกจ่ายอาหารเฉพาะจุดไปสู่ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการกระจายอาหาร North Gate ทำหน้าที่ในการประสานและสนับสนุนวัตถุดิบในการประกอบอาหารแก่ชุมชน และนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมและโครงการทางสังคมเกี่ยวกับประเด็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารแก่ผู้คนในพื้นที่เมืองเชียงใหม่
24.	นายณัฐศักดิ์ ท้าวอุดม (ครูพายุ)	เชียงใหม่	โรงทานครูพายุ	สถานการณ์โควิด 19	ครูสอนว่ายน้ำเด็กกอดทิสติก และแจกจ่ายให้ประชาชนในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด 19 โดยการจัดส่งสิ่งของให้ผู้พิการและผู้ป่วยติดเตียง ผู้ไม่มีรายได้ ประมาณ 1000 ชุด
25.	คุณกรรณิกา เพชรแก้ว	เชียงใหม่	กลุ่มเราต้องรอดไปด้วยกัน	สถานการณ์โควิด 19	การบริจาคเงิน จัดทำอาหารและแจกจ่ายให้ประชาชนในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด 19 โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือ “กลุ่มเปราะบาง” ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงการช่วยเหลือได้ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง เด็ก ผู้หญิงคนไร้บ้าน และแรงงานข้ามชาติที่อาศัยอยู่นอกพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งให้ความสำคัญต่อแรงงานข้ามชาติผู้หญิงที่เป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว นำไปสู่การส่งเสริมอาชีพให้แก่แรงงานข้ามชาติผู้หญิงที่เป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวหรือ

ลำดับ	รายชื่อ	ภูมิลำเนา	กลุ่ม/เครือข่าย	ประเด็นปัญหา	การดำเนินงาน
					ว่างงาน เพื่อสร้างรายได้ที่มั่นคง และก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองแก่แรงงานข้ามชาติ
26.	คุณณัฐธราธาทิพย์ ไกรรณฤทธิ	เชียงใหม่	บุคคลทั่วไป	สถานการณ์โควิด 19 และไฟป่า	การทำงานเพื่อสังคมของตนเกิดขึ้นในลักษณะของการบริจาคเงินและสิ่งของ ตลอดจนการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคมของเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ได้บริจาคเงิน เพื่อจัดทำอาหารและแจกจ่ายให้ประชาชน และปัญหาไฟป่า การดำเนินงานให้ความช่วยเหลือ เริ่มต้นจากการสำรวจสถานการณ์และการให้ช่วยเหลือในแต่ละพื้นที่ เพื่อการจัดหาอุปกรณ์และสิ่งของจำเป็นในการดับไฟป่าให้แก่เจ้าหน้าที่ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจำเป็นและความต้องการของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัคร นำไปสู่การระดมทุนเพื่อจัดซื้อสิ่งที่ต้องการ
27.	นายอนันต์ ชัยคำกอง	เชียงใหม่	ประธานเครือข่ายชุมชนริมคลองแม่ข่าและลำน้ำสาขา	น้ำเน่าเสียในคลองแม่ข่า และ ลำน้ำสาขา คุณภาพชีวิต และความมั่นคงทางที่อยู่อาศัย	ประธานโครงการศูนย์ปฏิบัติการดูแลรักษาคลองแม่ข่าและลำน้ำสาขาในระดับชุมชนร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) หน่วยงานของรัฐเอกชน เพื่อแก้ไขปัญหาเน่าเสียในคลองแม่ข่าและลำน้ำสาขา โดยเริ่มต้นจากการสร้างความตระหนักต่อสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบต่อผู้คนในชุมชนและสังคม เพื่อกระตุ้นให้ผู้คนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคลองแม่ข่า โดย “ชุมชน” เป็นศูนย์กลาง การดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นการยื่นข้อเรียกร้อง หรือ การพัฒนาชุมชนต้องเกิดขึ้น เกิดจากการประชุมหารือของผู้คนในชุมชนและเครือข่ายของชุมชน นำไปสู่การดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อ

ลำดับ	รายชื่อ	ภูมิลำเนา	กลุ่ม/เครือข่าย	ประเด็นปัญหา	การดำเนินงาน
					ศาสนา วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม ได้แก่ พิธีสืบชะตาคลองแม่ข่าและลำน้ำสาขา
28.	นายอายุ จือปา	เชียงราย	กาแพอ่าข่า อาม่า และสมาชิกกลุ่ม Chiang Mai Trust	การศึกษา คุณภาพชีวิต และแหล่งทุนทางสังคม	<p>การดำเนินงานเพื่อสังคมในนาม “กาแพอ่าข่าอาม่า” มีลักษณะเป็นธุรกิจเพื่อสังคม มุ่งเน้นการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่คนในสังคมทั้งในด้านการศึกษา เศรษฐกิจครัวเรือน และสิ่งแวดล้อม โดยมองว่า กาแพ เป็นพืชทางเศรษฐกิจที่สามารถสร้างรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีแก่คนในชุมชน นำไปสู่การสร้างความรู้ในกระบวนการผลิต และสร้างตลาดในการจำหน่ายสินค้าแก่ชุมชน และที่สำคัญคือ การสร้างอาสาสมัครในการพัฒนาชุมชน โดยส่วนมากจะมาจากกลุ่มทายาทของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ</p> <p>การจัดตั้งกลุ่ม Chiang Mai Trust เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของกลุ่มคนทำงานเพื่อสังคมในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นตัวกลางประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายทางภาคประชาสังคมของจังหวัดเชียงใหม่ ทำหน้าที่ระดมทรัพยากรและข้อมูลที่จำเป็นต่อการดำเนินงานเพื่อสังคม เพื่อให้การสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มหรือภาคประชาสังคมต่าง ๆ ตลอดจนการสนับสนุนการริเริ่มการทำกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะ และการดำเนินให้ความช่วยเหลือผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม</p>
29.	นายศิริภัทธ สุริยะศักดิ์	เชียงใหม่	กลุ่มวอร์มอัฟ เชียงใหม่	สถานการณ์โควิด	การบริจาคเงิน จัดทำอาหารและแจกจ่ายให้ประชาชนในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด 19 เริ่มต้นการปิดกิจการชั่วคราวของร้านวอร์มอัฟ ส่งผลให้พนักงานของร้านทั้งหมดอยู่ในสถานะคนว่างงาน โดยส่วนมากพนักงานของร้านเป็นแรงงานข้ามชาติที่ไม่สามารถเดินทางกลับประเทศต้นทางได้ ทำให้เกิด

ลำดับ	รายชื่อ	ภูมิลำเนา	กลุ่ม/เครือข่าย	ประเด็นปัญหา	การดำเนินงาน
					ความเป็นห่วงความเป็นอยู่ของพนักงาน นำไปสู่การนำงบประมาณของร้าน ทำอาหารแจกจ่ายให้แก่พนักงานของร้าน ต่อมามีการกระจายความช่วยเหลือไปยังกลุ่มบุคคลทั่วไปที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ปัญหา โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณและวัสดุจากเครือข่าย เพื่อนและผู้ที่ได้รับข่าวสาร การดำเนินงานของกลุ่มจากสื่อออนไลน์
30.	คุณอรช บัญหลง	เชียงใหม่	ผู้แทนสำนักภาคเหนือของ สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (องค์การมหาชน) : TCEB	สิ่งแวดล้อม ฝุ่นควันและไฟฟ้า การเปลี่ยนแปลงของเมือง และคุณภาพชีวิต	การทำงานเพื่อสังคมในฐานะ “นักกิจกรรม” ที่มีความสนใจประเด็นจัดการ วัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นการสร้างพื้นที่สาธารณะเชื่อมโยงเครือข่าย ผู้คน ได้แก่ การจัดการประชุมและนิทรรศการ เพื่อกระตุ้นก่อให้เกิด กระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนคิด ประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาและ พัฒนาสังคมที่เอื้อต่อประโยชน์ต่อเมืองเชียงใหม่ นำไปสู่การสร้างพื้นที่ สาธารณะในรูปแบบของนิทรรศการ ซึ่งเชื่อมโยงการรักษาสุขภาพแวดล้อมเข้ากับ วัฒนธรรมเชียงใหม่เกิดขึ้นทั่วทุกพื้นที่ในเมืองเชียงใหม่ ประกอบไปด้วย ถนนคนเดินวันพันอัน ร้านค้าปลอดโฟม NAP เทศกาลศิลปะ ห้องสมุด พื้นที่ย่านเวียงฯ และกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติของภาคีเรารักตอยหลวงและ กลุ่มเจียงใหม่ออร์แกนิก

บทที่ 4

การก่อรูปของการทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะและแนวทางการขับเคลื่อน เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

4.1 การก่อรูปของการทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะและโครงการจิตสาธารณะ

จากการดำเนินงานกลุ่มอาสาสมัครจิตสาธารณะและโครงการจิตสาธารณะที่เกิดขึ้นตามประเด็นปัญหาวัตถุประสงค์ในข้างต้นทั้ง 5 กลุ่ม ประกอบไปด้วย ประเด็นโควิด 19 / ประเด็นแรงงานข้ามชาติและคนไร้บ้าน / ประเด็นสภาพอากาศ PM 2.5 / ประเด็นไฟฟ้าภาคเหนือ / ประเด็นเมืองและสิ่งแวดล้อม พื้นที่สีเขียว สะท้อนให้เห็นถึง พลวัตของการรวมตัวของบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกชุมชนและสังคม โดยเป็นการแสดงบทบาทพลเมืองในพื้นที่สาธารณะทั้ง online platform และ offline platform ได้แก่ การก่อรูปของการทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะและโครงการจิตสาธารณะ รูปแบบการดำเนินงาน ทักษะคติของผู้ที่ทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะต่อรัฐและสังคม และที่สำคัญคือ กระบวนการสร้างจิตสาธารณะแก่คนในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมและเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาของสังคม ไม่ว่าจะเป็นประเด็นทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ตลอดจนการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพของคนในสังคม โดยมุ่งหวังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

การทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะโครงการจิตสาธารณะที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏการขับเคลื่อนประเด็นปัญหาทางสังคมที่หลากหลาย หากแต่การก่อรูปของการทำงานเพื่อสังคมของบุคคล กลุ่มบุคคลหรือ ภาคประชาสังคม ตลอดจนการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานเพื่อสังคมร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) กลับมีจุดเริ่มต้น แรงผลักดันหรือแรงบันดาลใจการทำงานใกล้เคียงกัน โดยเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ การขัดเกลาทางสังคม และประสบการณ์ดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ การริเริ่มการทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะ โดยส่วนใหญ่เป็นผลสืบเนื่องจากการอยู่ในสถานการณ์ปัญหาหรือได้รับผลกระทบจากปัญหา กระทบถึงความรุนแรงของสถานการณ์ปัญหา การมีจิตใจอยากให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม และความพร้อมในปฏิบัติงานการระดมหรือแสวงหาทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์วิกฤต

การรวมกลุ่มทำงานอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะสามารถเกิดขึ้นจากกลุ่มบุคคลทั่วไปในสังคม ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏขึ้นเฉพาะกลุ่มชนชั้นกลางเท่านั้น หากแต่การก่อรูปของการทำงานอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะ เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของบุคคลที่มีความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นช่วงวัย เพศ การศึกษา และการประกอบอาชีพ ซึ่งมีความสนใจในประเด็นปัญหาบางอย่างร่วมกัน เพื่อการแก้ไขและป้องกันปัญหา รวมไปถึง

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนและสังคมไปในทิศทางที่ดีขึ้น กล่าวได้ว่า การรวมกลุ่มเกิดขึ้นจากการตัดสินใจ และการใช้เหตุผลส่วนบุคคล สะท้อนให้เห็นว่า ปัจจัยส่วนบุคคลหรือตัวตนของแต่ละบุคคลถือเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งต่อการทำงานอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะ การเอาตัวตนไปยึดโยงกับสังคมและพื้นที่สาธารณะจึงเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญของการไม่เป็นอย่างอื่น การมีสำนึกร่วมของการเกิดขึ้นของพลเมือง หากศึกษาจากกลุ่มจิตสาธารณะพบปัจจัยร่วมบางประการที่เป็นรากฐานของการแสดงบทบาทของการเป็นจิตสาธารณะ

ครอบครัว

ครอบครัวถือเป็นสถาบันทางสังคมสำคัญที่ทำหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดู ส่งเสริมการศึกษาและคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัว และที่สำคัญคือ ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมตัวตนของบุคคล ก่อให้เกิดบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย ทักษะคิด และวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล กล่าวได้ว่า ครอบครัวมีบทบาทในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และขัดเกลาสมาชิกแก่ครอบครัว เพื่อให้สอดคล้องกับค่านิยมและความคาดหวังของสังคม หากแต่ในความเป็นจริงการหล่อหลอมตัวตนของแต่ละบุคคลไม่ได้ขึ้นอยู่กับครอบครัวเพียงอย่างเดียว แต่มีความเชื่อมโยงกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ส่งผลให้ผู้คนในสังคมมีความแตกต่างกันทั้งกระบวนการคิดและพฤติกรรมการแสดงออก ดังนั้น การทำงานอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะ หรือ การก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นและสังคม อันเกิดจากความรู้สึกร่วมและเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาของสังคม ถือว่าเป็นค่านิยมและความคาดหวังหนึ่งของสังคมย่อมเป็นสิ่งที่สามารถประกอบสร้างได้จากครอบครัวเช่นเดียว การเป็นพลเมืองในทางแนวคิดจึงเป็นสิ่งที่เชื่อว่าสอนไม่ได้แต่ฝึกฝนได้ เพราะกระบวนการในการเป็นพลเมืองเกิดมาจากการผสมผสานของกระบวนการขัดเกลาและประสบการณ์ รวมทั้งการชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงของตนเองกับสังคม โดยกระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาทางสังคมส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจาก “ต้นแบบ” ซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อสังคม โดยเฉพาะ บิดา มารดา บุคคลใกล้ชิด หรือ บุคคลต้นแบบการทำงานเพื่อสังคมที่สังคมให้การยอมรับ

การเติบโตท่ามกลางสมาชิกครอบครัวที่มีพฤติกรรมให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว คนรอบข้าง และผู้ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนในสังคม การเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานเพื่อชุมชนหรือสังคมไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ การทำบุญ การให้ความช่วยเหลือ และพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนการต่อสู้เรียกร้องเพื่อเข้าถึงและได้รับสิทธิบางประการ ซึ่งเอื้อต่อการดำเนินชีวิตของตนเองและผู้คนในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม อยากให้ความช่วยเหลือผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อสังคม เชื่อมมั่นในศักยภาพและพลังของผู้คนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และที่สำคัญคือ บทเรียนของการขับเคลื่อนของกลุ่มผลประโยชน์ องค์กร ภาคประชาสังคมที่นำเสนอผ่านช่องทางของสื่อต่างๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำงาน ความคิด ปัญหาและอุปสรรคการทำงานในอดีตที่ผ่านมา เพื่อ

นำไปสู่การพัฒนากระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาและบริบททางสังคม การทำงานเพื่อสังคมจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัว หากแต่เกิดขึ้นรอบตัวของแต่ละบุคคล นำไปสู่การเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานเพื่อสังคมร่วมกับกลุ่มหรือองค์กรภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานของภาครัฐ หรือเริ่มต้นการทำงานด้วยตนเอง เพื่อขับเคลื่อนประเด็นทางสังคมที่ตนให้ความสนใจ มีความชำนาญเฉพาะด้าน รวมถึงสถานการณ์ปัญหาทางสังคมเคยเผชิญในการดำเนินชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

ศาสนาและวัฒนธรรม

ความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันไป พื้นฐานของสังคมไทยเป็นสังคมที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันบนความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ “พริกบ้านเหนือ เกลือบ้านใต้” โดยเฉพาะในสังคมชนบท ผู้คนในสังคมชนบทมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน มีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับชุมชน เมื่อเกิดสถานการณ์ปัญหาทุกคนจะร่วมมือกันแก้ไขและป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นผลจากระบบวัฒนธรรมของชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่หล่อหลอมผู้คนในชุมชนเข้าด้วยกัน หากแต่การพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ความสัมพันธ์ของชุมชนลดความสำคัญลง ภายใต้กระแสสังคมและความคาดหวังของครอบครัวผลักดันเข้าไปสู่การเป็นแรงงานในระบบเศรษฐกิจเพื่อแสวงหาความมั่นคงในการดำเนินชีวิต จนกระทั่งละเลยความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทั้งนี้ จังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อและภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่เป็นของตนเอง ผู้คนมีความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นของตน ตลอดจนมีการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็ง โดยอาศัยความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันตามระบบเครือญาติและความเชื่อเรื่องผี ทำให้ผู้คนมีความรู้สึกร่วมต่อชุมชน การกระทำของคนในชุมชนส่งผลกระทบต่อทุกคน ชุมชน นำไปสู่การให้ความช่วยเหลือกัน หรือที่เรียกว่า “ฮ่อมปอย”

ในทางกลับกัน ความเชื่อทางศาสนายังคงมีอิทธิพลต่อความรู้สึกและพฤติกรรมการแสดงออกของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไม่ว่าจะศาสนาใดก็ตาม โดยคำสอนและหลักปฏิบัติของศาสนามุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และมีความสุข อาทิเช่น คำสอนของศาสนาคริสต์ว่าด้วยการให้ความรักแก่เพื่อนมนุษย์ความว่า “รักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง เพราะฉะนั้นเราอยากมีชีวิตอย่างไร สุขสบายอย่างไร เราต้องแบ่งปันคนอื่นเพื่อให้เขาสุขสบาย” หรือ การให้ความช่วยเหลือตามหลักศาสนาพุทธ คือ การบุญ เป็นต้น จากความเชื่อทางศาสนานำไปสู่การปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอย่างเท่าเทียม การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ มีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ และความรู้สึกที่อยากจะทำอะไรบางอย่างเพื่อให้การช่วยเหลือผู้อื่น เมื่อพวกเขาประสบกับความยากลำบากหรือความทุกข์ทรมานในการดำเนินชีวิต โดยการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นตามศักยภาพและความสามารถของตนเอง เพื่อให้เกิดแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ส่งผลให้การทำงานจิตอาสาและโครงการจิตสาธารณะที่เกิดขึ้นระยะแรกมีลักษณะเป็นงานสังคมสงเคราะห์ นำไปสู่การให้และการบริจาคสิ่งของ

ต่าง ๆ ให้แก่ผู้ที่ประสบปัญหา โดยเฉพาะในสถานการณ์วิกฤต หากแต่การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวเป็นเพียงการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ตนเอง ไม่สามารถทำให้พวกเขากลับมาใช้ชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข หรือ หลุดพ้นจากความรู้สึกสิ้นหวังได้อย่างยั่งยืน

ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต

ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลถือเป็นประสบการณ์เฉพาะ เป็นกระบวนการเรียนรู้ และการขัดเกลาทางสังคมที่เกิดขึ้นได้ตลอดชีวิต ส่งผลให้การนิยามตัวตน กระบวนการทางความคิด การดำเนินชีวิต ความสนใจและความชำนาญเฉพาะด้านมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่งตายตัว จุดเริ่มต้นในการทำงานอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันไป ซึ่งประสบการณ์ในทุกช่วงเวลาของชีวิตสามารถนำไปสู่การทำงานเพื่อสังคมได้ ทั้งนี้ ประสบการณ์ของบุคคล สามารถแบ่งออกเป็น 2 ภาพใหญ่ ๆ คือ ประสบการณ์จากการเรียนรู้ในห้องเรียน และประสบการณ์จากการดำเนินชีวิต โดยประสบการณ์ทั้งหมดจะหลอมรวมเป็นตัวตนของแต่ละบุคคล

สำหรับการทำงานอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะก่อรูปขึ้นจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ไม่ว่าจะเกิดการประสบการณ์ร่วมในสถานการณ์ปัญหา หรือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้คนรอบข้าง รวมถึงการดำเนินงานในอดีตที่ผ่านมาในการขับเคลื่อนทางสังคม จุดเริ่มต้นของการทำงานเพื่อสังคมเกิดจากการมีประสบการณ์เรียนรู้สถานการณ์ปัญหาและความยากลำบากของผู้คนในสังคม ซึ่งได้รับการลงพื้นที่ทำงานร่วมกับกลุ่มหรือชมรมอาสาสมัครเพื่อการพัฒนา และการทำกิจกรรมเพื่อสังคมด้านต่าง ๆ ในระหว่างการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา การลงพื้นที่เป็นการกระตุ้นให้ผู้คนมองเห็นสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้คนในสังคม และที่สำคัญคือ การเปิดประสบการณ์ใหม่ ๆ ในการเรียนรู้สังคมและผู้คนที่แตกต่างออกไป เป็นการสร้างแรงผลักดันให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานเพื่อผู้อื่นและสังคม

ในขณะเดียวกัน การเรียนรู้สาขาวิชาต่าง ๆ ในสถาบันการศึกษาได้หล่อหลอมตัวตน กระบวนการคิด และการทำงานแก่แต่ละบุคคล โดยเฉพาะกลุ่มผู้ศึกษาองค์ความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทำให้มีโอกาสเรียนรู้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจสังคม สถานการณ์ปัญหาและที่สำคัญคือ แนวทางในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาสังคมในทิศทางที่ดีขึ้น นำไปสู่การตั้งคำถามกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น และก่อให้เกิดการสร้างกระบวนการเรียนรู้การทำงานของอาสาสมัครเพื่อสังคม โดยการเรียนรู้ผ่านการบอกเล่าประสบการณ์การทำงานของกลุ่มบุคคลในแต่ละพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้คนในชุมชน

ทั้งนี้ การทำงานจิตสาธารณะเป็นกระบวนการเรียนรู้อันเกิดจากการลงมือทำ การแสวงหาความรู้จากการลงพื้นที่ การอ่านหนังสือ การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา และถอดบทเรียนสรุปองค์ความรู้จากการทำงาน

อย่างไรก็ตาม กระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้คนไม่ได้เกิดขึ้นแค่ในห้องเรียนเท่านั้น หากแต่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ทำให้แต่ละบุคคลมีวิธีการในการแก้ไขและป้องกันปัญหาแตกต่างกัน โดยบางคนเรียนรู้จากประสบการณ์ความผิดพลาดของครอบครัวหรือคนรอบข้าง เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตของตนเองและพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองและสังคม

มุมมอง ความคิด การเป็นพลเมืองและความไม่เป็นอื่นของการเก็บข้อมูลคือ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างเชื่อว่าบทบาทหน้าที่ของทุกคนคือ การทำสิ่งที่ดีเพื่อสังคม แม้ไม่ใช่หน้าที่ที่ถูกกำหนดโดยกฎหมายหรือบรรทัดฐานทางสังคม แต่การมี Sense of Belonging คือ การมีความเชื่อว่าตนเองเป็นสมาชิกของชุมชน สังคม และมีบทบาทรวมทั้งความรับผิดชอบต่อการไม่สร้างปัญหาและช่วยแก้ไขปัญหาในสิ่งที่คิดว่าตนเองพอจะทำได้ ซึ่งมุมมองนี้เชื่อมโยงมาถึงประเด็นที่ได้สอบถามคือ การมองความรับผิดชอบของรัฐที่พึงมีต่อประชาชนและหน้าที่รัฐที่ต้องแก้ไขปัญหาให้ประชาชน คำตอบของเรื่องนี้สร้างความแปลกใจต่อผู้วิจัย เพราะคำตอบที่ได้ส่วนใหญ่คือการไม่มองว่าหน้าที่เพื่อสังคมและมนุษย์คือหน้าที่รัฐ และพวกเรากำหลังถูกว่าททรรมรัฐเป็นใหญ่ รัฐคือทุกสิ่งครอบงำ จนนำไปสู่ความคิดเรื่องการพึ่งพิงรัฐที่ตามมาด้วยการเชื่อว่ารัฐคือ ผู้ที่สามารถและต้องแก้ปัญหาทุกอย่างให้คนในรัฐ แต่แท้ที่จริงแล้ว ปัญหาสาธารณะและการช่วยเหลือคน สิ่งแวดล้อม และสังคม เป็นบทบาทของทุกคน และรัฐคงไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาทุกอย่างได้ ถ้าประชาชนหรือสมาชิกในสังคมไม่เริ่มต้นจากตนเองก่อน บทสรุปของข้อมูลที่มาส่งเสริมความคิดเรื่องพลเมืองมากกว่าการเป็นประชาชนในรัฐ ทำให้เชื่อว่า การสร้างพลเมืองเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกฝนและส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมมีประสบการณ์ร่วมกับการทำอะไรสักอย่างเพื่อชุมชน เพื่อคนรอบข้าง และสร้างความมั่นใจว่า หากคนคนหนึ่งพร้อมจะสร้างการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นได้ คำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนคือ การเชื่อว่าสิ่งที่ได้รับจากการมีจิตสาธารณะและมีบทบาทในการทำงานเพื่อสังคม คือ “ความสุข” ซึ่งข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนไม่สามารถอธิบายความหมายที่เป็นเชิงรูปธรรมได้ชัดเจน แต่เชื่อว่าความสุขที่ได้จากการทำกิจกรรมและไม่เพิกเฉยทำให้เกิดความสุขจนสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น และเชื่อว่าคนตัวเล็กๆ ก็สามารถเปลี่ยนแปลงและทำอะไรบางอย่างให้ดีขึ้นมาได้

4.2 การขับเคลื่อนจิตสาธารณะเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การสร้างภาคีเครือข่าย – “เอามื้อ”

การดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะของบุคคลทั่วไป กลุ่มหรือเครือข่ายภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏการขับเคลื่อนประเด็นปัญหาทางสังคมที่หลากหลาย มุ่งเน้นการแก้ไขและป้องกันปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนากระแสหลัก ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม เพื่อรองรับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม จนกระทั่งละเลยความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในสังคมที่มีต่อการพัฒนา ส่งผลให้ผู้คนบางกลุ่มไม่สามารถปรับตัวภายใต้

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม ฝุ่นควันและไฟป่า การเปลี่ยนแปลงของเมืองและชุมชน มรดกทางวัฒนธรรม และที่สำคัญคือ คุณภาพชีวิตของผู้คน นำไปสู่การริเริ่มการทำงานจิตอาสาหรือเป็นอาสาสมัครของกลุ่มผู้คนที่หลากหลายไม่ได้จำกัดเพียงในกลุ่มชนชั้นนำ กลุ่มปัญญาชน นักวิชาการ หากแต่ครอบคลุมไปยังผู้คนในชุมชน เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ ทั้งที่อยู่ในสถานการณ์ปัญหาหรือได้รับผลกระทบจากปัญหาตระหนักถึงความรุนแรงของสถานการณ์ปัญหา ตลอดจนผู้คนในสังคมที่มีจิตใจอยากให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมและมีความพร้อมในปฏิบัติงานการระดมหรือแสวงหาทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนและพื้นที่เมืองเชียงใหม่ โดยเฉพาะในสถานการณ์วิกฤต

แม้ว่าการก่อรูปของการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในเมืองและพื้นที่เมืองเชียงใหม่ จะเกิดขึ้นจากประเด็นปัญหาทางสังคมที่หลากหลายและแตกต่างกัน หากแต่จุดเริ่มต้นแรงผลักดันหรือแรงบันดาลใจการทำงานใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะลักษณะการดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะ ได้แก่ การสร้างพื้นที่สาธารณะ และ การสร้างภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้คนทั่วไปในสังคมกลุ่มหรือองค์กรภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) รวมไปถึงหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน และที่สำคัญคือ เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมหรือสำนึกร่วมของผู้คนในสังคมว่า “ปัจเจกบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคม” หรือที่เรียกว่า Sense of Belonging ให้แก่ผู้คนในสังคม เพื่อสร้างความเข้าใจต่อการทำงานเพื่อสังคมไม่ว่าจะเป็นบทบาทในการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาสังคมไม่ได้เป็นเพียงหน้าที่ความรับผิดชอบของใครคนใดคนหนึ่ง หรือ หน่วยงานของรัฐ นำไปสู่สร้างอำนาจในการเคลื่อนไหวเรียกร้องของภาคประชาสังคม เพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับสังคม โดยเฉพาะอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรของสังคมหรือที่เรียกว่า “สิทธิชุมชน” (Community Rights) ผสานเข้ากับ “สิทธิส่วนบุคคล” (Right of Privacy) ทั้งในมิติของพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา ศิลปะวัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคมเพื่อให้การแก้ไขปัญหา และการพัฒนาสังคมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้คนแต่ละกลุ่มในสังคมอย่างเท่าเทียม เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อผู้คนและสังคมอย่างยั่งยืน

การสร้างพื้นที่สาธารณะ

พื้นที่สาธารณะ (Public Space) คือ พื้นที่ที่ให้ความหมายมากกว่ากายภาพที่ปรากฏ การนำเสนอเรื่องพื้นที่สาธารณะถูกนำมาอธิบายถึงพื้นที่ของเสรีภาพทางความคิดเห็นและการแสดงออกซึ่งไม่ได้ยึดติดกับทำเลที่ตั้ง เป็นพื้นที่ซึ่งอัตบุคคลสามารถใช้พื้นที่เพื่อเข้ามีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในการพูดคุยถกเถียงด้วยเหตุผล เพื่อแสวงหาความจริงและผลประโยชน์ส่วนรวม โดยเหตุที่ความคิด การเปิดกว้างการไม่กีดกัน ความเท่า

เทียม และเสรีภาพ เป็นสิ่งที่อยู่เหนือคำตำติเตียน (James Gordon Finlayson, 2005 อ้างใน วรารักษ์ เฉลิมพันธ์ศักดิ์ แปล, น. 40) หากแต่ในความเป็นจริงการตัดสินใจลงมือทำอะไรบางอย่างของปัจเจกบุคคลมีเงื่อนไขทางสังคมอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบริบททางการเมือง กล่าวคือ ภายใต้บริบททางสังคมและการเมืองที่มีแรงยึดเหนี่ยวเชิงกำกับควบคุมสูง ผู้คนในสังคมจะยึดถือและปฏิบัติตามบรรทัดฐานและความคาดหวังของสังคม ส่งผลให้รัฐกลายเป็นผู้มีอำนาจในการกำกับควบคุมความคิดและการกระทำของปัจเจกบุคคล ซึ่งบริบททางสังคมและระบบการเมืองจะไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของปัจเจกบุคคล ในทางกลับกัน หากแรงยึดเหนี่ยวเชิงกำกับควบคุมในสังคมอยู่ในระดับที่ไม่สูงหรือต่ำจนเกินไป บริบททางสังคมและระบบการเมืองจะเอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของปัจเจกบุคคล ผู้คนสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน รวมไปถึงสามารถสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่เอื้อประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม นำไปสู่การเกิดขึ้นของภาคประชาสังคม

จังหวัดเชียงใหม่ ถือเป็นพื้นที่ที่ความหลากหลายของผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ทั้งในมิติของชาติพันธุ์ ชนชั้น วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ส่งผลให้เชียงใหม่มีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ผู้คนในสังคมเมืองเชียงใหม่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ ศิลปะวัฒนธรรม และความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะในยุคของการฟื้นฟูเมือง “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ความแตกต่างทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความมั่นคงและเจริญรุ่งเรืองให้แก่เมืองเชียงใหม่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมเป็นไปในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน ส่งผลให้บริบททางสังคมของเชียงใหม่มีความยืดหยุ่นเอื้อต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคม จนกระทั่งหลอมรวมผู้คนที่มีความหลากหลายให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ ในอีกด้านหนึ่ง เชียงใหม่ในฐานะเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของภาคเหนือ ความเป็นเมืองเอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้คนในสังคม โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยและสถานศึกษาในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ ส่งผลให้ชนชั้นกลางในเมืองเชียงใหม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้เกิดการแก้ไขป้องกันปัญหาและการพัฒนาเมือง นำไปสู่ความสามารถและศักยภาพของผู้คนและชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมผู้คนในสังคม ส่งผลให้ผู้คนเกิดความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกัน เมื่อเกิดสถานการณ์เกิดสถานการณ์ปัญหาขึ้นในพื้นที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการตนเองได้ในระดับหนึ่ง กล่าวได้ว่า บริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ เอื้อต่อการเกิดขึ้นของการดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะ ตลอดจนพัฒนาไปสู่การเป็นภาคประชาสังคม

การดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะของบุคคลทั่วไป กลุ่มหรือเครือข่ายภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ สะท้อนให้เห็นถึง พลวัตของการรวมตัวของบุคคล

ในฐานะที่เป็นสมาชิกชุมชนและสังคม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขสถานการณ์ปัญหาทางสังคมและการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพของคนในสังคม จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อปัจเจกบุคคลมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หรือสิ่งที่เรียกว่า Sense of Belonging ส่งผลให้กระบวนการดำเนินงานที่สำคัญของการดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะต่าง ๆ มุ่งเน้นการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเองและสังคม นำไปสู่การสร้าง “พื้นที่สาธารณะ” (Public space) เพื่อเปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลเรียนรู้และทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล สังคม และสถานการณ์ปัญหาทางสังคม ในขณะเดียวกัน กลุ่มหรือองค์กรภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ถือเป็นพื้นที่สาธารณะเช่นเดียวกัน ทั้งในฐานะของพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดและการเรียนรู้ของผู้คนในสังคม และเป็นพื้นที่ในการแสดงบทบาทการเป็นสมาชิกของสังคมในฐานะ พลเมืองเพื่อแก้ไขสถานการณ์ปัญหาทางสังคมด้านต่าง ๆ ตลอดจนการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพของคนในสังคม กล่าวได้ว่า พื้นที่สาธารณะ เป็นพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลกับสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิดของปัจเจกบุคคลในสังคมที่มีร่วมกันหรือที่เรียกว่า “สำนึกร่วม” (Collective Consciousness) ว่า ปัจเจกบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและตระหนักถึงบทบาทของตนเองที่มีต่อสังคม

ทั้งนี้ ความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไม่ได้ยึดโยงกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือเกิดขึ้นเฉพาะปัจเจกบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ หากแต่เป็นความรู้สึกร่วมทางสังคมสามารถเกิดขึ้นได้กับปัจเจกบุคคลทุกกลุ่มในสังคม โดยเฉพาะผู้ที่มีองค์ความรู้ ความสนใจ ประสบการณ์ ปัญหาและผลประโยชน์ร่วมกันของผู้คนในสังคม นำไปสู่การนิยามตัวตนของปัจเจกบุคคลต่อสังคมหรือสิ่งที่เรียกว่า อัตลักษณ์ (Identity) ของปัจเจกบุคคล และการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคม การเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะต่าง ๆ จะหล่อหลอมให้ปัจเจกบุคคลให้ความสำคัญกับกับความเป็นส่วนรวม (Altruism) หรือ ผลประโยชน์ร่วมของสังคมมากกว่าการความเป็นส่วนตัว (Egoism) กล่าวคือ ปัจเจกบุคคลลดทอนหรือสละความเป็นตัวตนและผลประโยชน์ของตนบางประการ เพื่อแสดงพฤติกรรมทางสังคมที่เอื้อต่อผลประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้น พื้นที่สาธารณะจึงเป็นเครื่องมือในการเชื่อมประสานประเด็นปัญหาทางสังคมเข้ากับวิถีชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคล โดยชี้ให้เห็นถึง ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากร่วมกันจากการดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะ เพื่อสร้างแรงผลักดันให้ปัจเจกบุคคลในสังคมมีส่วนร่วมในการแก้ไขและป้องกันปัญหา ตลอดจนประสานความร่วมมือการทำงานระหว่างบุคคลทั่วไปกลุ่มหรือเครือข่ายภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน รวมไปถึงหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่มีเป้าหมายในการดำเนินงานสอดคล้องกัน นำไปสู่การดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายภาคประชาสังคม

การสร้างภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคม

การดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะของเครือข่ายภาคประชาสังคมของบุคคลทั่วไป กลุ่มหรือเครือข่ายภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) รวมไปถึงหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อ โดยปรากฏความพยายามของการจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายภาคประชาสังคมที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน นับตั้งแต่ก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่ให้ความสำคัญกับ “สิทธิชุมชน” ว่าด้วยสิทธิของบุคคลและชุมชนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูหรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ ตลอดจนมีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง นำไปสู่การขับเคลื่อนกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะในลักษณะของภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่โดยอาศัยระบบความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำงาน เพื่อสร้างเสริมพลังในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาสังคม และที่สำคัญคือ การสร้างอำนาจในการต่อรองของ ภาคประชาสังคมต่อรัฐ เพื่อการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยเฉพาะในมิติอำนาจของชุมชนและภาคประชาสังคมในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน

โครงการ “สวนผักคนเมือง” และ “การฟื้นฟูคลองแม่ข่า” ถือเป็นภาพสะท้อนการประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะของเครือข่ายภาคประชาสังคมของบุคคลทั่วไป กลุ่มหรือเครือข่ายภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) รวมไปถึงหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ในการสร้างและฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะทางกายภาพของเมืองเชียงใหม่ เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนในเมืองเชียงใหม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ร่วมกันจากพื้นที่ได้อย่างเท่าเทียมโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้และสร้างพื้นที่สีเขียวเป็นเครื่องมือในการเชื่อมประสานประเด็นปัญหาทางสิ่งแวดล้อมเข้ากับวิถีชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคล นำไปสู่ความรู้สึกร่วมของผู้คนในสังคมว่าสวนผักคนเมืองและคลองแม่ข่าเป็น “สมบัติของชุมชน” และสมบัติร่วมของผู้คนในเมืองเชียงใหม่ ทุกคนในสังคมมีสิทธิในการใช้ประโยชน์ บริหารจัดการทรัพยากร และร่วมกันดูแลรักษาไว้ ทั้งนี้ สมบัติของชุมชนในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ไม่ได้มีเพียงทรัพยากรทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือที่ดินเท่านั้น แต่มีความหมายครอบคลุมไปถึงมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรม ความรู้ภูมิปัญญา คติความเชื่อ ตลอดจนระบบการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน กล่าวได้ว่า การทำงานในลักษณะภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมเป็นความพยายามในการยกระดับปัญหาในแต่ละภาคส่วนของเมืองให้กลายเป็นปัญหาสาธารณะร่วมกันของผู้คนในเมืองเชียงใหม่ หรือที่เรียกว่า “เรื่องหน้าหมู่บ้าน” หรือ “ของหน้าหมู่บ้าน”

เพื่อเชื่อมโยงการดำเนินงานของแต่ละภาคส่วนในสังคมเข้าด้วยกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมของสังคมที่เกิดจากการดำเนินงาน

“เรื่องหน้าหมู่” หรือ “ของหน้าหมู่” เป็นการสร้างคุณค่าและความหมายต่อสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมหรือชุมชน ก่อให้เกิดระบบบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน ที่เรียกว่า “สิทธิหน้าหมู่” และการกำหนดบทบาทหน้าที่หรือตำแหน่งแห่งที่ของสมาชิกในชุมชน เพื่อการแสดงออกพฤติกรรมทางสังคมที่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์ การบริหารจัดการ และการดูแลสุขภาพสมบัติของชุมชนไว้ ก่อให้เกิดระบบวัฒนธรรมและระบบการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในชุมชน ตลอดจนสร้างอำนาจในการต่อรองและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนกับคนนอกชุมชน โดยเฉพาะการเข้ามาของอำนาจรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน การ “เอามื้อ” หรือ “ฮอมปอย” ถือเป็นยุทธวิธีจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในแถบจังหวัดภาคเหนือตอนบนมีลักษณะคล้ายคลึงกับการลงแขกเกี่ยวข้าวในภาคกลางของประเทศไทย ดังนั้น การเอามื้อหรือการฮอมปอย ถือเป็นวิธีการจัดการแรงงานในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนหมุนเวียนแรงงานในการบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์ และการดูแลสุขภาพผลประโยชน์ร่วมของส่วนรวมของผู้คนในชุมชน ส่งผลให้ผู้คนในชุมชนให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

จากความคิดและระบบการจัดการความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนของเมืองเชียงใหม่ในอดีต นำไปสู่การดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะต่าง ๆ ร่วมกันในฐานะ “ภาคีเครือข่าย” เพื่อสร้างความสัมพันธ์และประสานความร่วมมือในการดำเนินงานระหว่างบุคคลทั่วไป กลุ่มหรือองค์กรภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ซึ่งมีวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายการดำเนินงาน และผลประโยชน์ร่วมบางประการที่ได้รับจากการดำเนินงาน โดยอาศัยพื้นฐานทางความคิดว่าด้วยการ “เอามื้อ” หรือ “ฮอมปอย” เป็นหลักในการดำเนินงานร่วมกัน มุ่งเน้นให้เกิดการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทรัพยากรบุคคล และงบประมาณในการดำเนินงาน เนื่องจากปัญหาสำคัญในการดำเนินงานเพื่อสังคม คือ ข้อจำกัดทางด้านบุคลากรและงบประมาณ ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญคือ การสร้างพลังในการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อสังคม และ อำนาจในการต่อรองของภาคประชาสังคมต่อรัฐ อย่างไรก็ตาม ความร่วมมือในรูปแบบของภาคีที่ไม่ใช่แค่ภาคีภาคประชาชน หากแต่หน่วยงานของรัฐทั้งในระดับส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน ถูกนำมาเชื่อมโยงสนับสนุนกันและกันในการสร้างความมั่นคงและความต่อเนื่องในการดำเนินงาน เนื่องจากรัฐเป็นผู้อำนาจในการบริหารจัดการเพื่อใช้ประโยชน์จากพื้นที่ตามกฎหมาย ดังนั้น ภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมจึงหน้าที่เป็นตัวกลางประสานความร่วมมือในการดำเนินงานระหว่างผู้คนในสังคม ชุมชน และภาครัฐเข้าด้วยกัน นำไปสู่การสร้างนิยามความหมายการทำงานเพื่อสังคมให้กลายเป็นบทบาทและหน้าที่ร่วมกันของผู้คนในสังคมและรัฐ

ข้อจำกัดและเงื่อนไขที่มีต่ออาสาสมัครจิตสาธารณะ

จากข้อมูลในการวิจัยพบว่าข้อจำกัดสำคัญที่เกิดขึ้นกับการทำงานของเครือข่ายอาสาสมัครจิตสาธารณะคือ เรื่องของงบประมาณและเวลาของสมาชิกและอาสาสมัครจิตสาธารณะ การดำเนินกิจกรรมของอาสาสมัครในรูปแบบที่ไม่ได้เกิดจากรัฐหรือองค์กรเอกชนจึงไม่ได้มีทุนตั้งต้น ทำให้รูปแบบกิจกรรมมักเริ่มต้นจากการระดมทุนหรือหาเงินสนับสนุนเพื่อส่งเสริมกิจกรรมและเป้าหมายเพื่อการรวมกลุ่มหรือกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ โดยเฉพาะในปัญหาเช่น หมอกควัน PM 2.5 หรือ ไฟป่าในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีกลุ่มอาสาสมัครจิตสาธารณะและเครือข่ายภาคประชาสังคมหลายกลุ่มต้องซื้ออุปกรณ์หรือเครื่องมือ นอกจากนี้เรื่องของเวลาพบว่าอาสาสมัครจิตสาธารณะทั้งในรูปแบบของเครือข่ายและปัจเจกบุคคลต่างมีอาชีพประจำหรือมีบทบาทหลักทางสังคมด้านอื่นๆ เช่น เป็นเจ้าของกิจการ ค้าขาย หรือทำงานในหน่วยงานภาครัฐและชุมชน ดังนั้น การทำกิจกรรมอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะต่าง ๆ จึงเป็นการจัดสรรเวลาว่างหรือเป็นงานตามวาระโอกาส ทำให้ในหลายกรณีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครจิตสาธารณะไม่ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ดังนั้นวิธีการสำคัญที่ใช้เพื่ออุดช่องว่างในการนำเสนอบทบาทของกลุ่มในทางสาธารณะคือ การใช้สื่อออนไลน์นำเสนอเรื่องราวของกลุ่ม หรือข้อมูลในประเด็นที่กลุ่มเรียกร้องนำเสนอ

ในหลายกรณีที่กลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครและเครือข่ายภาคประชาสังคมทำงานร่วมกันในรูปแบบของการเคลื่อนไหวเรียกร้องที่ปะทะกับอำนาจรัฐและหน่วยงานระดับท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ที่ทำให้เงื่อนไขด้านกฎหมายและนโยบายกลายเป็นสิ่งที่มีผลต่อรูปแบบและการนำเสนอข้อเรียกร้องกลุ่ม เช่น กรณีของกลุ่มสภามหาวิทยาลัยที่เรียกร้องการพิจารณาเสนอกฎหมายอากาศสะอาด หรือ องค์กรพัฒนาเอกชน MAP Foundation ที่เรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาแรงงานในช่วงวิกฤตคิด 19 กระบวนการในการขับเคลื่อนประเด็นของกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐถือเป็นการยกระดับการสร้างพลเมืองเพื่อความเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม แนวทางในปัจจุบันของการสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือระหว่างรัฐกับเครือข่ายอาสาสมัครจิตสาธารณะและประชาสังคมเริ่มมีมากขึ้น การปะทะต่อต้านอำนาจรัฐส่งผลต่อรูปแบบการเคลื่อนไหวในพื้นที่ ทั้งการเคลื่อนไหวที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเช่น การยื่นหนังสือต่อหน่วยงานภาครัฐ การเดินขบวนเรียกร้องหรือการแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ตามที่สาธารณะ เช่น การเรียกร้องเรื่องการก่อสร้างบ้านพักศาล ด้วยการผูกผ้าสีเขียวตามต้นไม้บริเวณรอบคูเมือง อย่างาร์ก็ตามเมื่อรัฐมีอำนาจและกลไกทั้งกฎหมายและงบประมาณมีผลต่อการควบคุมจำกัดความสามารถของกลุ่มเครือข่ายภาคประชาสังคมหรือกลุ่มอาสาสมัครจิตสาธารณะในการแสดงออกในพื้นที่ได้

พลเมืองกับเมือง และพื้นที่สาธารณะ

จากข้อมูลและประเด็นสำคัญที่ปรากฏในการศึกษาวิจัยนี้พบว่า การก่อรูปของการทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะและโครงการจิตสาธารณะปรากฏให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมกับพื้นที่ที่สำนึกร่วมกันนี้เกิดจากการยึดโยงตนเองในฐานะพลเมืองกับสังคมและพื้นที่ ที่ไม่ใช่การมองคำว่า “บ้านเกิดเมืองนอน” เท่านั้น ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 30 คนต่างมองว่าการเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะเป็นการสร้างประสบการณ์ของการสร้างคุณค่าในฐานะสมาชิกทางสังคม แม้การดำเนินการหลายอย่างไม่ได้เกิดจากสำนึกตนเองเป็นจุดตั้งต้นแต่เกิดจากแรงกระตุ้นของปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะการเปลี่ยนแปลงของสังคมและมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาฝุ่นควัน PM 2.5 การแพร่ระบาดของโคโรนาไวรัส ไฟป่าในพื้นที่เชียงใหม่ การเติบโตของเมืองกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเหล่านี้นำมาสู่การทบทวนบทบาทของตนเองที่พึงมีและการไม่เพิกเฉย (Ignorance) ต่อประเด็นปัญหาสาธารณะแม้ปัญหานั้น ๆ ไม่เกิดกระทบกับตนเองโดยตรง อย่างไรก็ตามระบบความเชื่อส่วนบุคคลไม่ว่าจะเป็นศาสนา หรือความเชื่อในเชิงอุดมการณ์ต่างเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อเหตุผลในการทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะ

จังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นพื้นที่ของการเติบโตของเมืองที่เป็นกรณีศึกษามากมายของการปฏิสัมพันธ์ของเมืองกับคน จากการเก็บข้อมูลพบว่าแม้จังหวัดเชียงใหม่ไม่ได้มีลักษณะเฉพาะที่ส่งผลต่อการก่อตัวของกลุ่มภาคประชาสังคมหรืออาสาสมัครจิตสาธารณะ แต่ความเป็นเมืองของเชียงใหม่ได้ยึดโยงประเด็นปัญหาต่างๆ ให้เห็นว่าเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องการความเป็นชนชั้นมากขึ้น ที่ทำให้แนวทางของการเกิดขึ้นของแนวคิดพลเมืองเริ่มก่อตัว โดยเริ่มจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของทั้งภาคประชาสังคมในรูปแบบทั้งออนไลน์และออฟไลน์ กิจกรรมที่ถูกสร้างและผลิตเพื่อกระตุ้นความคิดเห็นของคนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่มีมากมายผ่านกลุ่มเครือข่ายที่สนใจในประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ต่างพบว่าจุดเริ่มต้นของอาสาสมัครจิตสาธารณะทุกคนต่างเริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมหรือการมีประสบการณ์ร่วมบางอย่างกับประเด็นสาธารณะไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ซึ่งเป็นการนำไปสู่ขั้นตอนของการมีความรับผิดชอบทางสังคมที่เชื่อมโยงตนเองกับบทบาทหน้าที่ของการเป็นพลเมือง และในบางกลุ่มเครือข่าย บางคนก้าวไปสู่กระบวนการของการเรียกร้องความเป็นธรรมเพื่อให้รัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเข้ามาแก้ไข จัดการปัญหาหรือแม้กระทั่งการร่วมสร้างภาคีเครือข่ายการทำงานร่วมกับภาครัฐ หากพิจารณากระบวนการขั้นตอนของการเป็นพลเมืองตามแนวคิดของ Joel Westheimer และ Joseph Kahne (2004) ได้กำหนดแบบของพลเมือง (Kinds of Citizens) ไว้ 3 แบบ คือ พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen) พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen) และพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม (Justice-Oriented Citizen)

การทำงานอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะ เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจในประเด็นปัญหาทางสังคมร่วมกัน ไม่ได้จำกัดเพียงในกลุ่มชนชั้นนำ กลุ่มปัญญาชน นักวิชาการ หากแต่

ครอบครัวไปยังผู้คนในชุมชน เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ ๆ เนื่องจากลักษณะการดำเนินงานมุ่งเน้นการเปิดโอกาส ผู้คนในสังคมทุกกลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง และสังคม รวมไปถึงสร้างแรงผลักดันให้ผู้คนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานเพื่อสังคม ซึ่ง “พื้นที่สาธารณะ” (Public Space) ทั้ง online platform และ offline platform ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินงาน ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดและการเรียนรู้ของผู้คนในสังคม และที่สำคัญคือ การเป็นพื้นที่เชื่อมประสานปัญหาทางสังคมเข้ากับวิถีชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคล เพื่อหล่อหลอมให้ปัจเจกบุคคลให้ความสำคัญกับกับผลประโยชน์ร่วมของสังคมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว ตลอดจนเป็นฐานทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นบุคคล องค์ความรู้ และทุน ที่เอื้อต่อการแสดงบทบาทการเป็นสมาชิกของสังคมในฐานะ “พลเมือง” เพื่อแก้ไขสถานการณ์ปัญหาทางสังคมด้านต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า ปัจเจกบุคคลไม่ได้มีความสนใจในประเด็นปัญหาทางสังคมเพียงแค่ประเด็นใดประเด็นหนึ่งเท่านั้น โดยส่วนมากจะให้ความสำคัญต่อประเด็นปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในลักษณะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ส่งผลให้ปัจเจกบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมและเป็นสมาชิกของกลุ่ม เครือข่าย องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลายในช่วงเวลาเดียวกัน ก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลเชื่อมโยงสมาชิกและการดำเนินงานของกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยในลักษณะของภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคม

ทั้งนี้ ความร่วมมือในรูปแบบของเครือข่ายที่ไม่ใช่แค่ภาคประชาชน หากแต่ครอบคลุมไปยังหน่วยงานของรัฐทั้งในระดับส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน ถูกนำมาเชื่อมโยงสนับสนุนกันและกันในการสร้างความมั่นคงและความต่อเนื่องในการดำเนินงาน กล่าวได้ว่า การสร้างพื้นที่สาธารณะและการสร้างเครือข่ายภาคประชาสังคม ถือว่าเป็นตัวกลางประสานความร่วมมือในการดำเนินงานระหว่างผู้คนในสังคม ชุมชน และภาครัฐ เข้าด้วยกัน นำไปสู่การสร้างนิยามความหมายการทำงานเพื่อสังคมให้กลายเป็นบทบาทและหน้าที่ร่วมกันของผู้คนในสังคมและรัฐ

บทที่ 5

บทสรุป

จากการดำเนินงานกลุ่มอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ปรากฏ การขับเคลื่อนประเด็นปัญหาทางสังคมที่หลากหลาย มุ่งเน้นการแก้ไขและป้องกันปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการ พัฒนากระแสหลัก ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม เพื่อรองรับการเจริญเติบโต ทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม จนกระทั่งมีผลกระทบต่อความคิด ความเชื่อ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในสังคมและบริบททางสังคมที่เชื่อมโยงกับปัญหาทางสังคมด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม พื้นที่สีเขียว ฝุ่นควันและไฟป่า การเปลี่ยนแปลงของเมืองและชุมชน มรดกทาง วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตของผู้คนโดยเฉพาะพื้นที่เมืองของจังหวัดเชียงใหม่ นำไปสู่การมีส่วนร่วมของปัจเจก บุคคลในการแก้ไขปัญหาในฐานะอาสาสมัครเพื่อสังคม ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการด้วยตนเอง หรือ การเข้าร่วม ดำเนินงานกับกลุ่มหรือเครือข่ายภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และประเทศ พลวัตของการรวมตัวของบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกชุมชนและสังคม โดยเป็นการแสดงบทบาท พลเมืองในพื้นที่สาธารณะทั้ง online platform และ offline platform ได้แก่ การก่อรูปของการทำงาน อาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะ รูปแบบการดำเนินงาน ทักษะคติของผู้ที่ทำงานอาสาสมัครต่อรัฐและสังคม และที่สำคัญคือ กระบวนการสร้างจิตสาธารณะแก่คนในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมและเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่ง ในการแก้ไขปัญหาของสังคม ไม่ว่าจะเป็ประเด็นทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ตลอดจนการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพของคนในสังคม โดยมุ่งหวังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อ ส่วนรวม

จากการดำเนินการวิจัย Sense of Belonging: พลเมืองกับความไม่เป็นอื่น พบข้อสรุปที่สำคัญ ประการหนึ่งคือ การเป็นพลเมือง การมีจิตสาธารณะ การมีความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม สามารถสร้าง ขึ้นมาได้ผ่านประสบการณ์และการฝึกฝน โดยเฉพาะการไม่มองตนเองแยกส่วนออกจากชุมชนและสังคม เมื่อ ความคิดเรื่องสาธารณะปรากฏขึ้นกับวิถีชีวิตของคนใดคนหนึ่ง จากการเก็บรวบรวมข้อมูลบุคคล กลุ่มคน เครือข่ายในงานวิจัยขึ้นนี้พบว่า ความคิดเรื่องบทบาทหน้าที่พลเมืองมีความชัดเจนมากขึ้น ที่แม้หน้าที่จะมีความ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกฎหมายของรัฐแต่บทบาทคือการตระหนักในสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำซึ่งหล่อหลอมมาจาก ทั้งความเชื่อ การกล่อมเกล่า บรรทัดฐาน และศีลธรรมทางสังคม ผสมผสานกับกระบวนการเรียนรู้ กลุ่มผู้ให้ ข้อมูลจึงมีแนวคิดในทิศทางเดียวกันคือ การทำงานเพื่อสังคมและส่วนร่วมในประเด็นต่างๆ โดยเฉพาะด้าน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมไม่ได้เป็นเพียงบทบาทของรัฐเท่านั้น แต่ไม่ควรยกบทบาททั้งหมดนี้ให้แก่รับ การโทษ รัฐคือการหาความชอบธรรมเพื่อลดความบกพร่องในหน้าที่และบทบาทของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่ง

หากคนส่วนใหญ่คิดในแนวทางนี้การพึ่งพิงจากรัฐจะน้อยลงและความเข้มแข็งจะเกิดจากรากของชุมชนและพื้นที่มากขึ้น

การรวมตัวกันของกลุ่มอาสาสมัครจิตสาธารณะเกิดเมื่อมีความสนใจในประเด็นปัญหาบางอย่างร่วมกัน การริเริ่มการทำงานอาสาสมัครโดยส่วนใหญ่เป็นผลสืบเนื่องจากการอยู่ในสถานการณ์ปัญหาหรือได้รับผลกระทบจากปัญหา โดยตระหนักถึงความรุนแรงของสถานการณ์ปัญหา มีจิตใจอยากให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม และมีความพร้อมในปฏิบัติงานการระดมหรือแสวงหาทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์วิกฤตในขณะเดียวกัน ปัจจัยส่วนบุคคลถือเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งต่อการทำงานอาสาสมัครไม่ว่าจะเป็นการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ความเชื่อทางศาสนา ประสบการณ์การเรียนรู้และทำงาน ความสนใจและความชำนาญเฉพาะด้านของแต่ละบุคคล กล่าวคือ การทำงานอาสาสมัครและการสร้างจิตสาธารณะของบุคคลเกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ในชีวิตของแต่ละบุคคล และได้อิทธิพลจากบุคคลใกล้ชิดและบุคคลที่ได้รับการยกย่องเป็นต้นแบบการทำงานเพื่อสังคม นั่นหมายถึง การมีจิตสาธารณะเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้ผ่านการกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม จากการสัมภาษณ์ผู้ริเริ่มและสมาชิกของกลุ่มอาสาสมัครเพื่อสังคม โดยส่วนใหญ่เติบโตท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่บุคคลในครอบครัวและคนใกล้ชิดทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ การทำบุญ การช่วยเหลืองานของชุมชนและผู้อื่นที่ประสบปัญหา และกิจกรรมอาสาสมัครร่วมกับชุมชนในสถานศึกษา ตลอดจนความเชื่อทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกและพฤติกรรม การแสดงออกของบุคคลที่พึงมีต่อผู้อื่นด้วยความเห็นอกเห็นใจ มีความคิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตนเอง เพื่อให้ผู้อื่นสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

การรวมกลุ่มทำงานอาสาสมัครจิตสาธารณะและโครงการจิตสาธารณะสามารถเกิดขึ้นจากกลุ่มบุคคลทั่วไปในสังคม ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏขึ้นเฉพาะกลุ่มชนชั้นกลางเท่านั้น การดำเนินของกลุ่มอาสาสมัครและโครงการจิตสาธารณะไม่มีแบบแผนการดำเนินงานที่ตายตัว มีการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหา ตลอดจนบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม หากแต่การดำเนินงานมีการผสมผสานวิธีการให้ความช่วยเหลือบนพื้นฐานความเชื่อของผู้คนในสังคมว่าด้วยการทำบุญหรือการบริจาคเข้ากับงานสังคม เศรษฐกิจ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินงาน นั่นคือ การให้การสนับสนุนงบประมาณ เครื่องอุปโภคบริโภค อุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน และที่สำคัญคือ การวางแผนการดำเนินงานให้การช่วยเหลือทั้งในระยะวิกฤตระยะสั้น และระยะยาว ร่วมกับผู้ประสบปัญหา ตลอดจนการทำงานร่วมกับกลุ่มและองค์กรอื่น ๆ ในลักษณะภาคีเครือข่าย เพื่อร่วมผลักดันการแก้ไขสถานการณ์ปัญหาไม่ว่าจะเป็นประเด็นทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ตลอดจนการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพของคนในสังคมอย่างยั่งยืน และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งนี้ การแก้ไขปัญหาทางสังคมและให้การช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมไม่ได้เป็น

หน้าที่รับผิดชอบของรัฐเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นหน้าที่และสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติในฐานะสมาชิกของสังคม แม้ว่าการทำงานอาสาสมัครจะไม่ได้รับค่าตอบแทนที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่ผู้คนที่ทำงานอาสาสมัครได้รับคุณค่าทางจิตใจ ความสุข ความสบายใจ เป็นสิ่งตอบแทน และที่สำคัญคือ ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองในฐานะพลเมืองที่มีคุณค่า ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาและให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม ริเริ่มจากความรู้สึกที่ว่า “ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม” หรือที่เรียกว่า “Sense of Belonging” ของผู้คนในสังคม ปัจเจกบุคคลและสังคม มีเกื้อโยงสัมพันธ์กันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือประสบกับสถานการณ์ปัญหาทางสังคมด้านต่าง ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคล และ การกระทำของปัจเจกบุคคล ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมเช่นกัน บทบาทในการแก้ไขปัญหา การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนและสังคมจึงเป็น บทบาทหน้าที่และสิ่งที่ทุกคนควรปฏิบัติในฐานะสมาชิกของสังคม ไม่ได้เป็นเพียงบทบาทหน้าที่รับผิดชอบของรัฐเพียงอย่างเดียว จากการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลจากปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือเครือข่ายภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ที่ดำเนินงานในพื้นที่ สะท้อนให้เห็นถึง กระบวนการสร้างสำนึกร่วมทางสังคม ว่าด้วยการเป็นพลเมือง (Citizenship) และ การมีจิตสาธารณะของผู้คนในสังคมว่า กระบวนการเรียนรู้และขัดเกลาทางสังคม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม บรรทัดฐานทางสังคม การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ประสบการณ์ชีวิตในการเรียนและการทำงานของปัจเจกบุคคล ความสนใจและความชำนาญเฉพาะด้านของแต่ละบุคคล และการได้อิทธิพลจากบุคคลใกล้ชิดและบุคคลที่ได้รับการยกย่องเป็นต้นแบบการทำงานเพื่อสังคม ล้วนแล้วแต่เป็นรากฐานในการสร้างและหล่อหลอมความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีจิตสาธารณะ เอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น เคารพความเป็นมนุษย์ และความแตกต่างหลากหลายทางสังคม ทำให้ปัจเจกบุคคลมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและความคิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตนเอง จนกระทั่งหล่อหลอมกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “อัตลักษณ์” ของปัจเจกบุคคลในสังคม นำไปสู่การให้นิยามความหมายและคุณค่าต่อการทำงานเพื่อสังคมกับตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานเพื่อสังคม คือ บทบาทหน้าที่ของปัจเจกบุคคลในฐานะสมาชิกของสังคม หรือ การทำงานเพื่อสังคมเป็นสิ่งที่ทำให้ปัจเจกบุคคลมีความภาคภูมิใจในตนเองและทำให้ตนเองมีคุณค่า เป็นต้น ตลอดจนการแสดงบทบาทหน้าที่ของปัจเจกบุคคลต่อครอบครัว ชุมชน และรัฐว่าจะดำเนินไปในลักษณะใด

ทั้งนี้ การดำเนินกิจกรรมและโครงการจิตสาธารณะต่าง ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นแค่เพียงในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เท่านั้น สืบเนื่องจากการสร้างพื้นที่สาธารณะไม่ได้เกิดขึ้นเพียงในพื้นที่ทางกายภาพ หากแต่สามารถเกิดขึ้นได้จากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลในพื้นที่ชุมชนเสมือนจริง ภายในโลกของเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยอาศัยสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) อาทิเช่น Facebook, Twitter, Instagram และ You Tube เป็นพื้นที่

เชื่อมประสานการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูล แสดงความคิดเห็น เผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ และการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของปัจเจกบุคคลทั่วทุกมุมโลกเข้าด้วยกัน จนกระทั่งพัฒนากลายเป็นกลุ่มทางสังคมของผู้คนที่มีความสนใจหรือแรงจูงใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน โดยข้ามกั้วข้อจำกัดทางด้านชนชั้นภาษา วัฒนธรรม การศึกษา และช่วงวัย ก่อให้เกิด “สำนึกร่วม” ทางสังคม (Collective Consciousness) ร่วมกัน และที่สำคัญคือ ปัจเจกบุคคลมีสำนึกความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Sense of Belonging) นำไปสู่การตระหนักถึงบทบาทของตนเองที่มีต่อสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่และสังคมโลก

ดังนั้น ข้อเสนอแนะของการศึกษาวิจัยคือ การสร้างแนวทางของการสร้างภาคีเครือข่าย 3 ประสานร่วมกันระหว่างรัฐ อาสาสมัครจิตอาสา และภาคประชาชนในการทำโครงการจิตอาสาผ่านรูปแบบทั้งออนไลน์และออฟไลน์ และขยายพื้นที่ออกไปยังพื้นที่นอกเมืองที่สร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาจากชุมชนที่มีความหลากหลายกลุ่ม โดยการดำเนินการของกลุ่มอาสาสมัครจิตอาสาต่างๆ ควรมีการถอดบทเรียน การทำระบบข้อมูล เพื่อสร้างกลไกการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความยั่งยืน โดยเฉพาะการใช้พื้นที่ของเมืองที่สถาปนาไปสู่การสร้างพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนสามารถแสดงออกทางความคิดและข้อเสนอที่หลากหลาย ตลอดจนการสร้างเวทีในการนำเสนอปัญหาสาธารณะของเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ บทบาทภาครัฐในสภาวะการณ์ของปัญหาของการเติบโตของเมืองที่นำพามาซึ่งปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมนับว่ามีความสำคัญมาก โดยเฉพาะรัฐในฐานะผู้กุมอำนาจทรัพยากรงบประมาณที่มีอำนาจต่อการกำหนดทิศทางในเชิงนโยบาย จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างกระบวนการในการระดมการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย สร้างข้อเสนอเชิงนโยบายที่มีความสมดุลของความต้องการของกลุ่มผู้ได้ประโยชน์ผู้เสียประโยชน์ที่หลากหลาย

นอกจากนี้กลุ่มอาสาสมัครจิตอาสาและภาคประชาสังคมอื่น ๆ ควรมีกระบวนการในการทำงานเพื่อในการแก้ไขปัญหาในรูปแบบของเครือข่ายหรือจัดตั้งองค์กรเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งเครื่องมือและข้อมูลเพื่อให้บทบาทของอาสาสมัครจิตอาสาสามารถสร้างกระบวนการขั้ดเกลา สร้างประสบการณ์ร่วมเพื่อผลักดันสมาชิกในสังคมให้เข้ามามีบทบาทในการสร้างสำนึกร่วมและการเป็นพลเมืองเพื่อยึดโยงตัวตนกับชุมชนสังคมร่วมกัน

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

- Abowitz, K. K. & Harnish, J. (2006). Contemporary Discourses of Citizenship. *Review of Educational Research, 76*(4), 653-690
- Brill, M. (1989). Transformation, Nostalgia, and Illusion in Public Life and Public Place. In Altman, I., & Zube, E. (Eds.). *Public Places and Spaces* (pp. 7-29). New York and London: Plenum Press.
- Enslin, P. (2000). Education and Democratic Citizenship: In Defense of Cosmopolitanism. In Leicester, M., Modgil, S., & Modgil, C. (Eds.) *Politics, Education and Citizenship* (pp. 149-156). London: Falmer Press.
- Gardner, J. W. (1987). Leadership: The Role of Community Colleges in Developing the Nation's Young Potential Leaders. *Community, Technical, and Junior College Journal, 57*(5), 16-21.
- Simmel, G. (1950). The Field of Sociology. In Wolf, G. (Ed.) *The Sociology of Georg Simmel* (pp. 3-25). New York: The Free Press.
- The European Opinion Research Group. (2004). *Citizenship and Sense of Belonging*. Retrieved from https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_199.pdf
- Vanessa, M. (2011). Self, Belonging and Social Change. *Sociology Journal, 45*(3) pages 363-378
- Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What Kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy. *American Educational Research Journal, 41*(2), 237-269.
- World Health Organization. (2019). *Coronavirus Disease (COVID-19) Pandemic*. Retrieved from https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019?gclid=Cj0KCQjw8rT8BRCbARIsALWiOvTPqi37YjqUspticP4mTi6ysBq8tupTZB2VozYxUi9zU2a5va8ZLs4aAq0dEALw_wcB

ภาษาไทย

A day bulletin. (2563). 'ไฟป่าเชียงใหม่' อีกวิกฤตที่โลกไม่ควรหันหลังให้ รวมช่องทาง การส่งต่อความ ช่วยเหลือ #SAVECHIANGMAI. สืบค้นจาก <https://adaybulletin.com/know-hot-issue-savechiangmai/48347>

Green Peace Thailand. (2563). *อาสาสมัคร*. สืบค้นจาก https://www.greenpeace.org/thailand/act/volunteer/?gclid=Cj0KCQjwzZj2BRDVARIsABs3l9KN8P0g4sIsdbyu8RM4QupdsM2d92BtJxSY5WWWJoqD5OziGAdjFG8aAi2WEALw_wcB

The Cloud. (2563). *อาหารปรุงสุก*. สืบค้นจาก <https://readthecloud.co/wine-citizen-chiang-mai-environmental-quality/>

Themeisle. (2560). *จิตสาธารณะคืออะไร หมายถึงอะไร*. สืบค้นจาก <https://www.rkmissiondel.org/category/public-mind/>

Way Magazine. (2563). จาก 'คนจนเมือง' สู่ 'ผู้ประกอบการภาคการผลิตที่ไม่เป็นทางการในเมือง'. สืบค้น จาก <https://waymagazine.org/changing-of-the-urban-poor/>

กรมควบคุมโรค. (2562). *รายงานสถานการณ์โควิด-19*. สืบค้นจาก <https://covid19.ddc.moph.go.th/>

เครือข่ายจิตอาสา. (2559). *งานอาสาสมัคร*. สืบค้น จาก http://www.volunteerspirit.org/?page_id=22254

เครือข่ายเชียงใหม่ เชียง สวย หอม. (2552). *เครือข่ายเชียงใหม่ เชียง สวย หอม*. สืบค้นจาก http://infoera.chiangmaipao.go.th/Assets/upload/Education_Outdoor/pdf

เจมส์ กอร์ดอน ฟินเลย์สัน. (2559). *ฮาเบอร์มาส มนุษย์กับพื้นที่สาธารณะ*. กรุงเทพฯ: สอนเงินมีมา (วรารักษ์ เณลิมนันท์ศักดิ์ แปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ James Gordon Finlayson. (2005). *Habermas: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press)

ชำนาญ จันทร์เรือง. (2563, 12 พฤษภาคม). *'สภาลมหายใจเชียงใหม่' มิติใหม่ของการจัดการตนเอง*. สืบค้น จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/880040>

เชียงใหม่นิวส์. (2562, 2 เมษายน). *ภาคีเครือข่าย "เรารักดอยหลวงเชียงดาว" เชิญร่วมบริจาค สิ่งของจำเป็นแก่เจ้าหน้าที่ดับไฟป่า. หนังสือพิมพ์เชียงใหม่นิวส์*. สืบค้นจาก <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/960595/>

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. (2541). *เมืองและการผังเมืองในประเทศไทย กรณีเมือง เชียงใหม่*. โรงพิมพ์ มิ่งเมือง.

เดวิด ปีแถม. (2556). *การประเมินคุณภาพประชาธิปไตย คู่มือปฏิบัติ [Assessing the Quality of Democracy: A Practical Guide]* (ถวิลวดี บุรีกุล, และคณะ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สถาบัน พระปกเกล้า.

ไทยโพสต์. (2563, 30 เมษายน). 'รณรงค์อิมบิวนู' ส่งมอบเงิน ร่วมจัดซื้ออุปกรณ์ดับไฟป่า. *ไทยโพสต์*. สืบค้น จาก <https://www.thaipost.net/main/detail/64733>

ชนะวัฒน์ พรหมทอง, และวรวงศ์ ตระการศิรินนท์. (2560). การศึกษาความเป็นพลเมือง: กรณีศึกษาประชาชน ในเขตพื้นที่ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(2), 103-127.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2553). *พลเมือง: นักสู้ผู้ยิ่งใหญ่*. เชียงใหม่: สถาบันล้านนาประชาธิปไตย.

ฉันทพร บัวทอง. (2562, 13 มีนาคม). ผู้: เชียงใหม่ วิกฤตหมอกควันภาคเหนือ วาระแห่งชาติที่ยังแก้ไม่ได้มา 12 ปี. *BBC Thai*. สืบค้นจาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-47550696>

ธารริน อุดยานนท์. (2559). *ฮักเวียงซ้อป: ร้านออร์แกนิกเพื่อสังคมที่นำรู้จักของเชียงใหม่*. สืบค้น จาก <https://adaymagazine.com/se-5/>

นิภาพร ทับหุ่น. (2557, 23 มกราคม). Green Ranger เธอคือ "นักรักษ์". *กรุงเทพธุรกิจ*. สืบค้น จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/558001>

นิภาพรณ เจนสันติกุล. (2556). โครงสร้างทางสังคม บทบาทและนโยบายสาธารณะกับความ เป็นพลเมือง. *วารสารศิลปศาสตร์*, 5(1), 49-62.

ผู้จัดการออนไลน์. (2563, 23 มีนาคม). รวมร้านอาหารใจป่า! แจกข้าว-ห้องเช่าฟรี ให้กับผู้ที่เดือดร้อนจาก สถานการณ์โควิด-19. *MGR Online*. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/onlinesection/detail/9630000029292>

พรรัตน์ แก้วจันทร์ทอง. (2550). *ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร: กรณีศึกษา บริษัทโกลบอล ยูทิลิตี้เซอร์วิส จำกัด*. (สารนิพนธ์วิทยาสตรมหาบัณฑิต), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2548). ตอนที่ 3 กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม: การกลายเป็นเมือง ใน *แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพลิน ภูจินาพันธุ์, และสุพิชฌาย์ ปัญญา. (2559). การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของรัฐไทยต่อพลวัตของกลุ่มผลประโยชน์ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ระหว่างปี พ.ศ.2540-2555 (รายงานวิจัย). เชียงใหม่: คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภาคิน วลัยวารงกูร. (2563, 15 เมษายน). ทำไมไฟป่าเชียงใหม่ปีนี้ รุนแรงและแก้ยากกว่าที่ผ่านมา. *ประชาชาติธุรกิจ*. สืบค้นจาก <https://www.prachachat.net/d-life/news-450085>
- มัฆวาท สุวรรณเรือง. (2548). *ชนชั้นกลางไทยและประชาสังคม*. (วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มูลนิธิการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. (ม.ป.ป.). *แบบของพลเมือง (KIND OF CITIZEN)* ของ JOEL WESTHEIMER. สืบค้นจาก thaiciviceducation.org/th/แบบของพลเมือง-kind-of-citizen-ของ-joel-westheimer/
- ระพี สาคริก. (2556). *Sense of Belonging*. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/461091197241853/posts/659864460697858/>
- รัฐบาลไทย. (2563). *ประกาศและคำสั่ง*. สืบค้นจาก <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/27963>
- วรโณบล ควรอาจ และพกามาศ ถิ่นพังงา. (2556). กระบวนการกลายเป็นเมืองในประเทศไทย. สนับสนุนโดยสถาบันสิ่งแวดล้อม. สืบค้นจาก <http://www.tei.or.th/thaicityclimate/public/research-46.pdf>
- วสันต์ ปัญญาแก้ว. (2548). ตอนที่ 2 การจัดระเบียบทางสังคม: การขัดเกลาทางสังคม ใน *แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิชัย ตันศิริ. (2551). *วัฒนธรรมพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายการศึกษา.
- ศุภชัย ศุภผล. (2557). *ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น (Introduction to Political Philosophy)*. เชียงใหม่: สำนักวิชาการเมืองและการปกครอง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน. (2560). รายงานการพัฒนารูปแบบ การดำเนินภารกิจภาครัฐ: การปฏิรูประบบงานอาสาสมัครในภาครัฐ. สืบค้น จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/download/usergroup_disaster/2-21.pdf

สันติพงษ์ ช้างเผือก. (2546). ขงหน้าห่มุ ประวัติศาสตร์ของชุมชนกลางหุบเขาแม่แจ่ม. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สามารถ สุวรรณรัตน์. (2561). อนาคตของเมืองเชียงใหม่ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาโดยภาคประชาสังคม ศูนย์ศึกษามหานครและเมือง. สืบค้นจาก <http://www.furd.in.th/cities/thai-cities-reviews/view/6rO9Q1J90jZd/>

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). *Green Ranger* เธอคือ "นักรักษ์". สืบค้น จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/19387-Green%20Ranger%20%E0%B9%80%E0%B8%98%E0%B8%AD%E0%B8%84%E0%B8%B7%E0%B8%AD%20%22%E0%B8%99%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B9%8C%22.html>

สุพธิดา อุ่นจิต. (2561). *พอดีแล้ว: เมื่อความพอเพียง คือ ใจบ้าน บ้านของใจ*. สืบค้น จาก <https://readthecloud.co/porlaewdee-jaibaan/>

สุเทพ สุนทรเกษม. (2540). *ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสังคม พื้นฐานแนวความคิดทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: โกลบอลวิชั่น จำกัด.

เสกสรร โรจนเมธากุล. (2556, 25 มีนาคม). *สถาบันพระปกเกล้าชี้ ไทยควรประเมินคุณภาพประชาธิปไตย. สำนักข่าวอิสรา*. สืบค้นจาก <https://www.isranews.org/isranews/20200>

อนิรุทธ์ เอื้อวิทยา. (2563, 28 พฤษภาคม). สวนผักคนเมืองเชียงใหม่: กลุ่มคนที่เปลี่ยนพื้นที่รกร้างให้เป็นสวน ผักใจกว้างเลี้ยงคนเชียงใหม่. *A Day Magazine*. สืบค้นจาก <https://adaymagazine.com/chiang-mai-vegetable-garden/>

อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, และคณะ. (2563). *คนเมือง 4.0: อนาคตชีวิตเมืองในประเทศไทย*. สืบค้น จาก https://www.khonthai4-0.net/?wpfb_dl=96

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, และคณะ. (2563). *คนจนเมืองที่เปลี่ยนไปในสังคมเมืองที่กำลังเปลี่ยนแปลง*.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). *มิติชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2551). *ทฤษฎีสังคมและวัฒนธรรมของ emille durkheim ในช่องว่างทางความคิด*. เชียงใหม่: บลูมมิ่ง ครีเอชั่น.

อานุภาพ นุ่นสง. (2557). *ห้าทศวรรษความเปลี่ยนแปลงในชนบทภาคเหนือ: ศึกษาการจัดการสมบัติชุมชนของชุมชนและห้อมบ้าน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ พ.ศ. 2500-2550*. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2552). *ประชาธิปไตยท้องถิ่น: แง่คิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บริษัทที่ควีพี จำกัด.

โอบเอื้อ กันธิยะ, และปิยวัฒน์ แสงเงินชัย. (2562). *เชียงใหม่ใต้วัฒนธรรมเก่า: ตามหาสมดุลวัฒนธรรมกับป่าจิม-เครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่*. สืบค้น จาก <https://www.behindthescene.co/chiang-mai-lantern/>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อและข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	เครือข่าย	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
1.	นายวิริยะพัฒน์ ศีตวัฒน์	ส่วนบุคคล (โควิด)	120 ม.8 ต.สันนาเม็ง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	089-6356355
2.	นางภัทรานิชฐ์ โพธิารมย์	กลุ่มสายใต้ออกรถ (โควิด)	417/112 ม.12 ต.หนองควาย อ.หางดง จ.เชียงใหม่	089-5522822
3.	นางสาวลักขณา ศรีหงส์	เครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวย หอม	131 ม.3 ต.แม่เหียะ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	085-7155886
4.	นายชนกนันท์ นันตะวัน	เครือข่ายเชียงใหม่เขียว สวย หอม	124 ม.2 ต.แจระแม อ.เมือง จ.อุบลราชธานี	094-1393256
5.	นางสาวดาวดำ นายทุน	เยาวชนอาสา	968/13 ม.13 ต.แม่สาย อ.แม่สาย จ.เชียงราย	085-5033805
6.	นายประสิทธิ์ คุรุาโรจน์	เยาวชนอาสา	21/2 ม.3 ต.หนองปลิง อ.เมืองกำแพงเพชร จ.กำแพงเพชร	063-7728836
7.	นายศุภวุฒิ บุญมหาธนากร	กลุ่มสวนผักคนเมือง	28/30 ถ.ทุ่งโฮเต็ล ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่	084-0423923
8.	กนกนวรรณ มีพรหม	กลุ่ม In Chiang Mai	23 ม.6 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	082-8989399
9.	Thida Win (หญิงหอม)	มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ (Map Foundation)	63/30 ม.8 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	085-7190849
10.	นางสาวชนินทร เพ็ญสูตร	นักวิชาการ (วิชาการเป็นพลเมือง)	146 ม.1 ต.สันทราย อ.แม่จัน จ.เชียงราย	098-6565342
11.	นายวิเชียร ทาหล้า	Green Ranger และบ้านเต็มฝัน เพื่อคนไร้บ้าน	100/1 ม.1 ต.ปอหลวง อ.ฮอด จ.เชียงใหม่	099-7133784
12.	นางนลี อินทรนันท์	สภามหาใจเชียงใหม่	81 ถ.สุเทพ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	084-1737467

13.	นายบัณรศ บัวคลี่	เครือข่ายภาคประชาสังคม	92/40 ม.5 ต.สันทรายน้อย อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	081-7169867
14.	นางเสาวคนธ์ ศรีบุญเรือง	เครือข่ายชุมชนเมืองรักษ์เชียงใหม่	201/44 ม.1 ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่	086-4377978
15.	นางสาวทัศนีย์ ปุวรรตน์	นักวิชาการ (วิชาอาสาศาสตร์)	239/1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	081-5954575
16.	นางสาวภาณุมาศ หมั่นสกล	ส่วนบุคคล	169 ม.2 ต.หลวงเหนือ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	093-5989949
17.	นางสาวโอโณทัย พิชัยยุทธ	กลุ่มป่าเขาลมหายใจเรา	219-221 ถ.ไฮเวย์ลำปาง-งาว ต.สวนดอก อ.เมือง จ.ลำปาง	080-4365678
18.	นายภาณุภน บุลสุวรรณ	กลุ่มป่าเขาลมหายใจเรา	220/511 ต.หนองผึ้ง อ.สารภี จ.เชียงใหม่	081-8819144
19.	นายชัชวาลย์ ทองดีเลิศ	สภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่	836/1 ม.2 ต.สันกลาง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่	081-5308512
20.	Nan San Hwam (สายหมอกหอม)	ครูอาสาวัดป่าเป้า	ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่	084-3699969
21.	นางสาวจิรวรรณ คำขาว	กลุ่มรักษ์ดอยหลวงเชียงดาว	101 ม.14 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่	088-2692510
22.	นายทักษิณ บำรุงไทย	เครือข่ายเยาวชน	13 ถ.เทพสถิต ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	088-2609458
23.	นายภราดร พรอำนวย	North Gate	187 ม.1 ต.ห้วยทราย ริมเหนือ อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่	098-1561519
24.	นายณัฐศักดิ์ ท้าวอุดม (ครูพายุ)	ส่วนบุคคล	76 ถ.เวียงแก้ว ต.ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	093-3199181
25.	คุณกรรณิกา เพชรแก้ว	ส่วนบุคคล	151/72 ต.สันนาเม็ง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	061-9096716
26.	คุณณัฐฐาราทิพย์ ไกรรณฤทธิ	ส่วนบุคคล	88/1 ม.1 ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่	093-2623961
27.	นายอนันต์ ชัยคำกอง	ประธานโครงการศูนย์ปฏิบัติการ ดูแลรักษาคลองแม่ข่าและลำน้ำ สาขาในระดับชุมชน	191/5/1 ถ.กำแพงงาม ต.หายยา อ.เมือง เชียงใหม่	085-618-3081

28.	นายอายุ จือปา	กาแฟอาซ่า อาม่า และสมาชิกกลุ่ม Chiang Mai Trust	126 ม.25 ท่าก้อ อ.แม่สาย จ.เชียงราย	081-9914014
29.	นายศิริภัท สิริยศศักดิ์	กลุ่มวาร์มอ๊พ เชียงใหม่ เปิดศูนย์ บริจาคอาหารช่วงโควิด	199/62 ต.ท่าศาลา อ.เมือง จ.เชียงใหม่	062-4145644
30.	คุณอรช บุญหลง	ผู้แทนสำนักภาคเหนือของ สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุม และนิทรรศการ (องค์การมหาชน) : TCEB	92 ม.3 ต.สันผีเสื้อ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	083-1543113

ภาคผนวก ข

ภาพถ่าย

คุณมน “รักดอยหลวงเชียงดาว”



น้องสายหมอกหอม
“ครูอาสาแรงงานข้ามชาติ”



ครูพายุ



ครูเบลล่า "สภาลมหายใจ"



คุณน้ำตาล “สายใต้ออกรถ”



พี่อิวและน้องหนู
“เขียว สวย หอม”



คุณปอ นอร์ทเกต

คุณตี๋ สวนผักคนเมือง



คุณแบ็ลคและคุณเปียร์
กลุ่มป่าเขาและลมหายใจ



ลุงนันท์ คลองแม่เช่า